

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU POLİTİKASI VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**STRATEJİK İSTİHBARAT KAPSAMINDA MİLLİ MÜCADELE
DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
YÜZBAŞI KEMAL BEY VE MUSTAFA SAGİR OLAYLARI
(1920-1922)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Kadir AKBULUT

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Nevşehir
Temmuz 2020

Stratejik İstihbarat Kapsamında Milli Mücadele

Kadir AKBULUT

Döneminin Değerlendirilmesi:

Yüksek Lisans Tezi Nevşehir/2020

Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir Olayları (1920-1922)

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU POLİTİKASI VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

STRATEJİK İSTİHBARAT KAPSAMINDA MİLLİ MÜCADELE
DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
YÜZBAŞI KEMAL BEY VE MUSTAFA SAGİR OLAYLARI
(1920-1922)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Kadir AKBULUT

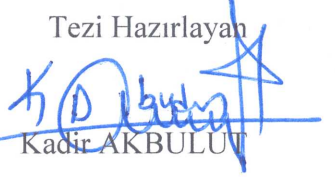
Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Nevşehir
Temmuz 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Kadir AKBULUT

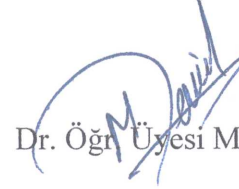
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Stratejik İstihbarat Kapsamında Milli Mücadele Döneminin Değerlendirilmesi: Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir Olayları (1920-1922)” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Kadir AKBULUT

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Ana Bilim Dalı Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARSLAN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL danışmanlığında Kadir AKBULUT tarafından hazırlanan “Stratejik İstihbarat Kapsamında Milli Mücadele Döneminin Değerlendirilmesi: Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir Olayları (1920-1922)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZDAĞ
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN

İMZA

.....
.....
.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 11... / 09 / 2020 tarih ve 2020-38-516 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

11/09/2020
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitime başlarken benden her türlü desteğini esirgemeyen, manevi olarak her durumda sağlamca ayakta durmamı sağlayan hayatımdaki bütün zorlukları aşmamda en temel dayanağım olan sevgili eşim ile canım kızım ve oğluma teşekkürü borç bilirim. Bana çalışma enerjisi vererek azmimi arttıran, tavsiyeleri ve desteğiyle ufkumu genişleten, çalışmamın her aşamasında sabırla tahammül eden ve yol gösterici olarak tereddüt etmeden tecrübelerini benimle paylaşan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca eğitim sürecinde ufkumu genişleterek amacıma ulaşma noktasında tecrübeleriyle katkı sunan Doç. Dr. Korhan KARACAOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARSLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZDAĞ hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla

Kadir AKBULUT

**STRATEJİK İSTİHBARAT KAPSAMINDA MİLLİ MÜCADELE
DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:**

**YÜZBAŞI KEMAL BEY VE MUSTAFA SAGİR OLAYLARI
(1920-1922)**

Kadir AKBULUT

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Politikası ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans/ Temmuz 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

ÖZET

Bu çalışma; strateji ve istihbarat kavramlarının bütünleşmesiyle ortaya çıkan, sürdürülebilir kamu politikalarının üretim süreçlerinde etkin rol oynayan ‘stratejik istihbarat’ kavramına yoğunlaşarak Ankara Hükümeti tarafından Milli Mücadele döneminde yürütülen stratejik istihbarat faaliyetlerini analiz etmiştir. Bu bağlamda çalışma, “Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti, kontrolünde bulunan istihbarat grupları üzerinden kamu güvenlik politikalarını oluştururken stratejik istihbarat üretim ve uygulama sürecini nasıl yürütmüştür?” sorusunu yanıtlamaya çalışmaktadır.

İlgili kamu güvenlik politikasını incelerken tarih ve istihbarat yazınından faydalanan çalışma, stratejik istihbarat yaklaşımını ortaya koyan Sherman Kent’in stratejik istihbaratın bilimsel yöntemlerle elde edilmesi için belirlediği formülasyonunun iki vakaya uygulanmasını içermektedir. Bu çalışma, Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir örnek olaylarındaki bulgularıyla, Ankara Hükümeti’nin Milli Mücadele döneminde kamu güvenlik politikalarını yürütürken stratejik istihbarat üretim ve uygulama süreçlerini bilimsel yöntemlerle, eleştirel bakış açısıyla ve uzun vadeli stratejilere katkı sunacak şekilde uyguladığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Strateji, Stratejik İstihbarat, Milli Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi.

**EVALUATION OF THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD WITHIN THE
SCOPE OF STRATEGIC INTELLIGENCE:
CAPTAIN KEMAL AND MUSTAFA SAGİR EVENTS
(1920-1922)**

Kadir AKBULUT

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Public Policy and Management, Master of Science /July 2020
Supervisor: Assistant Professor Murat DEMİREL**

ABSTRACT

This study; focusing on the concept of "strategic intelligence", which emerged with the integration of strategy and intelligence concepts and plays an active role in the production processes of sustainable public policies, analyzes the strategic intelligence activities carried out by the Ankara Government during the War of Independence. In this context, this study aims to answer "How did the Ankara Government during the War of Independence manage the production and implementation processes of the strategic intelligence while conducting public security policies through the intelligence groups under its control?"

Having used both the literature of history and intelligence while examining the relevant public security policy, this study adapts the formulation of Sherman Kent, who has introduced the approach of strategic intelligence that aims to gather intelligence with scientific methods, to two cases. This study, with the findings of its case studies - Captain Kemal Bey and Mustafa Sagir, argues that the Ankara Government, while conducting public security policies during the War of Independence, applied strategic intelligence production and implementation processes with scientific methods, along with a critical perspective, and in a way to contribute to long-term strategies.

Keywords: Intelligence, Strategy, Strategic Intelligence, National Struggle, Grand National Assembly of Turkey.

KISALTMALAR

An.	: Anlatan
AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
EHU	: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye
EHUR	: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti
Genkur.	: Genel Kurmay Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
HTVD	: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
İİS	: İngiliz İstihbarat Servisi
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma
M.M.	: Mim Mim Grubu
M.Ö.	: Milattan Önce
(P)	: Askeri Polis Teşkilatı
TBMMGCZ	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THA	: Tedkik Heyeti Amirlikleri
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayını

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	IV
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	V
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	VI
TEŞEKKÜR.....	VII
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	X
İÇİNDEKİLER	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM STRATEJİK İSTİHBARATIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Stratejinin Kavramsal Çerçevesi.....	11
1.2. İstihbaratın Kavramsal Çerçevesi.....	18
1.2.1. İstihbaratın Temel Nitelikleri ve Sınıflandırılması.....	22
1.2.2. İstihbarat Üretim Süreci.....	28
1.3. Stratejik İstihbarat Anlayışı ve Yönetim İlkeleri.....	32
1.4. Sherman Kent Ekolü.....	37
1.5. Bölüm Değerlendirmesi.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE FAALİYET GÖSTEREN İSTİHBARAT GRUPLARI

2.1. Milli Mücadele Dönemine Genel Bakış.....	47
2.2. İstihbarat Akışı Sağlayan Gruplar.....	62
2.2.1. Karakol Cemiyeti, Zabitan ve Yavuz Grupları.....	65

2.2.2. Hamza, Mücahit, Muharip ve Felah Grupları.....	68
2.2.3. M.M(Mim Mim) Grubu.....	71
2.2.4. Askeri Polis (P) Teşkilatı.....	73
2.2.5. Tedkik Heyeti Amirlikleri (THA).....	75
2.2.6. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü.....	75
2.3. Bölüm Değerlendirmesi.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

STRATEJİK İSTİHBARAT KAPSAMINDA MİLLİ MÜCADELE

DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:

YÜZBAŞI KEMAL BEY VE MUSTAFA SAGİR OLAYLARI

3.1. Fransız Karargahına Yerleştirilen Türk Casus: Yüzbaşı Kemal Bey ve Faaliyetleri.....	80
3.2. Hint Asıllı Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir ve Faaliyetleri.....	86
3.3. Bölüm Değerlendirmesi.....	102
SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA.....	112
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ	

GİRİŞ

Eski çağlardan günümüze kadar, güç unsurlarının karar alma potansiyeli ve karar sürecine etki ederek, saha üstünlüğü noktasında belirleyicilik ortaya koyan ve askeri hareketliliğin etki alanını belirli bir çerçevede şekillendiren strateji kavramı ile istihbarat unsurunun bütünleşik manada kullanılması sonucunda başarı sağlanmaktadır.¹ Devletlerin stratejik davranışlarını, ana çerçevede belirleyen istihbarat unsurunun, gerek sahada kullanımı, gerekse bilginin kazanılma sürecindeki şeffaflığı, stratejik olgunun kullanılabilirlik durumunu belirlemektedir.² Devletlerin mevcut veya muhtemel olayları risk, fırsat ve tehdit üçleminde stratejik açıdan değerlendirerek analiz sürecine dahil etmesiyle güvenlik politikaları yön bulmaktadır.³

Bütünleşik manada ortaya çıkan stratejik istihbarat kavramı; devletlerin, sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla, belirlenen ana hedeflere yönelik orta ve uzun vadeli planlarını kapsayan istihbarat türü olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Stratejik istihbarat yaklaşımında; analizciler, risk ve tehdit yönlü durumlara karşı koruyucu tedbirler alınması, güvenlik zafiyetlerinin ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir güvenlik politikalarının devamlılığının sağlanması maksadıyla karar alıcılara vizyon belirlemede katkı sunmaktadır.⁵

Barış ve savaş şartlarında politikaların uygulanabilirliğini kolaylaştıran stratejik istihbarat yaklaşımı; karar alıcılara tehdidin durumu, önem derecesi, etki seviyesi ve etki alanı hususlarında yol gösterici olmaktadır. Özellikle paramiliter ayaklanmaların kontrolü ve koordinesinde, diplomatik davranışların oluşumunda, savaş kararlarının alınmasında, istihbarata karşı koyma ve karşı istihbarat faaliyetlerinde fayda sağlamaktadır.⁶

¹ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul: Milenyum Yayınları, 2007, 5; Emre Çıtak, "Savaş Stratejisinde İstihbaratın Önemi", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 9, 2019, 783.

² Merve Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 1. Basım, Ankara: Orion Yayınları, 2017, 17.

³ Sait Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 1. Basım, Ankara: Kripto Yayınları, 2018, 64.

⁴ Ümit Özdağ, "Stratejik İstihbarat", **Avrasya Dosyası**, Cilt 8, Sayı 2, 2002, 114; Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 64.

⁵ Bekir Sıddık Binboğa Yarman, Ahmet Naci Ünal, **Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri**, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, 5.

⁶ Özdağ, 114.

Karar mekanizmalarının politika üretimini belirleyen veya mevcut politikalara yön veren istihbarat yaklaşımları, stratejik, taktik ve operasyonel olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Taktik ve operasyonel istihbaratta, kısa vadeli planlama ve dar çerçeveli etki alanı oluşurken, stratejik istihbaratta orta ve uzun vadeli planlamanın gerekliliği ile değişken şartlar altında ve belirsizlik durumunda işleyen analiz süreci ortaya çıkmaktadır.⁷ Bu kapsamda; stratejik istihbaratı, taktik ve operasyonel istihbarattan ayıran esas unsur, tehdidin değişkenlik durumu hakkında çok yönlü bilgi havuzu oluşturabilmesidir. Taktik ve operasyonel istihbaratta kısa sürede sonuç odaklı yaklaşım sergilenirken, stratejik istihbarat ile planlamanın genel çerçevesi, ana hatları ve uygulama süreci uzun vadede belirlenmektedir.⁸

Stratejik istihbarat yaklaşımında, istihbaratın temin ve yayım sürecinden ziyade, istihbarat elemanı ile analizci arasındaki bağın niteliği, analizcinin gelişimsel durumu ve karar alıcının etki seviyesine odaklanarak politika belirleme sürecinin şeffaf, güvenilir ve sonuç odaklı olarak karakterize edilmesi amaçlanmaktadır.⁹

Diğer yandan, analizcinin stratejik istihbarat olgusunu, durumsal farkındalık ve durumsal duyarlılık ekseninde multidisipliner yaklaşımla değerlendirmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple karar alıcının da süreç içerisinde kritik kararları alabilme potansiyeli, üretim sürecinde oluşan odak noktanın merkezine yerleşmektedir.¹⁰

Stratejik istihbarat ile mevcut durumda veya geleceğe dair ortaya çıkan jeopolitik, jeostratejik, askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik etken ve çarpanların belirlenerek analiz edilmesi sonucunda karar alıcıların politika üretmesine olanak sağlanmaktadır.¹¹ Buradan hareketle, stratejik istihbarat yaklaşımında hedef ülkenin coğrafi, ekonomik, sosyal ve siyasi durumları öncelikli olmak üzere genel durumu

⁷ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 142.

⁸ Gökhan Kuloğlu, **İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk ABD Örneği**, İstanbul: Beta Yayınları, 2015, 19; Ertan Beşe, Merve Seren, “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Önemi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 13, Sayı 3, 2011, 141.

⁹ Sherman Kent, **Stratejik İstihbarat**, Yasemin Özbek ve Nazlı Şükrüoğlu Karaca (çev.), Ankara: ASAM Yayınları, 2003, 169.

¹⁰ Kent, 171.

¹¹ Kemal Girgin, **Uluslararası İlişkiler, Modern İstihbarat ve Türkiye**, İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık, 2003, 172.

analiz edilirken, imkân ve kabiliyetleri, olası tepkileri, artı ve eksi yönleri değerlendirmeye alınarak analiz süreci oluşturulmakta ve buna bağlı uygun politikalar üretilerek gerekli eylem planları hazırlanmaktadır.¹² Bu süreçte, karar alıcının doğru, şeffaf ve nitelikli veri ile donatılması, stratejik kararların alınmasını kolaylaştırmaktadır.¹³

Sonuç olarak, stratejik istihbarat yaklaşımı devletlerin geleceğe dair sürdürülebilir davranış biçimlerini belirlemede etkin rol oynamaktadır.¹⁴ Stratejik istihbarat üretiminde, geçmişe dayalı nitelikli birikimin, geleceğe dair hazırlanan verilerle birlikte analiz sürecine dahil edilmesiyle, etkin ve verimli istihbarat kaynağı oluşturabileceği görülmektedir. Özellikle analizcinin geçmiş ve gelecek arasındaki varsayımlar üzerinden risk, fırsat ve tehdit üçlemesinde değerlendirme yapması, karar alıcıların politika üretimine katkı sunacaktır.¹⁵

İstihbarat temin ve dağıtım süreçleri, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecinde de ‘insan odaklı istihbarat yaklaşımı’ ve ‘casusluk faaliyetleri’ ile etkin olarak kullanılmış ve ‘Milli Mücadele Hareketi’nin başarıya ulaşmasına katkı sunmuştur.¹⁶ 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile egemenlik alametleri fiilen son bulan Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında, ‘Milli Mücadele Hareketi’ni başlatacak olan kadrolar tarafından işgal altında bulunan İstanbul dahil olmak üzere Anadolu’nun birçok yerinde istihbarat grupları kurulmuştur.¹⁷

Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi ve askeri yönden baskı altına girmesiyle birlikte, kamu politikalarının etkin olarak yürütülebilmesi için Ankara Hükümeti meşru bir yapı olarak ortaya çıkmış ve ülkenin işgalden kurtarılması ile bağımsızlığın sağlanması

¹² Çağlar Gün, Ulusal Güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde İstihbaratın Rolü ve Önemi, (Yüksek Lisans Tezi), **Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü**, Ankara: 2014, 75.

¹³ Mutlu Köseli, “Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin İstihbarat Analizinde Kullanılması”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt 11, Sayı 21, 89.

¹⁴ Ertuğrul Güven, **Stratejik İstihbarat**, Sait Yılmaz (ed.), İstihbarat Bilimi, 6.Basım, Ankara: Kripto Yayınları, 2018, 119.

¹⁵ Abdullah Taner Demiroğlu, Stratejik İstihbaratın Önemi: Bilişim Suçları Uygulaması, (Yüksek Lisans Tezi), **Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü**, Ankara: 2015, 36.

¹⁶ Serdar Yurtsever, **Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup: Felah**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2015, 4.

¹⁷ Bknz. Mesut Aydın, **Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992, 12.

maksadıyla ihtiyaç duyulan kamu güvenlik politikalarında karar alma süreci başlatmıştır. İstihbarat grupları da faaliyetlerinde karar mekanizmasının karar alma sürecine etki ederek stratejik istihbarat ekseninde kamu güvenlik politikalarının üretilmesine katkı sunmuştur. Özellikle ‘Misak-ı Milli Kararları’nın ülke sahinında geçerliliğinin sağlanması ve meşru yönetim haklarının Ankara Hükümeti’ne yansıtılması sürecinde, stratejik istihbarat kapsamında yürütölen faaliyetler ile başarı sağlanmıştır.¹⁸

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde siyasi ve askeri yönlü görev yapan Teşkilat-ı Mahsusa’nın kadroları, Birinci Dünya Savaşı’nın kaybedilmesiyle birlikte mahalle teşkilatlanmalarına yönelerek ülkenin genel durumu hakkında çalışmalar yapmaya başlamıştır.¹⁹ Mondros Mütarekesi’yle birlikte bu unsurların faaliyete geçmek istedikleri bu maksatla da yer altı çalışmaları ve casusluk faaliyetlerine ağırlık verdikleri görölmektedir. İstihbarat ihtiyacının karşılanmasına yönelik gayretler öncelikli olarak asker ve malzeme sevki ağırlıklı çalışmalara yerini bırakmış ancak siyasi, askeri ve diplomatik etki alanları gözetilerek stratejik seviyede istihbarat ihtiyacının sağlanması maksadıyla gruplar üzerinde faaliyetler icra edilmiştir.²⁰

Ankara Hükümeti’nin, siyasi gerçekliği ve varlığının devamına yönelik oluşabilecek risk tehdit ve fırsat üçleminde stratejik öneme haiz faaliyetler değerlendirmeye alınmış ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır.²¹ Batıda etkisini sürdüren İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan istihbaratlarının hareketliliği göz önünde tutulurken, doğuda Rus ve Amerikan politikaları, şartların gelişimine bağılı olarak takip edilmiştir.²²

¹⁸ Hikmet Öksüz, “Misak-ı Millî ’de Belirlenen Sınırların Jeopolitik Açından Değerlendirilmesi”, **100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu**, Trabzon, 2019, 901.

¹⁹ Philip Stoddard, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Tansel Demirel, (çev.) 3.Basım, İstanbul: Arma Yayınları, 2003, 160.

²⁰ Aydın, 72.

²¹ Mehmet Okur, Murat Küçükuğurlu, **İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele 1918-1920**, 1.Basım, Trabzon: Serander Yayıncılık, 2006, 39.

²² Osman Okyar, **Milli Mücadele Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Mustafa Kemal**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2017, 21; Milli Mücadele döneminde gelişim gösteren Türk-Rus ilişkilerini incelemek için bkz. Semyon İvanoviç Aralov, **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları**, 5.Basım, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2019.

İstihbarat toplama gayretleri gruplar arasında çekişmelere ve zaman zaman aynı faaliyet için birbirinden habersiz operasyon yapılmasına dahi sebep olmuştur.²³ Açığa çıkma ihtimali de göz önünde bulundurularak farklı isim ve yapılar üzerinden faaliyetlerine devam eden gruplar, Türk Ordusu'nun sahadaki etkinliğini arttırmak gayesiyle çeşitli görevler üstlenmiştir.²⁴ Ayrıca Ankara Hükümeti istihbarata karşı koyma faaliyetlerinde de etkin rol oynayarak grupları yönlendirmiştir.²⁵

Görüleceği üzere istihbarat kavramı, devletlerin, güvenlik politikaları ile askeri savunma ve taarruz planlarının belirlenmesine yüksek seviyede katkı sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, 30 Ekim 1918 tarihinde İstanbul'un işgaliyle başlayan çatışma sürecinden düşman işgalinin sona erdirildiği 06 Ekim 1922 tarihine kadar geçen yaklaşık 3,5 yıllık sürecin odak noktasında, icra edilen istihbarat çalışmaları ve casusluk faaliyetleri Anadolu'ya asker ve malzeme sevkinde kolaylık sunmuş, diğer yandan istihbarat yapılanmalarının birbirleriyle koordine halinde kalmasına da fayda sağlamıştır.²⁶

Kamu politikaları ile devletleşme sürecini yöneten Ankara Hükümeti şartların gereği olarak güvenlik politikalarına daha fazla önem vermek durumunda kalmıştır. Ankara Hükümeti güvenlik politikalarının işleyiş sürecinde ise, ülke sathında siyasi meşruluğun toplumsal manada kabulünün sağlanması, ordu kaçaklarına yönelik tedbirlerin alınması ve meclis iç işleyişinde etkin politikalar üretilmesi maksadıyla çalışmalar yapmıştır.²⁷

Kamu güvenlik politikalarının karar alım ve uygulama süreçlerinde stratejik zorunluluk olarak görülen hususlar ön planda tutulmuştur. Temsil Heyeti ile yürütülen mücadelenin bürokratik temellere dayandırılarak meclis çatısı altında kamusal yönde politika üretimine geçilmesi, Misak-ı Milli Kararları'nın alınmasıyla mümkün

²³ Necdet Ekinci, "Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Anadolu'daki Türk ve Düşman Gizli Faaliyetleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 14, Sayı 4, 1994, 167.

²⁴ Ümit Doğan, **Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri**, İstanbul: Kripto Yayınları, 2017, 102.

²⁵ Sami Karaören, **Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı Atatürk'ün İstihbaratçısıydım**, İstanbul: Destek Yayınevi, 2010, 27.

²⁶ Aydın, 266.

²⁷ Bkz. Serpil Sürmeli, **Millî Mücadele'de Tekalif-i Milliye Emirleri**, 1.Basım, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, 61-74.

olabilmiştir. Alınan kararların ilk maddesinde yer alan ‘Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, kesinlikle bölünemez’²⁸ ilkesinden hareketle güvenlik politikaları bu yönde gelişim göstermiştir.

Ankara Hükümeti’nin savunma ve taarruz planları stratejik istihbarat kavramsallaştırması açısından değerlendirildiğinde, Anadolu’nun dört bir yanında başlayan işgal eylemleri, bağımsızlığa yönelik ortaya çıkan siyasi baskı ve İtilaf Devletleri tarafından yürütülen espionaj²⁹ faaliyetlerine bağlı olarak, kamu güvenlik politikaları da bu çerçevede yön bulmuştur. Ankara Hükümeti’nin kontrolünde bulunan istihbarat gruplarının; Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarında sağladıkları istihbarat veri ve uygulamaları, Ankara Hükümeti’nin işgal güçlerine yönelik siyasi ve askeri yönlü etki alanı oluşturarak uluslararası alanda siyasi gerçekliğini kazanmasına katkı sunmuştur.³⁰

Bu çalışmada öncelikle Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti’nin kontrolünde bulunan istihbarat gruplarının faaliyetleri ve saha çalışmaları incelenmiştir. Milli Mücadele dönemine ait yapılan çalışmalar tarihi akış üzerinde değerlendirildiğinde; dönemin istihbarat grupları ve faaliyetlerinin, kamu güvenlik politikaları ile askeri savunma ve taarruz planlarına etkisine yönelik çalışmalar yeterli seviyede gözükmemektedir. İstihbarat grupları ve faaliyetlerine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, grupların askeri ve lojistik faaliyetlerine yönelik araştırmaların ortaya konduğu eserler dikkat çekmektedir.³¹ Ayrıca istihbarat gruplarının gelişimsel süreci, metot ve yöntemleri ile istihbarat çarkının işlevselliği, nitelik ve faaliyet alanı

²⁸ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, 6.Basım, İstanbul: Yuva Yayınları, 2006, 152.

²⁹ Espionaj düşman unsuruna yönelik ortaya konan istihbarat faaliyeti içerisinde icra edilen casusluk olarak tanımlanırken, kontrespiyonaj ise düşman istihbaratının karşı faaliyetlerine yönelik tedbir almak ve karşı istihbarat üretmek olarak tanımlanabilir. İstihbarat elde etme ve istihbarat faaliyetine karşı koyma çabaları üretim ve analiz sürecine yakından etki etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 11.Baskı, Ankara: Kripto Yayınevi, 2016, 146-147.

³⁰ Okur ve Küçüküçürlü, 313.

³¹ Bahse konu çalışmalar için bkz. Mesut Aydın, **Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992; Hamit Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992; Serdar Yurtsever, **Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup: Felah**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2015; Serdar Yurtsever, **Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013; Asaf Özkan, **İşgal İstanbul’unda İstihbarat ve Eylem**, 1.Basım, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2015.

açısından örnek olay bazında değerlendirmesi yapılan çalışmalar bulunmaktadır.³² Ancak bu çalışma istihbarat gruplarının istihbarat üretim ve dağıtım süreci ile bu süreç doğrultusunda ortaya çıkan kamu güvenlik politikalarına etki eden faaliyet ve olaylara yönelik bir çalışma olarak literatüre kamu politikası disiplini içerisinde katkı sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın konusu, Milli Mücadele döneminde önde gelen kamu politikalarından güvenlik politikalarının stratejik istihbarat kavramsallaştırması kapsamında araştırılması olarak belirlenmiştir. Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarının Milli Mücadele sürecinin içerisinde etkin bir faaliyet olarak göze çarpması, olayların işleyiş sürecine bakıldığında da sürecin değişimine yol açması nedeniyle kamu güvenlik politikalarının stratejik istihbarat üretim sürecine bağlı kalınarak üretildiği görülmektedir. Olaylara yönelik kaynak ve anıların yeterli seviyede bulunması, özellikle Mustafa Sagir olayının hukuksal metinlere yansımış olması nedeniyle çalışmanın örnek olayları bu yönde belirlenmiştir.

Araştırmanın sorusu ise “Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti, kontrolünde bulunan istihbarat grupları üzerinden kamu güvenlik politikalarını oluştururken stratejik istihbarat üretim ve uygulama sürecini nasıl yürütmüştür?” olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, Ankara Hükümeti’nin denetiminde bulunan istihbarat grupları tarafından, Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarında ortaya konan faaliyetlerin, stratejik istihbarat üretim sürecine bağlı kalınarak yürütülmesi ve stratejik istihbaratın kullanım alanlarının ortaya çıkarılması bu çalışmanın ana argümanını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, strateji ve istihbarat kavramlarının bütünleşmesiyle ortaya çıkan, sürdürülebilir kamu politikalarının üretim süreçlerinde etkin rol oynayan ‘stratejik istihbarat’ kavramına yoğunlaşarak disiplinler arası bir yaklaşımla ve kamu politikası disiplini içerisinde çalışılacaktır. Bu çalışma ile stratejik istihbarat kavramının disiplinler arası yaklaşımla birlikte saha çalışmalarında kullanılmasının, tarih ve

³² Bkz. Serdar Yurtsever, **Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup: Felah**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2015; Serdar Yurtsever, **Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013.

istihbarat literatürüne katkı sunarak kamu güvenlik politikalarının analiz sürecinde fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Ankara Hükümeti'nin, Milli Mücadele döneminde yürüttüğü güvenlik politikalarına etki eden iki örnek olaya yaklaşımı, güvenlik çalışmaları ve kamu politikaları disiplininin bütünsel bir çerçevede yararlanılarak stratejik istihbarat yaklaşımının ilgili süreçte yürütülen güvenlik politikalarına etkileri incelenecektir.

Bu maksatla, Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarındaki stratejik istihbarat yaklaşımının üretim, dağıtım ve analiz süreci, Sherman Kent'in stratejik istihbarat kavramsallaştırmasında ortaya koyduğu formülasyon ile birlikte üretim sürecini belirleyen yedi evre üzerinden ele alınacaktır. Stratejik istihbarat üretim sürecini belirleyen yedi evrenin birinci safhası 'stratejik istihbarat grubunun dikkatini çekecek bir sorunun ortaya çıkışı' ile başlamaktadır. İkinci safhada 'ortaya çıkan sorunun ülke için önemini tespiti ve analizi' yapılmakta ve üçüncü safha ile 'soruna yönelik bilgi toplama' faaliyetlerine devam edilmektedir. Üretim sürecinin dördüncü ve beşinci safhalarında 'toplanan bilginin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi' ve 'verilerin anlamlandırılarak hipotezin üretilmesi anı' faaliyetini uygulayarak soruna yönelik hipotez oluşturulmaktadır. Stratejik istihbarat üretiminin kısacası konumunda bulunan altıncı safhada, 'hipotezlerin gözden geçirilerek test edilmesi' işlemi yapılarak, yedinci ve son safhada 'bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması' sonucunda stratejik kararın alınmasıyla birlikte süreç tamamlanmaktadır.

Çalışma kapsam olarak değerlendirildiğinde; kavramsal ve kuramsal açıdan literatür taraması yapılmış, dönemin tanıklarının hatıralarından faydalanılmış ve faaliyet gösteren istihbarat grupları üzerine çalışma yapılan kitap, tez çalışması, makaleler ile dönemin matbuatından yararlanılmıştır. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı (ATASE) Arşivi, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, Yeni Sabah ve Cumhuriyet Gazeteleri incelenmiştir. ATASE Arşivi kayıtlarında istihbarat gruplarının resmi istihbarat raporları incelenmiş, raporların şifreli olması, personel ve lojistik faaliyetlerini konu almasından dolayı kamu politikalarına etki edecek stratejik seviyede bilgilere ulaşılamamıştır. Ancak mevcut grupların istihbarat akış sürecinde

etkin görev olarak raporlama yaptıkları ve Ankara Hükümeti'nin bu raporlara istinaden karar alım sürecini belirlediği anlaşılmaktadır. TİTE Arşivinde istihbarat gruplarında görev alan şahsiyetlerin anıları ve istihbarat raporları incelenmiş fakat çalışmaya konu olabilecek yeterli bilgi bulunamamıştır. Genel olarak arşiv taramalarında ilgili belgelere ulaşma konusunda zorluklar yaşanmış olup bu durumun dönemin kurumsallaşmamış istihbarat yapısı ile askeri anlamda gizlilik ihtiva eden istihbarat raporlarının şifrelenerek gönderilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çalışmada, TBMM Zabıt Cerideleri de dönemsel olarak incelenmiş ve Büyük Taarruz süreci tutanaklar üzerinden değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi arşiv kayıtlarında Felah Grubu Lideri olarak görev yapan Korgeneral Ekrem Baydar'ın 1970 tarihli 22 sayılı röportajı ile (o dönem Binbaşı rütbesindedir) Yeni sabah gazetesinin arşiv kayıtlarında bulunan 1939 tarihli ve 11 sayılı Mustafa Sagir olayını anlatan yazı dizisinden yararlanılmıştır.

Bu tez çalışmasında ana odak noktası olarak strateji ve istihbarat kavramlarının bütünsel bir yaklaşımla istihbarat üretim sürecinde değerlendirilmesi ve stratejik istihbaratın hayati öneme haiz olay ve olgulara sebebiyet verdiğinin göz önünde bulundurulması gerektiği amaçlanmıştır. Birinci bölümde, strateji ve istihbarat olgularının kavramsal ve kuramsal açıdan tanımlamaları ile teorik ve pratik açıdan uygulama alanları incelenerek, stratejik istihbarat anlayışının ortaya çıkış süreci ve etki alanı ele alınacaktır. İkinci bölümde; Türk milletinin millî irade esaslarına dayalı olarak ortaya çıkardığı 'Milli Mücadele Hareketi' genel hatlarıyla ele alınarak dönemin faaliyet gösteren istihbarat gruplarının tarihi süreci ve gelişimsel yönleri ile etki alanları anlatılacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise; Milli Mücadele döneminde stratejik istihbarat üretim sürecine konu olan örnek olay incelemeleri stratejik istihbarat açısından değerlendirilecektir. Yüzbaşı Kemal Bey olayı ile Yunan Ordusuna ait askeri haritaların ele geçirilerek stratejik seviyede harekât alanı sağlanan Büyük Taarruz'un kazanılması ile Ankara Hükümeti'nin siyasi ve askeri yönde etki alanını azaltarak ortadan kaldırmayı amaçlayan Mustafa Sagir olayı detaylı bir şekilde anlatılacaktır. Her iki olayda da Ankara Hükümeti'nin kamu güvenlik politikalarındaki karar alma süreçlerinin, stratejik istihbaratın üretim süreciyle siyasi ve askeri yönde şekillenmesinin sağlandığı düşünülmektedir.

Sonuç itibariyle işgal altında bulunan bir ülkenin, bağımsızlık alametlerini yeniden kazanabilmek gayesiyle, belirlenen kadrolar tarafından milli mücadele süreci başlatılmıştır. Bu sürecin yönetilmesinde ihtiyaç duyulan kamu politikaları dönemin şartlarında çeşitli yöntemlerle uygulamaya konulmuştur. Ortaya çıkan siyasi ve askeri etkiler kamu güvenlik politikalarının bağımsızlık ekseninde yön bulmasıyla gelişim göstermiştir. Süreç içerisinde faaliyet gösteren istihbarat grupları tarafından yürütülen espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetleri de süreci doğrudan etkilemiştir. Karar alıcılar tarafından kamu güvenlik politikalarının belirleme sürecini güvenli hale getirmek ve orta ve uzun vadeli devlet politikalarının sürekliliğini sağlamak amacıyla stratejik istihbarat faaliyeti yürütülmüştür.

Bu çalışmada, kamu güvenlik politikalarının belirleme sürecini etkileyen iki vaka üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Çalışmaya konu olan birinci örnek olayda karar alıcının, Yüzbaşı Kemal Bey'i Fransız Karargahına yerleştirerek stratejik istihbarat üretim sürecini nasıl başlattığı, Felah Grubu ile bu süreci nasıl yürüttüğü ve bu faaliyetin sürecin sonunda kamu güvenlik politikalarını ne yönde etkilediği araştırılacaktır. İkinci örnek olayda ise devletleşme sürecinin pekiştirilmesi için adımlar atan ve ülke sathında işgali sona erdirmeye çalışan karar alıcıya yönelik ortaya çıkan tehdidin değerlendirmeye alınış süreci, stratejik istihbarat üretim safhaları ve tehdit durumu incelenerek, Hint asıllı İngiliz casusu Mustafa Sagir'in casusluk faaliyetlerine karşı Felah Grubu'nun stratejik istihbarat üretim sürecini nasıl yönettiği ve bu faaliyetin kamu güvenlik politikalarını ne yönde etkilediği araştırılacaktır. Netice itibariyle bu çalışmada, Ankara Hükümeti'nin Milli Mücadele döneminde ortaya çıkan iki örnek olay üzerinden siyasi ve askeri yönde kazanımlar elde etmek ve orta ve uzun vadeli devlet politikalarının sürekliliğini sağlamak maksadıyla yürüttüğü kamu güvenlik politikalarının karar alım süreçlerini, Sherman Kent'in stratejik istihbarat formülasyonu üzerinden nasıl uyguladığı araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

STRATEJİK İSTİHBARATIN

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Stratejik istihbarat, devletlerin savunma mekanizmalarındaki tepkilerini belirleyerek orta ve uzun vadeli planlarına yön veren ve karar alıcıların politika üretimine etkin destek sunan istihbarat yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu politikalarını, sürdürülebilir yönde tutan stratejik istihbarat süreci, bu yönüyle karar alıcının diğer devletlere karşı caydırıcı güce sahip olmasına da fırsat sunmaktadır. Devletlerin savunma ve güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda almış oldukları kararlar, zaman içerisinde strateji ve istihbarat kavramlarının bir arada kullanılmasını sağlamıştır. Sun Tzu ve Carl Von Clausewitz eserlerinde strateji kavramını, devletlerin yaşamsal fonksiyonlarını belirleyici bir faktör olarak tanımlamaktadır.³³

Devletlerin muhtemel risk, fırsat ve tehdit değerlendirmelerine yönelik ortaya koydukları stratejik davranışlar, istihbarat desteğinin de sağlanmasıyla başarıya ulaşmaktadır. Strateji ve istihbarat kavramlarının anlamlandırılarak uygulama sürecine dahil edilmesini de fonksiyonel açıdan etkin olan temel unsurlar belirlemektedir. Strateji kavramına yön veren amaç, yetenek ve yönetim unsurları hedefe yönelik değerlendirmeye alındığında stratejik davranışın etki alanında belirleyici olmaktadır.³⁴

Diğer yandan istihbarat kavramının da saha üzerinde uygulanabilirliğini etkileyen unsurlar bulunmaktadır. İstihbaratın temel nitelikleri, faaliyet alanları, çalışma konuları ve toplama yöntemleri ile istihbaratın üretim süreci ve bu sürece etken faktörlerin değerlendirilmesi istihbarat kavramının anlamlandırılmasında önemli yer tutmaktadır. Strateji ve istihbarat kavramlarının doğru, etkin, şeffaf ve multidisipliner yöntemlerle yürütülmesine bağlı olarak stratejik istihbarat yaklaşımının uygulanabilirlik açısından başarıya ulaşacağı düşünülmektedir.³⁵ Sonuç olarak

³³ Carl Von Clausewitz, **Harp Üzerine**, H. Fahri Çeliker (çev.), 2.Basım, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991, 135; Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Adil Demir (çev.), 3.Basım, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2008, 101.

³⁴ Fatih Beren, **Demokrasi ve Özgürlüğün Teminatı Olarak İç Güvenlik İstihbaratı**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2011, 42.

³⁵ Beren, 50.

çalışmanın bu bölümünde strateji ve istihbarat kavramlarının kavramsal ve kuramsal yönüyle tanımlamaları yapılarak karar alma süreçlerinde ortaya çıkardıkları etkileşim noktaları, unsurları ve üretim süreçleri anlatılacaktır. Ayrıca stratejik istihbarat kavramsallaştırmasının fikir babası olan Sherman Kent ve ekolünden yola çıkılarak strateji ile istihbarat kavramının bütünleşmesinden ortaya çıkan stratejik istihbarat üretim sürecinin kamu güvenlik politikalarında kullanım alanlarına değinilecektir.

1.1.Stratejinin Kavramsal Çerçevesi

Strateji kavramı, güvenlik anlayışının temelinde ve savaşların odak noktasında sonuca etki eden plan, organizasyon ve süreç gerektiren birçok durumun hasılası olarak değerlendirilmektedir.³⁶ Strateji kavramının sözcük yapısı incelendiğinde eski Yunanca'da *Strados* (Ordu) ve *Ago* (Kullanma) deyimlerinin bileşiminden oluştuğu görülmektedir.³⁷ Türk Dil Kurumunun, “önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için kullanılan yol ve yöntemler” ve “bir devletin barışta ve savaşta amacına ulaşabilmek için belirlediği politikaları bilim ve sanat destekli bir arada kullanabilme yöntemi”³⁸ şeklinde tarif edilmektedir. Nevzat Tarhan ise, “Bir gücün siyasi, askeri, ekonomik ve psikolojik kuvvetlerini istenilen alanda kullanma, istenen hedeflerin elde edilmesi için plan yapma sanat ve bilgisi”³⁹ olarak tanımlamaktadır.

Pratik açıdan; savunma/taarruz birliklerinin muharebe sahasına yerleştirilme yöntemlerini ifade ederken, teorik açıdan ise; amacın gerçekleşmesi için çeşitli harp, silâh, vasıta ve malzemesinin koordineli ve üstün verimle kullanılması olarak mana kazandığı görülmektedir.⁴⁰ Günümüz şartlarında çok yönlü yaklaşımlarla tek düze anlayıştan uzaklaşarak askeri olan anlamını kaybetmiş, amaç ve hedeflere ulaşmak maksadıyla düzenlenen orta ve uzun vadeli planları ifade eden bir kavram haline gelmiştir.⁴¹ Strateji, olay örgüsü içinde detaylı çalışmalar yaparak karar alma sürecinde etkin çözümler üretebilme ve alınan kararlara yönelik ortaya çıkan kaynaksal

³⁶ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 135.

³⁷ Online Etymology Dictionary, <http://www.etymonline.com/index.php?term=strategy>, 01 Mart 2020.

³⁸ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, 16 Nisan 2020.

³⁹ Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2006, 16.

⁴⁰ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 135.

⁴¹ Mert Bayat, **Strateji-Tarih-Coğrafya İlişkileri**, Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri, C.I, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1983, 67.

sorunların analize dayalı çözümlene sanatıdır. Stratejiler, gelecek hakkında belirsizliği ortadan kaldırmaya yönelik hızlı ve etkin yaklaşımlar ortaya koyar.⁴²

Strateji kavramı; askeri anlamda düşünüldüğünde, komuta kademesinin emrinde bulunan imkan ve kabiliyetlerin, hedefin ele geçirilmesine yönelik uygulama alanında kullanılması ve zafere ulaştıracak hareketlerin icrası sırasında takip edilmesi, önem derecesi yüksek yöntemler olarak değerlendirilmektedir.⁴³ Clausewitz ise “Harb Üzerine” adlı eserinde stratejinin tanımını “Harbin amacına ulaşmak için kullanılması gerekli olan şeyler”⁴⁴ olarak tanımlamıştır.

Strateji tanımına derin anlamlar yükleyen Tzu “Savaş Sanatı” adlı kitabında, askerî alanda mevcut yeteneklerin uygulama sahasında oluşan etkisine yönelik kazanımları ve kayıpları ortaya koymaktadır.⁴⁵ Strateji kavramı, belirlenen bir amaca yönelik yüksek fayda, etkin verimlilik ve devamlılık doğrultusunda planlanmanın yapılması, organize edilmesi ve uygulanması olarak tanımlanabilir.⁴⁶ Strateji kavramı, pragmatik bir yaklaşım ekseninde bulunması nedeniyle, askerî yönden bakıldığında sahadaki hareketliliğin teorik yansıması olarak da ortaya çıkabilmektedir.⁴⁷ Stratejinin doğru noktalar üzerinden elde edilmesi; mevcut ihtimaller bütününde yapılan analizler sonucu ortaya çıkan fayda-zarar ikileminin çıkarımı olarak değerlendirilmektedir.⁴⁸

Yönetim biliminde ise; yapının genel amaçları doğrultusunda karışıklığın ortadan kaldırılarak uygun seviyeye ulaştırılmasına yönelik davranış biçiminin belirlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁹ Stratejiyi; yapısal anlamda sürekliliğin sağlanması, yüksek seviyede etkinliğin devamı ve amaca ulaşma noktasında alınması gereken önlemlerin kapsamını belirleme metotları olarak değerlendirmek mümkündür.⁵⁰

⁴² Ömer Faruk Akyüz, **Değişim Rüzgârlarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması**, 1.Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2001, 55.

⁴³ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 136.

⁴⁴ Clausewitz, 135.

⁴⁵ Tzu, 101.

⁴⁶ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 2.Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2008, 92.

⁴⁷ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 136.

⁴⁸ Clausewitz, 136.

⁴⁹ Yılmaz Demir, “Stratejik Planlama Süreci ve Örgütler Açısından Önemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, 2010, 71.

⁵⁰ Nezahat Güçlü, “Stratejik Yönetim”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 2, 2003, 8.

Maurice De Saxe strateji kavramını “Sadece düşmanın askeri gücünü yok etmeyi amaçlayan basit bir kavramdan ziyade, mevcut gücün potansiyelini, gücün etki alanını, aktif ve pasif alanlarının kontrolünün gözden geçirilerek savunma/taarruz planlarının saha içerisinde uygulanması olarak görmek süreklilik açısından daha etkin bir yaklaşım olacaktır”⁵¹ şeklinde ifade etmiştir. Saxe’e göre stratejiye ‘harp harekâtının genelinde amaca uygun bir hedef saptamak zorundadır.’⁵² şeklinde bakılmalıdır. Uygulama alanında stratejik bir harekâtın tüm etken koşullarına hâkim olabilmek güçlkle karşılaşılan bir durumdur.⁵³ Stratejinin hedefi; düşmanın muvazenesini bozarak ana hatlarına hakim olmak, düşmanın çözülmesi veya istikrarlı olmayan kararlar alarak muharebe sahasında olumsuz davranışlar sergilemesini sağlamak olarak görülebilmektedir.⁵⁴

Stratejik düşünme, yaratıcılığı ve beklenmeyeni ortaya çıkararak zor olanı gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bilim ve sanat olarak kıymetlenen strateji olgusu, gelişime açık konseptler çerçevesinde ve gücün kullanım alanlarının etki-tepki çizgisinde değerlendirilerek kazanılmış mevcut gücün gelişim düzeyinde izler bırakabilmektedir.⁵⁵ Gücün varlığının; siyasi, askeri ve ekonomik açıdan caydırıcılığı, mevcut veya olası risklerin dengelere etkisi üzerinde belirleyici olabilmektedir.⁵⁶ Clausewitz’e göre, savaş bağımsız bir bilim olarak kabul edildiğinde, savaşın özü “güç”tür. Clausewitz, bu gücün kapsamını “Böylelikle savaş, rakibimizi irademizi takibe mahkûm etmeyi amaçlayan bir güç eylemidir.”⁵⁷ şeklinde tanımlamıştır.

Farklı yöntem ve tekniklerle sürdürülen bir politika olan savaşta, düşmana mevcut yetenekleri kabullendirmek kuvvetsel yaklaşım olarak görülmektedir.⁵⁸ Ana hatlar üzerinden hedefe yönelik bütünsel bir yaklaşımla ortaya konan çalışmanın ayrıntılı bir

⁵¹ Güçlü, 18.

⁵² Maurice De Saxe, **Savaş Sanatı Üzerine Hayallerim**, 1.Basım, İstanbul: Q-Matris Yayınları, 2003, 17.

⁵³ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 66.

⁵⁴ Oğuz Turan, **Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler Mete’den Atatürk’e Kadar**, (Doktora Tezi), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, 1985, 16.

⁵⁵ Güçlü, 8.

⁵⁶ Nejat Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, 1.Basım, İstanbul: Truva Yayınları, 2005, 73.

⁵⁷ Carl Von Clausewitz, **Harp Üzerine**, H. Fahri Çeliker (çev.), 2.Basım, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991, 136 aktaran Samuel P. Huntington, **Asker ve Devlet**, Çev: Kazım Uğur Kızılaslan, 2.Basım, İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006, 80.

⁵⁸ Dedeoğlu, 94.

vaziyette gelişime tabi tutularak kullanılabilmesine dikkat çeken Don McDowell, başarıya ulaşmak için stratejiye ihtiyaç duyulacağını belirtmektedir.⁵⁹

Günümüzde doğru stratejilerin belirlenmesi, genellikle istihbarat kaynağının güvenilirliği ve kullanılan yöntemlerin temelinde gelişmektedir.⁶⁰ Bilgi aktarımının, yüksek düzeylerde var olan karmaşık yaklaşımların ve belirsizlik durumlarının olumsuz etkilerinden arındırılarak stratejinin belirlenmesi, süreklilik arz eden istihbarat ile mümkündür.⁶¹ Stratejik amaçların, yöneylem açısından değersel artışı, istihbarat faaliyetlerinin etki oranının kısa ve orta vadede planlanan mevcut güvenlik veya askerî politikaların ötesinde kıymetlendirilmesine bağlıdır.⁶²

Savunma alanının merkezinde olmasına rağmen, yaygın kullanım alanı ve multidisipliner yaklaşımlar nedeniyle, her güç kazanımının odak noktasında yer bulabilen strateji kavramı; ulusal ve uluslararası gelişme ve değişimler neticesinde toplumların temel ihtiyaçlarının psikolojik, sosyolojik, teknolojik ve ekonomik doğrultular ekseninde yön bulmasından ötürü tekdüze yaklaşımla askeri alanda kullanımından ayrılarak, yönetsel olarak da kullanıldığı görülmektedir.⁶³

Strateji olgusunun hedefsel yaklaşımında etki alanını belirleyen unsurun, nitelikli bir istihbarat kaynağına duyulan ihtiyacın öneminden geçtiğini savunan Tzu, ‘bilge bir yöneticiyle, nitelikli bir komutanın savaşta zafere ulaşması istihbarata bağlıdır’ diyerek istihbarata önem atfetmiştir.⁶⁴ Stratejinin temel ilkeleri doğrultusunda yapılan istihbarat, verimsel artışı sağlayarak karar vericilerin nitelikli ve kayda değer strateji geliştirebilmelerine imkân sunmaktadır.⁶⁵

⁵⁹ Don McDowell, **Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners Managers and Users**, Maryland: Scarecrow Press, 2009, 11.

⁶⁰ Saxe, 89.

⁶¹ Savaş Bıçer, “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, 2017, 438.

⁶² Mehmet Tanju Akad, **Strateji Üzerine**, 2.Basım, İstanbul: Kastaş Yayınları, 2003,13.

⁶³ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 65.

⁶⁴ Tzu, 228.

⁶⁵ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 67.

Bu açıdan bakıldığında, stratejinin temel ilkeleri; stratejik amaç, yetenek ve yönetim unsurlarından oluşmaktadır.⁶⁶ Stratejik Amaç ile ulaşılmak istenen orta ve uzun vadeli planların etkilerini belirleyecek asli unsur karşımıza çıkmaktadır. Politika belirlemede, kaynak yönlendirmede ve programların hazırlanmasında etkin rol oynayan stratejik amaç olgusu, karar alıcılara risk, tehdit ve fırsat üçleminde değerlendirme yapma olanağı sunabilmektedir.⁶⁷

Stratejik yetenek olgusu ise; ortaya konulan vizyonun sürdürülebilirliği açısından karar alma sürecinde etkin rol oynayan ve sürecin gidişatını belirleyen bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal yönüyle bakıldığında yeteneklerin bilgi, tecrübe ve faydacılık anlayışıyla karar alma sürecini etkilediği görülmektedir.⁶⁸ Stratejiye etki eden üçüncü unsur ise stratejik yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Stratejik yönetim; etki odaklı stratejiler geliştirilerek uygulama sürecine dahil edilmesi ve ortaya çıkan sonuçların analizinde nitelikli verilerin sağlanması maksadıyla belirlenen karar ve faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanabilir.⁶⁹ Stratejik yönetimle alakalı dikkat çeken çalışmalar yapan John Bryson'a göre; "Stratejik yönetim, bir olay örgüsünün varlığını, varoluş sebebini ve geleceğe yönelik ulaşmak istediği hedefleri ortaya koyan bir yönetim tekniği"⁷⁰ olarak ifade edilmektedir.

Yönetim bilimi noktasında etkin çalışmalar yapan Bryan W. Barry ise, "Bir olay örgüsünün gelecekte ulaşmak istediği hedeflere yönelik belirleyici süreci analiz eden yaklaşım biçimi" şeklinde yorumlamıştır. Stratejik yönetim; devletlerin, eylemsel davranışlarında izleyecekleri stratejilerin incelenmesini sağlayan araştırmalar olarak görülebilmektedir.⁷¹

⁶⁶ Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, 17.Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2011, 153.

⁶⁷ Koçel, 154.

⁶⁸ Hayri Ülgen, Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, 7.Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2004, 76; Banu Tuba Çiğdem, Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama, (Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul: 2007, 29.

⁶⁹ Ömer Dinçer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 9.Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2013, 35.

⁷⁰ John Bryson, **Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations**, 3rd Edition, San Francisco, Jossey-Bass, 2004 aktaran Rıza Saklı, **Stratejik Kurumsal Yönetişim**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2017, 12.

⁷¹ Bryan W.Barry, **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St Paul: Amberst Wilder Foundations, 1986 aktaran Rıza Saklı, **Stratejik Kurumsal Yönetişim**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2017, 14.

Stratejik yönetim, stratejik yapının vizyonunu planlamak ve bu vizyonu tehdit/fırsat ikileminde belirlenmiş doğrultular çerçevesinde gerçekleştirmek üzere; her türlü etkenden yararlanmak, ortaya çıkan engellere yönelik çözümler dâhilinde alternatif yollar oluşturmak ve stratejik yapının çevresinde oluşan değişken ve sorunsal yaklaşımları, stratejik yapının hedefleri üzerinde yoğunlaştırarak nihai hedefe varmak olarak değerlendirilmektedir.⁷²

Stratejik yönetim; ortaya çıkan olay veya menfi/müspet yönelimlerin analizlerini yaparak risk, tehdit ve fırsatlar ışığında, stratejik yapının zayıflık ya da üstünlüklerini öngörmek ve sonuç odaklı hedef geliştirmeyi amaçlamaktadır. Stratejik yapının geleceğe yönelik amaç ve hedeflerini belirlemede, iç ve dış çevrede ortaya çıkan ihtiyaç, istek ve beklentilerin mevcut duruma yansımaları analiz edilerek genel politikaya etkileri öngörülür ve bu analiz sonucunda aksiyonel planlar oluşturulursa, stratejik yönetim etkin bir araç olabilecektir.⁷³

Stratejik yapının, içinde bulunduğu süreçten etkilenen konumda olmak yerine bu süreci harekete geçiren ve sürecin tamamına etki sağlayan bir aşama kaydetmek öncelikli ihtiyaç kapsamında olanak sağlamak ve kontrolün elde tutulmasına fırsat tanımaktadır. Hedeflere ulaşma anlamında ihtiyaç duyulan; veri sağlama, analiz, karar seçimi ve kararın uygulanma aşamaları stratejik yönetim sürecinin biçimsel olarak işlenmesine katkı sağlamaktadır.⁷⁴

Fırsat, risk ve tehdit üçleminde ortaya sunulan analizler çerçevesinde; insan kaynağındaki değişkenlikler, teknolojik gelişmeler, liderlik etkisi, ilkeli davranışlar, kültürel ve coğrafi yapı gibi ana etkenlerin mevcut vizyon üzerinden işlenerek,

⁷² Mücahit Özdoğan, *Asimetrik Tehditlerle Mücadelede Stratejik Yönetim: Emniyet Genel Müdürlüğü Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta: 2018, 15.

⁷³ Ulvi Saran, **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, 1. Basım, Ankara: Atlas Yayınları, 2004, 290.

⁷⁴ Taylan Doğan, *İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (IC) Örneği*, (Doktora Tezi), **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Ankara: 2013, 61.

uygulanacak politikaların plan dahilindeki stratejilere uyumlu hale getirilmesinin fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.⁷⁵

Sonuç itibarıyla ortaya konulan ve genel hatları belirlenmiş bir stratejik davranış, uygulama aşamasında nitelikli istihbarat desteğine ihtiyaç duymaktadır. Strateji kavramının temelinde bulunan harekete geçirme eylemi, elde edilen istihbaratın etki ve odak noktası ile birlikte kazanım sağlamaktadır. Bu yönüyle gerek teorik gerekse saha üzerinde iç içe geçmiş bir yapı olarak karşımıza çıkan strateji ve istihbarat kavramları karar alma süreçlerinde de etkin rol oynamaktadır.

1.2. İstihbaratın Kavramsal Çerçevesi

İstihbarat kavramı, hayatımızın her alanında bulunan ve karar alma süreçlerinde etkin rol oynayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumuna göre “yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyular”⁷⁶ olarak tanımlanan istihbarat kelimesi anlamsal yönde farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Ülkelerin kavrama bakış açısı anlamsal bütünlüğünün uygulama sahasında değişken bir yapıya kavuşmasına sebep olmuştur.

Arapların haberleşme olarak gördükleri istihbarat anlayışını, İngilizler zeka, akıl ve bilgiyle bütünleştirmiş, Almanlar haber olarak değerlendirmiş, Fransızlar aydınlanma olarak yorumlarken, Ruslar güvenlik kavramıyla bağdaştırmışlardır.⁷⁷ Ulusların istihbarata yönelik yaklaşımlarında farklı anlamlar ihtiva etmesinin temel sebebi coğrafi, iktisadi ve beşeri anlamda ihtiyaç duyulan istihbarat isteğinin olgusal çözümlene arayışından ibaret olduğu görülmektedir.⁷⁸

İstihbarat kavramı, Milli İstihbarat Teşkilatı’na göre “Devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak çeşitli kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların işlenmesi sonucu ortaya çıkan üründür” şeklinde anlam bulmuştur.⁷⁹ Mehmet Atay ise istihbaratı; “yabancı bir hükümetin veya siyasî partinin yıkılması, yabancı devlet

⁷⁵ Ömer Torlak ve Cevahir Uzkurt, “Belediyelerde Hizmet Anlayışı ve Stratejik Yönetime Geçiş”, Çağdaş Gümüşsuyu (ed.) **Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi**, TODAİE Yayınları, No: 296, Ankara, 1999, 249.

⁷⁶ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, 16 Nisan 2020.

⁷⁷ Girgin, 123.

⁷⁸ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 72.

⁷⁹ <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>, 21 Temmuz 2020.

adamları veya hedeflerinin ziyana uğratılması, kişi veya ajanların kaçırılması veya öldürülmesinden ayrı olarak bir ülkenin rakiplerinden daha fazla avantaj sağlamasını veya en azından yaşamaya devam etmesini sağlayan bilginin toplanmasıdır.”⁸⁰ şeklinde tanımlamıştır.

Sun Tzu, “Savaş Sanatı” adlı eserinde “olgun bir hükümdarla iyi bir komutanın kolayca savaş kazanması ve zafere ulaşması ancak iyi elde edilmiş istihbarat sayesinde mümkün olabilir”⁸¹ şeklinde yorumladığı istihbaratı bir kazanım olarak değerlendirmektedir.

Ümit Özdağ ise istihbaratı aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

Ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya ulusal özel olandaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bilgi.⁸²

İstihbarat, sürekliliği olan ve değişken bir yapıya ihtiyaç duyan olgusal bir süreçten meydana gelmektedir. İstihbarat çarkı olarak da anlam bulan bu süreçte, istihbaratın işlenip karar alıcıların ihtiyaç duyduğu hususların belirlenerek, yapılan sınıflandırmalar ve analiz sonucunda ortaya çıkan ürünün tehdit/fırsat ikileminde kıymetlendirilmesi, sonuç üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. İstihbarat faaliyetinin bütünsellik açısından değeri de, karşı istihbarat, propaganda ve algısal etkileşim noktasında bıraktığı etkiye bağlı olarak gelişim göstermektedir.

Temel anlamda istihbaratın, mevcut durum üzerindeki fırsat/tehdit algılamaları dahilinde analizi yapılarak, ihtiyaç duyulan bilginin açık ya da kapalı kaynaklar üzerinden haber akışının güvenilirliği göz önünde bulundurulup toplanması, analiz edilmesi ve analiz sonucunda ortaya çıkan ürünün kullanılması, ham bilginin işlenerek faydalı hale gelmesini sağlamaktadır. İnsanlık tarihinin temelinde kabul edilen

⁸⁰ Mehmet Atay, “Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı”, **Strateji Dergisi**, Sayı 1, 1996, 80.

⁸¹ Tzu, 18.

⁸² Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 2016, 31.

istihbarat kavramı yaşamsal bir olgu olarak da görülmektedir. İstihbaratın savaş anında ihtiyaç duyulan bir kavram olmaktan ziyade barış zamanında da diplomatik yaklaşımlara öncülük ederek krizlerin gelişimine set çekme özelliği bulunmaktadır.⁸³

Tarihin başlangıcından günümüze her alanda güç kazanımının öncüsü olarak etkin rol oynayan istihbarat, genellikle savaşların seyrini etkileyen hatta sonucunu belirleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁴ İstihbarata, temel ihtiyaç ve istek doğrultusunda yön verilirken, kısırlanmış bir döngünün ürünü olmaktan ziyade çok yönlü araştırmalar ile gruplar arası güç dağılımı önceliğinde çalışmalar yapılarak farkındalık bilincinin oluşması bu süreci etkilemektedir.⁸⁵

İstihbarat kavramı, tarihsel süreç içerisinde devletlerin beka anlayışına yönelik birçok noktada etkin rol oynamıştır. Tarihsel kesitler üzerinden inceleme yapıldığında ortaya konulacak birkaç örnek istihbaratın değerini ve etki alanını anlatabilmektedir. Örneğin, M.Ö. 500 yılında Sun Tzu tarafından yazılan “Savaş Sanatı” isimli eserinde geçen aşağıdaki yaklaşım istihbaratın değerini göstermektedir.

Akıllı hükümdarları ve iyi generalleri galibiyet ve fetihe muktedir kılan ve onları lalettayin insanların sahip olamayacağı, ulaşamayacakları şeylere sahip kılan yegâne vasıta ‘ön bilgi’ dir. Bu ön bilgiler ne ruhlardan medet ummakla sağlanır ne tecrübelerden çıkarım sağlayarak ne de delillere dayanan tahminlerden çıkarılabilir. Düşmanın durumu hakkındaki bilgiler diğer insanlardan temin edilir.⁸⁶

Diğer yandan, istihbaratı ve istihbarat elemanını “lanetli, fakat erişilmez bir kahramanlık eylemi olan casusluk ne süvarilerin ne de topçuların etkinlikleriyle ölçülemeyecek değerdedir.” şeklinde değerlendiren Napolyon ise, casusları “göze görünmez lanetli ordunun kişileri” olarak tanımlamaktadır. Çünkü istihbaratın önemini kavrayan Prusya Kralı Frederik, Napolyon’a karşı kazandığı zafer sonrasında, “O zat, savaşa giderken yüzlerce aşçı götürür. Ben savaş başlamadan önce yüzlerce casus gönderirim.”⁸⁷ diyerek istihbaratın önemini dile getirmiştir. Bir başka açıdan

⁸³ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 32.

⁸⁴ Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, 5.

⁸⁵ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 29.

⁸⁶ Tzu, 228.

⁸⁷ İlgili sözler için bkz. Tuncay Özkan, **MİT’in Gizli Tarihi**, 20. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, 26-27.

bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğunun gelişim sürecinde sınır hatlarındaki ‘akıncı’ ların sağladığı istihbarat, propaganda faaliyetlerine katkı sağlarken askeri hazırlık aşamasında da fayda sunmuştur.⁸⁸ Görüleceği üzere etkin ve tutarlı haber akışı sağlayamayan donanımlı bir ordunun, istihbarat üzerinde kemikleşmiş yapıya sahip küçük ordular karşısında kayıplar vermesi, istihbaratın önemini günümüze taşımıştır.

İstihbarata verilen önem, yeniliklerin ortaya çıkmasına ve devletlerarasında rekabet oluşumuna neden olmuştur.⁸⁹ Bu rekabetin ulaştığı boyutların örnekleri ise Birinci Dünya Savaşı’nın seyrini değiştiren davranışsal ve insan kaynaklı istihbarat faaliyetlerinde görülmüştür.⁹⁰ İstihbaratçıların ordular karşısında ortaya koydukları çalışmalar, hedefe yönelik baskı kurmada etkin rol oynamıştır.⁹¹ Sonrasında 1789 İhtilali ve Sanayi Devrimi ile ülkelerin savunma/taarruz yaklaşımlarında ekonomik, lojistik, jeolojik ve coğrafi etkenlerin önem kazanarak, askeri birliklerin lojistik imkânları ve ulaşım kaynakları kolaylaşmış, bu durum kapasite artırımını sağlayarak rekabet avantajını ortaya çıkarmıştır.⁹² II. Dünya Savaşı sonrasında ise teknolojik gelişmelerde yaşanan hızlı dönüşüm, modern istihbarat anlayışını ortaya koyarak cephe savaşının yerine, teknolojik, ekonomik ve bilimsel atılımlar ile diplomasiye dayalı istihbarat faaliyetlerini öncelik olarak görmüştür. Teknolojik gelişmelerin insan kaynağı üzerinde elde edilen istihbaratla harmanlanması sonucu haber kaynaklarında artış söz konusu olmuştur. Bilginin toplanması ve toplanış şekli, analizi, sahada kullanımı ve geri bildirim konularında teknolojik gelişmelerden azami ölçüde faydalanılmıştır.⁹³

İstihbarat kavramı; tarihsel akış içerisinde ihtiyaçların kazanımına yönelik olarak geçirdiği değişim sonrası, gerek tatbik edilen saha gerekse kullanılan kaynak açısından

⁸⁸ Andaç Karabulut, “Dünya Tarihinde İstihbarat”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 18, 2013, 67.

⁸⁹ Tuncay Özkan, **MİT’in Gizli Tarihi**, 20. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, 27; Detaylı bilgi için bkz. Servet Avşar, “Birinci Dünya Savaşı’nda Casusluk Okulları, Casusluk Uygulamaları ve Osmanlı Devleti’nin Casusluğu Önleme Faaliyetleri”, **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2008, 1-46.

⁹⁰ Emin Demirel, **Teşkilat-ı Mahsusa’dan Günümüze Gizli Servisler**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002, 11.

⁹¹ Atilla Çeliklepe, **Teşkilat-ı Mahsusa’nın Siyasi Misyonu**, 1. Basım, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2003, 9.

⁹² David Kahn, “İstihbaratın Tarihsel Teorisi”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 8, Sayı 2, 2002, 7.

⁹³ Kahn, 9.

genişleme göstermiştir. Modern dönemde ortaya çıkan istihbarat ihtiyaçlarına, risk, tehdit ve fırsat üçleminde tepkisel ve davranışsal döngü açısından yöneltilen kuramsal yaklaşımlarda, klasik istihbarat anlayışının pratik metotlarından ziyade, orta ve uzun vadede beka sorunu oluşturacak durum senaryolarına karşın stratejik istihbarat kavramı da önem kazanmış, mevcut yaklaşımları geliştirme noktasında daha etkin ve faydacı, aynı zamanda belirleyici bir unsur olması yönünde katkı sunması gerektiği ortaya çıkmıştır.⁹⁴ Esasında kullanım alanlarının arttırılarak bütünsel bir karar çerçevesinde işlenen bilginin gerçekçi, şeffaf ve ulaşılabilir analizlerle birçok güvenlik sorununa çözüm üretmesi kaçınılmazdır.⁹⁵

1.2.1. İstihbaratın Temel Nitelikleri ve Sınıflandırılması

İstihbaratın, kaynaklardan sağlanan muhtelif haber veya bilgilerin işleme tabi tutularak; tasnif, kayıt, kıymetlendirme, tahlil, sentez, yorum, bildirim ve geri bildirim aşamalarında uyulması gereken temel nitelikleri bulunmaktadır. Bunlar gizlilik, doğruluk, devamlılık, çabukluk, tarafsızlık, erişilebilirlik ve açıklık unsurlarından oluşmaktadır.⁹⁶

Gizlilik; “Güvensizlik, emniyetin aynasıdır” prensibiyle hareket edilmesi gereken gizlilik unsurunda, istihbaratın üretim ve dağıtım aşamalarında koşulların değişkenliğine bağlı olarak ortaya çıkabilecek senaryoların fayda/zarar oluşturabileceği düşünülmektedir. Gizlilik unsurunda iki ana ve belirleyici etkin kural, bilginin elde edilmesi ve üretilen/elde edilen bilginin gizliliğini koruması üzerine yapılması gerektiğidir.⁹⁷

Doğruluk; kayıt aşamasından kıymetlendirme aşamasına getirilen ham bilginin işlenmeden önce kaynağı hakkında doğruluk ve güvenilirlik açısından değerlendirilmesi ve mevcut şartlara uygun olup olmadığına bakılarak yorumlanması göz önünde bulundurulmaktadır. Daha önce sağlanan bilgilerdeki önem derecesi, haber elemanının veya aktif/pasif istihbarat kaynağının mevcut konumu ve etki alanı,

⁹⁴ Kahn, 9.

⁹⁵ Kahn, 12.

⁹⁶ Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, 1.Basım, Ankara: Sam Yayınları, 1998, 130.

⁹⁷ Çınar, 130.

kaynağın güvenilirliği ve doğruluğu açısından değerlendirilmesinde yardımcı olabilmektedir.⁹⁸

Devamlılık, hedefin imkân ve kabiliyetlerinin güncel tutulması ve aktif adımlar atılması noktasında istihbarat kaynağının aralıksız olarak devam etmesi gerektiğinden istihbarat faaliyetlerinin bütünsel yaklaşımlar ışığında bir bölümden ziyade bütüne yönelik ve süreklilik arz eden toplama gayretlerine yönelmesi kaynağın ve bilginin sürekli akışıyla mümkün olabilmektedir.⁹⁹

Çabukluk; istihbarat kaynağı, bilgiyi gizlilik ve doğruluk açısından yeterli gördüğü kadar zamana da riayet ederek kıymetlendirme aşamasına getirebilmektedir. Kıymetlendirme ölçütlerine tamamen uyan ancak yanlış zamanda veya ulaşması gereken noktaya geç gönderilen bilginin gereklilik açısından herhangi bir önemi kalmayacaktır. Aksine geç kalınmış bilginin zararlarının da olması muhtemel olarak görülmektedir.¹⁰⁰

Tarafsızlık, üretilen istihbarat ile milli menfaat çizgisinde yürütülen çalışmalar benmerkezci anlayış yerine kurumların gelecek vizyonuna yönelik adımlar atılabilmektedir. Aksi takdirde tarafsızlık ilkesinden uzaklaştıkça, sağlanan istihbaratın önemi kişilere bağlı kalacağından gerçek faydası göz ardı edilebilecektir.¹⁰¹

Erişilebilirlik, istihbaratın sağlanması kadar ulaşılabilirliği de hayati öneme haizdir. Farklı bir olay örgüsünde sağlanan kıymetlendirilmiş bilginin geri bildirim sonrası başka bir olay örgüsünde kullanıma hazır olmaması bilginin önemini kaybetmesine sebep olabilecektir. Erişebilme noktasında gerekli önlemlerin alınması, fırsat/tehdit ikileminde göze çarpan ve etki derecesi yüksek atılımlardan bir olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰²

⁹⁸ Çınar, 130.

⁹⁹ Çınar, 131.

¹⁰⁰ Çınar, 131.

¹⁰¹ Çınar, 132.

¹⁰² Çınar, 133.

Açıklık; istihbaratın muhtelif kaynaklardan temininde ve kıymetlendirilerek analizi sonrası anlaşılabilir ve net bir biçimde yorumlanması, kaynağın güvenilirliğinin noktasal etki açısından değerli olmasını sağlamaktadır. Biçimlendirilmemiş, karmaşık ve belirsizlik içerisinde bulunan istihbarat kaynağı ve kaynaktan sağlanan bilginin fayda yerine zarar doğuracağı düşünülmektedir.¹⁰³

Diğer yandan istihbaratın gelişim sürecini belirleyen ana hususlar; kaynak, analizci ve karar alıcı arasında ortaya çıkan ihtiyacın şekillenmesine bağlı olarak gelişim göstermektedir. İstihbaratın niteliği, seviyesi, uygulama sahası ile faaliyet alanları ve konu grupları gelişim sürecinde belirleyici rol oynamaktadır.¹⁰⁴ Bu maksatla, konularına göre istihbarat sınıflandırmasında; siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaşım ve iletişim, siber ile bilimsel ve teknik istihbarat yaklaşımları bu sürecin işletilmesine katkı sunmaktadır.¹⁰⁵

Siyasi istihbarat, ülkelerin dış politikaların şekillenmesinde ve ulusal politikaların belirlenerek sürdürülebilir olmasında önemli rol oynamaktadır.¹⁰⁶ Devletlerin siyasal tarihi, anayasal düzenin işlevi, iktidarın nüfuz alanı, dış politika davranışları, politize olmuş siyasi partilerin varlığı, siyasi kültürü, STK'ların çalışma alanları, etnik yapılar ve faaliyetleri, toplumsal yapının psikolojik ve sosyolojik algıları gibi figürler çalışma alanı olarak seçilmektedir.¹⁰⁷

Askeri istihbarat, ulusal güvenliğe karşı oluşabilecek tehdit algılamalarının belirlenmesi, tehdit analizlerine karşı erken uyarı sistemlerinin kurgulanması, analiz sonuçlarına göre siyasi erkin bilgilendirilerek güvenlik politikaları ile dış politikanın seyrinin yön bulmasında katkı sağlamaktadır. Askeri istihbarat; kullanım alanı açısından, ulusal/uluslararası terörizmle mücadele veya paramiliter ayaklanmalar hususunda etkin bir rol oynamaktadır.¹⁰⁸

¹⁰³ Çınar, 133.

¹⁰⁴ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 79.

¹⁰⁵ Ünal Acar ve Ömer Urhal, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2007, 204.

¹⁰⁶ Özdağ, **Stratejik İstihbarat**, 157.

¹⁰⁷ Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, 124.

¹⁰⁸ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 70.

Ekonomik istihbarat; Ekonomik yeterlilik ve kazanımlar ile ülkelerin stratejik açıdan alan savunmasına olanak sağlayan ve ulusal/uluslararası politikaların devamlılığını sürdüren temel etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihbaratın temel kaynak ve yöntemlerini her alanda belirleyen ekonomik güç; askeri, siyasi, bilimsel ve teknik istihbarat olmak üzere, istihbarat türlerinin diğer konuları da analiz sürecinde etken faktör olabilmektedir.¹⁰⁹

Sosyal istihbarat; istihbarat ihtiyaçlarının belirginleştirilmesinde kullanım ve analiz sahası açısından etkin bir rol oynamaktadır. Ülkelerin sosyo-kültürel ve coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak, akademik destek göz ardı edilmeden, multidisipliner yaklaşımlarla analizlerin yapılması sosyal istihbarat ihtiyaçlarının verimli ve etkin olarak karşılanmasına fayda sağlayacaktır.¹¹⁰

Coğrafi istihbarat; Ülkelerin savunma mekanizmalarını konuşlanma, kuruluş ve saha hareketliliği açısından etkileyen, mevcut veya olası bir askeri operasyonda etkin rol oynayan coğrafi konum ile birlikte belirleyici olabilmektedir. İstihbarat kaynağı açısından kullanım sahası olarak daha kapsamlı bir bakış açısıyla bakıldığında, stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat yaklaşımlarının planlanmasında kritik öneme sahiptir.¹¹¹

Biyografik istihbarat; ülkelerin sosyal siyasi ve ekonomik yönden etkilenmelerine sebep olabilecek çalışmalara esas teşkil edebilmektedir. Siyasi erkin mevcut yöneticileri, muhalif grupların liderleri, stratejik düzeyde görev yapan bürokrat ve teknokratlar bu çalışma alanının temel ögesini oluşturmaktadır.¹¹²

Ulaşım ve iletişim istihbaratı; Ülkelerin ulaşım ağlarının genel durumları, seviyeleri, konumları, irtibat noktaları ve telekomünikasyon bağıntılarının teknik açıdan incelenerek analiz yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ulusal savunma

¹⁰⁹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 81.

¹¹⁰ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 84.

¹¹¹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 96.

¹¹² Girgin, 175.

mekanizmalarının yahut askeri destek noktalarının lojistik ve saha kontrolü açısından hayati öneme haiz bir hal alabilmektedir.¹¹³

Bilimsel ve teknik istihbarat; İnsan odaklı istihbarat ihtiyacının kullanımında tamamlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihbarat ihtiyacının belirlenmesinde, toplanmasında analizinde ve hedefe yönelik uygulanmasında etki derecesi çok yüksek kazanım sağlayan bilimsel ve teknolojik yaklaşımlar işleyen sürecin devamlılığında belirleyici rol oynamaktadır.¹¹⁴

Siber istihbarat; Ülkelerin enformasyona dayalı güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Hedef ülkelerin telekomünikasyon ağlarının kontrol altında tutulması, erişim ağlarının saldırıya uğratılması, enformasyonda kesinti sağlanması taktiksel açıdan önem arz etmektedir.¹¹⁵

Devletlerin, mevcut durumda veya geleceğe yönelik oluşturduğu davranışsal/tepkisel yaklaşımları doğrultusunda ortaya çıkan istihbarat isteklerinin belirlenmesinde ise istihbarat toplama gayretleri üç aşamada değerlendirilmektedir. Bunlar, taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat aşamalarıdır.¹¹⁶

Taktik istihbarat; ulusal güvenliğe yönelik tehdit durumunun değerlendirildiği bir aşama olup, istihbarat toplama aşaması özelleştirilmiş veya sınırları belirli bir hareket planı dâhilinde önleyici yöntemler uygulanarak ortaya konan bir istihbarat türüdür.¹¹⁷ Diğer bir ifadeyle düşmanın durumu hakkında bilgi sahibi olunduğu ve muhtemel saldırıların zaman, yer, imkan ve kabiliyetlerinin öğrenilmesine katkı sunan istihbarat yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.¹¹⁸ Devam eden bir operasyonun başarı kazanmasına da katkı sunan taktik istihbarat anlık elde edilen bilgilerin karar vericilere

¹¹³ Girgin, 175.

¹¹⁴ Girgin, 176.

¹¹⁵ Nedret Ersanel, **Siber İstihbarat**, Ankara: ASAM Yayınları, 2001, 10; Detaylı bilgi için bkz. Hasan Çiftçi, **Her Yönüyle Siber Savaş**, Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2013, 22-25.

¹¹⁶ Köseli, 90; Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 80.

¹¹⁷ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 80.

¹¹⁸ Mutlu Köseli, "Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2, 2009, 60.

ulaştırılmasıyla hayati öneme haiz küçük ölçekli ve kısa vadeli kullanım alanı olan bir istihbarat faaliyeti olarak görülmektedir.¹¹⁹

Operasyonel istihbarat; birden çok taktik istihbarat faaliyetinin belirlenmiş bir amaç veya amaçlara doğrudan katkı sağlamak amacıyla, hedef veya hedeflere yönelik yapılan istihbarat türüdür. Ortaya çıkan tehditler karşısında, emir komuta ve koordinasyonu sağlayan üst düzey yöneticilere sunulan istihbarat faaliyetidir.¹²⁰ 1792 yılında Prusyalı bir askeri yönetici olan Freiherr Von Bülow tarafından ortaya atılmış bir kavram olan operasyonel istihbarat orta vadeye dönük kararların alınması ile stratejik istihbaratın oluşumuna katkı sağlayan, taktik ve stratejik istihbarat arasında köprü konumunda bulunarak stratejik hedeflerin kazanımında mevcut ihtiyaçları karşılayan önemli bir istihbarat türü olarak göze çarpmaktadır.¹²¹

Stratejik istihbarat ise; devletlerin varlıklarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, belirlenen ana hedeflere yönelik orta ve uzun vadeli planları kapsayan istihbarat türüdür.¹²² Temel yaklaşımlar dışında devletlerin fırsat/tehdit ikileminde ortaya çıkan algısal tepkilerden ziyade daha çok davranışsal yaklaşımlara yönelik ortaya koyduğu güvenlik politikalarının belirlenmesi, uygulanması ve uygulama sonrası oluşabilecek olumlu/olumsuz geri bildirimlere karşı aktif/pasif tedbirler alınmasında büyük bir öneme sahiptir.¹²³ Devletlerin bekası açısından değerlendirildiğinde yaşamsal bir öneme sahip olarak görülen stratejik istihbarat yaklaşımı, barışta ve savaşta benimsenen politikaların uyum halinde uygulanabilirliğini sağlaması yönünden etkin bir istihbarat türüdür.¹²⁴

Sonuç itibarıyla, istihbarat kaynağının faaliyet alanı ve yönlendirme çalışmaları ile hedef arasında ortaya çıkabilecek risk unsurlarını da en aza indirerek kolektif istihbarat türünün belirlenmesi stratejik istihbaratın gelişim ve aktifleşme sürecini de yakından

¹¹⁹ Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 138; McDowell, 12.

¹²⁰ McDowell, 13.

¹²¹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 138.

¹²² Bekir Sıddık Binboğa Yarman, Ahmet Naci Ünal, **Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri**, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, 5.

¹²³ İlhan Türkmen, "Ulusal Kamu Politikalarında İstihbaratın Rolü ve Etkisi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 8, Sayı 36, 2015, 916.

¹²⁴ Güven, 122.

etkilemektedir.¹²⁵ Üretici ile karar alıcı arasında istihbarat ihtiyaçlarını belirleyen ve istihbaratın gelişim sürecini genel hatlarıyla etkileyen temel unsur, kaynaktan gelen haberin niteliği, seviyesi, uygulama sahası, faaliyet alanı ve konusu olarak göze çarpmaktadır.¹²⁶ İstihbaratın üretim süreci olarak karşımıza çıkan bu olaylar örgüsü; kontrol, takip ve etkinlik değerlendirmesine bağlı olarak gelişim göstermektedir.¹²⁷

1.2.2. İstihbarat Üretim Süreci

İstihbarat; işlenmemiş bilgilerin bir arada toplanması, gruplandırılması, değerlendirilmesi, analiz sürecine sokulması ve son olarak çıktının etki alanı ve etki seviyesine göre yönlendirilmesi aşamaların kapsayan, birbiriyle bütünleşik ve karmaşık bir süreçtir. Ülkelerin mevcut durum ve geleceğe yönelik istihbarat ihtiyaçları, jeopolitik ve jeostratejik konumları, istihbarat kurumlarının kurumsal yapıları vb. durumlar istihbarat üretim süreçlerini yakından etkilemektedir.¹²⁸

İstihbarat üretim süreci dört ana faktör üzerinden yapılmakta olup, ham bilginin toplanması, tasnifi, analizi ve kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihbaratı bir süreç ve eylem olarak nitelendiren McDowell, dört ana faktörü tanımlarken istihbaratı anlamlandıran kişinin bilgiyi işleyerek sürece dahil etmesinden bahseder. İşlenen bilginin yorumlama veya kaynak eksikliği nedeniyle hatalı durumda olması, kullanım sahasının değiştirilmesine sebep olabilmektedir. Bu sebeple McDowell, istihbarat üretim sürecini pratik açıdan değerlendirerek uygulamalı araştırma biçimi olarak nitelendirmiş, ayrıca çalışma sahasının etkinliği ile planlamanın iyi yapılması, ihtiyacın doktriner yaklaşımla belirlenmesi, verilerin şeffaf bir gösterge üzerinde araştırılıp kaynak üzerinde birleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹²⁹

İstihbaratın şeffaflığı, niteliği, girdi ve çıktıları ile kazanımları, espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetleri kapsamında istihbarat çarkı üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. İstihbarat Çarkı, mevcut durum veya geleceğe yönelik istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi, sistematik olarak

¹²⁵ Özdağ, **Stratejik İstihbarat**, 136.

¹²⁶ McDowell, 11.

¹²⁷ McDowell, 12.

¹²⁸ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 91.

¹²⁹ McDowell, 13.

toplanması, kıymetlendirilmesi, analizi, tüketimi ve geri bildirim maksadıyla yapılan faaliyetler örgüsü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstihbarat çarkının aksamadan işlevselliğini ortaya koyan temel işlem, ham bilginin gruplandırılarak analiz sürecine sokulmasına bağlıdır. Analiz sürecinde ise toplanan kaynak ve bilgilerin istihbarat ihtiyacı doğrultusunda, kıymetlendirme yöntemleri kullanılarak gruplandırılması ve kaynak ile hedef arasındaki doğrultunun etki alanı ve değerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.¹³⁰ Etki alanı ve değerden kastedilen, işlenmiş veya işlenmesi muhtemel bilginin güvenilirlik derecesi ile doğruluk seviyelerinin belirlenmesine yönelik yapılan işlemlerin bütünüdür.¹³¹

İstihbaratın hedefe yönelik belirlenmesi, kaynak kullanım yöntemlerinin tespiti ve analiz edilmiş bilginin yayımı açısından önem arz eden diğer bir durum ise istihbarat akış şemasındaki dört aşamanın uygulanabilirliği ile yakından ilişkilidir. Bunlar;

- İstihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve istihbarat toplama gayretlerinin kanalize edilmesi,
- Açık kaynaktan veya özel yöntemlerle tesis edilmiş gruplar üzerinden sağlanan ham bilgilerin toplanması,
- Toplanarak gruplandırılan ham bilginin analiz sürecinde değerlendirilmesi ve kıymetlendirilmesi,
- Analiz sürecinden geçirilerek kullanılmaya hazır bilginin yayımlanmasıdır.¹³²

İstihbarat çarklarının işletim esasları, ülkelerin istihbarat ihtiyaçları ve hedef kontrol çalışma prensipleri doğrultusunda değişkenlik gösterebilmektedir. McDowell'a göre, 'Geleneksel İstihbarat Çarkı'(Ek-1); hedefe yönelik duyulan istihbarat ihtiyacını planlama ve yönlendirme aşaması, kaynaklar üzerinden bilgileri toplama aşaması, toplanan verilerin analizi için uygun hale getirilerek işleme aşaması, işlenen verinin analizi ve üretimi aşaması ile istihbaratın karar alıcılara dağıtım aşaması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır.¹³³

¹³⁰ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 118.

¹³¹ Çınar, 133.

¹³² Şenel, 28; Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 115.

¹³³ McDowell, 16-17.

İstihbarat çarkı yönetim sistemi her ne kadar dört aşamadan teşekkül edilse de dünyada genel kabul gören beş aşamalı sistem uygulanmaktadır.¹³⁴ Farklılık olarak bilginin toplanmasından sonra işlenmesi ve analiz süreci ayrı tutularak sahadaki elemanın bilginin işleme safhasına dahil edilmek istenmesi ile sahadaki kaynağın profesyonelliğinden faydalanılması amaçlanmıştır.¹³⁵

İstihbaratın özelleştirilmesi bakımından duyulan ihtiyaç sonucunda, geleneksel istihbarat çarkını fayda/zarar ikileminde değerlendiren ve farklı yönleriyle yorumlayan profesyonel istihbaratçılar ile istihbarat uzmanı akademisyenler ortaya çıkmıştır. Bunlardan Gregory F.Treverton, Mark M. Lowenthal, Douglas H.Dearth ve Robert M.Clark gibi konunun uzmanları geleneksel istihbarat çarkını süreç açısından etkin ve faydalı görürken, sistematik yönüyle yetersiz kaldığını düşünmüş, çözüm noktasında geri bildirim, hedef ve kaynak arasındaki ilişkinin aksamalara sebep olduğunu ortaya koymuştur.¹³⁶

Douglas H.Dearth; istihbaratın üretici ve karar alıcının birbirini doğrudan etkileyen bir olgu olduğunu, etkileşimin azami seviyede olmasını gerektiğini, ancak kurumsal yapıların saha çalışmalarında farklılıklar olduğundan bunun pek mümkün olmadığından istihbarat üretim sürecini etkilediğini savunmuştur.¹³⁷ Gregory F.Treverton ise, istihbaratın sahadaki verimliliği ve bu durumun karar alıcıların belirlediği politikalara etkilerini ortaya koyduğu ‘Gerçek İstihbarat Çarkı’(Ek-2) ile tanımlamıştır. Treverton, istihbaratın devamlılığı halinde işleyen bir süreç olabileceğini savunarak reaksiyon sürecinin oluşmasında görevlendirme ve toplama gayretlerinin aktif rol oynadığını düşünmektedir.¹³⁸ Robert Clark ise ‘Hedef Merkezli İstihbarat Süreci’(Ek-3) isimli çalışmasında istihbarat çarkının işletimini genel bir ifadeyle değerlendirirken üretim sürecine etki eden ana unsurun hedef olduğunu ve

¹³⁴ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 118.

¹³⁵ Ali Atılır, Türkiye’de İstihbarattan Sorumlu Kurumların Yapısı, Faaliyet Alanları, Aralarındaki Bilgi Paylaşımı ve Sorunların Belirlenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul: 2018, 24.

¹³⁶ Merve Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 257.

¹³⁷ Anissa Frini and Anne-Claire Boury-Brisset, “An Intelligence Proces Model Based On A Collaborative, Approach” **16th International Command and Control Research and Technology Symposium**, Canada, 2011, 6 aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 258.

¹³⁸ Gregory F.Treverton, **Reshaping National Intelligence for an Age of Information**, Cambridge University Press, 2001, 106-107 aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 258.

çalışmaların hedef odaklı sürdürülmesi gerektiğini savunmuştur.¹³⁹ Mark Lowenthal ise geleneksel istihbarat çarkının tek taraflı bakış açısında yorumlamalar yapılarak belirlenen geri bildirim sisteminin sağlıklı çalışmadığını ileri sürmüştür.¹⁴⁰

İstihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesinde; kaynakların tespiti, toplama gayretleri ve yöntemlerinin mevcut durumla ilişkisi, istihbaratın analizi ve dağıtımında önemli bir faaliyet olarak görülmektedir. Kaynakların tespiti her ne kadar istihbarat ihtiyaçlarına bağlı olsa da, belirsizlik çemberinde oluşturularak toplanması, kaynağın vasfı, niteliği, doğruluğu, güvenilirliği, öncelik derecesi, etki alanı, saha çalışmasındaki yeri gibi konular istihbarat akış şemasını şekillendiren ana unsurlardır.

İstihbarat çarkını harekete geçirecek istihbarat ihtiyaçlarına yönelik kaynaklar ise; filmler, gazeteler, televizyon ve radyo yayınları vb. açık kaynaklar olabileceği gibi, istihbaratın temelini oluşturan kapalı kaynaklar da olabilmektedir.¹⁴¹ İstihbarat kaynaklarının tespitinde her ne kadar teknolojik ve bilimsel gelişmeler artış gösterse de vazgeçilmez unsur olarak karşımıza insan faktörü çıkmaktadır. Kaynağın istihbarat çarkına girişinden, analiz sürecindeki durumu ve karar alıcıya ulaştırma noktasındaki etkisi göz önüne alındığında, kaynağın çıkış noktasında etkili bir analiz sürecinin oluşması, istihbaratın doğruluk, güvenilirlik ve etki alanındaki durumu hakkında operatif bilgi akışını sağlayabilecektir.¹⁴²

Sonuç itibariyle; istihbarat toplama gayretlerinin belirlenerek bilgiye ulaşılmasından, etkin güvenilir ve doğruluk derecesi yüksek istihbarata dönüştürülerek karar alıcıya yönlendirilmesine kadar geçen sürede, kaynak, analizci ve istihbaratı kullanan birimlerin aralarında uyum olması, vakaya dönük konvansiyonel yaklaşım sağlanması, sistematik ve fonksiyonel bir çerçevede değerlendirilme yapılması istihbarat çarkının işlevselliği açısından önem arz etmektedir. İstihbarat çarkı haber kaynağından alınan verinin işlenerek değerlendirme sürecine tabi tutulmasıyla istihbarat ihtiyaçları belirginleşmektedir. Özellikle taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat ihtiyacının

¹³⁹ Robert M.Clark, **Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach**, 4th Edition, Washington DC.:CQ Press, 2013, xix-xxv, aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 260.

¹⁴⁰ Mark Lowenthal, **Intelligence: From Secrets To Policy**, Washington DC.:Sage/Congressional Quarterly Press, 5th Edition, 2011,68 aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 262.

¹⁴¹ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 333.

¹⁴² Güven, 122.

belirlenmesi ve sürecin işletilmesinde istihbarat çarkı önemli rol oynamaktadır. Kaynaktan sağlanan verilerin analiz sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak istihbarat yönetiminin ortaya koyduğu ihtiyaçlar taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat yönünden yapılan değerlendirmeler ile karar alıcının hedefe yönelik etki alanı ve seviyesini belirlemektedir.

1.3.Stratejik İstihbarat Anlayışı ve Yönetim İlkeleri

Tarihsel süreç içerisinde devletlerin geleceklerine dair ortaya koydukları güvenlik konseptlerinin temelinde güç unsurunun yer aldığı görülmektedir. Gerek siyasi gerekse askeri erkin gücün kullanımı ve etki alanının, istihbarat ihtiyacına bağlı olarak gelişim göstermesi, güçlü bir ordunun etkili bir istihbarat karşısında zafiyete düşebileceği gerçeğini ortaya koymuştur. Ülkelerin girişimsel faaliyetleri esnasında istihbaratın önemi, savaşların seyrini değiştirirken büyük imparatorlukların küçülerek yıkılmalarına yol açmıştır. Geçmişte ihtiyaç duyulan istihbarat tanımlamaları; hedefin belirlenmesi, bilgi akışının sağlanması ve harekete geçilmesi şeklinde yol bulduğundan toplanan bilginin saha çalışması ile harmanlanması hususunda yetersiz kalmıştır.¹⁴³

1940'lı yılların başında teorik çerçevede incelenerek akademik bir yaklaşımla ortaya konulmuş ve Sherman Kent tarafından uygulama sahasına dahil edilmiş olan stratejik istihbarat, kaynak, karar alıcı ve hedef arasında vurgun etkisi yaratabilecek bir yaklaşım olarak göze çarpmaktadır. Örneğin, ABD'nin İkinci Dünya Savaşında Pearl Harbor saldırısı ile stratejik anlamda ciddi kayıplar yaşaması, istihbaratın akademik bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak sağlamış ve kurumsallaşma kültürünün yanında istihbaratın merkezi ve otonom bir bölgede bilimsel yöntemlerle değerlendirilmesine katkı sunmuş, stratejik yaklaşımlar ve kurumların bütünsel uyumluluğu üzerine kapsamlı çalışmalar yapılarak ulusal güvenlik politikalarına öncelik verilmiştir.¹⁴⁴

Saha çalışmasının temelinde, stratejik etki alanı oluşturacak unsurların varlığı güç olgusu ve bilgi kaynağı ile bütünleşip, stratejik davranışların ortaya çıkarılmasıyla elde

¹⁴³ Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 323.

¹⁴⁴ Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 324.

edilen istihbaratın kullanılabilirliği ve etki alanı belirlenebilmektedir.¹⁴⁵ Stratejik istihbaratın çalışma alanının geniş olması nedeniyle faaliyetlerde belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hedefe yönelik küçük bir ipucunun veya ham bilginin stratejik seviyede değerlendirilme imkânına sahip olabileceği gibi detaylı bir çalışmanın da stratejik anlamda hiçbir fayda sağlayamayacağı görüşünden hareketle ortaya çıkan bir istihbarat yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁶ Önem atfedilen ana çerçevenin genel hatlarıyla belirlenmesi, gücün hedefe dönük eylemi, strateji ve istihbaratın bütünsel bir yaklaşımla ele alınması ve analizin bu yönde yapılmasına bağlı olarak gelişim göstermektedir.

Temel olarak stratejik istihbarat, devletlerin orta ve uzun vadeli ihtiyaçlarını risk, tehdit ve fırsat üçleminde değerlendirerek, ortaya çıkan veriler üzerinden kamu güvenlik politikalarının belirlenmesini sağlayan etkin bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Stratejik istihbarat devletlerin risk ve tehdit yönlü durumlara karşı koruyucu tedbirler alınması, güvenlik zafiyetlerinin ortadan kaldırması ve sürdürülebilir kamu politikalarının devamlılığının sağlanmasında bir etken olup kamu politikalarının üretim sürecinde çalışmanın odak noktasını oluşturması ve çalışma sahasının genişliği nedeniyle diğer istihbarat yaklaşımlarına nazaran çok yönlü bilgilere erişme imkânı sağlamaktadır. Stratejik istihbaratın kavramsallaştırılmasıyla beraber istihbarat yaklaşımlarının çalışma alanları da fonksiyonel olarak gelişim göstermektedir.¹⁴⁷

Stratejik istihbaratın üretim aşamasında, sürecin verimli ve etkin bir şekilde yönetilmesi, ilkelerin devamlılığı, doğru zaman ve doğru koşullarda planlama yapılmasına paralel olarak katkı sunmaktadır. Bunların analizi yapıldığında ise coğrafi yapının ana hatları, istatistiki varsayımlar, etnik yapıların varlığı ve etki alanı, jeopolitik ve jeostratejik konum ile lojistik noktaları gibi akış diyagramına tesir eden faktörlerin, istihbaratın teorik ve pratik açıdan değerlendirilmesine katkı sunduğu düşünülmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 138.

¹⁴⁶ Fevzi Doğa Can Koca, Stratejik İstihbaratın Ulusal Güvenliğin Sağlanmasındaki Önemi: 11 Eylül Saldırıları Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), **Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**, İstanbul: 2015, 72.

¹⁴⁷ Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 274.

¹⁴⁸ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 142.

Yönetimsel anlamda stratejik istihbarat yaklaşımının etkin kullanımı, hedefe ulaşmada kullanılan yöntem ve kabiliyetlerin üretici ile karar alıcı arasındaki konumunun işlevselliğine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Karar yapım sürecinde, üretici ile karar alıcı arasındaki hiyerarşik yapının aktif, şeffaf ve verimsel artışa katkı sunacak doneler üzerinden değerlendirme yapılması halinde olumlu sonuçlar alınabileceği düşünülmektedir.¹⁴⁹

Devletlerin kurumsal anlamda istihbarat ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması, sağlanan istihbaratın sahada zafiyetler ve kayıplar oluşturması, taktik ve operasyonel istihbarat uygulamalarının devamında ortaya çıkan boşluğun giderilmesi maksadıyla stratejik istihbarat olgusu bir ihtiyaçtan öte zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵⁰

Stratejik istihbaratın, bilim dalı olarak saygın bir hal almasını ve uygulama noktasında kurumsallaşmasını sağlayan ve bu yönde teorik temelleri ortaya koyarak akademik anlamda farklı bakış açılarını inceleyen CIA görevlisi Sherman Kent, stratejik istihbaratın, devletlerin kırmızı çizgilerini şekillendiren dış politikalarının belirginleşmesinde öncül bir yaklaşım olduğunu savunmuştur. Walter Lippmann ise stratejik istihbarat yaklaşımını, devletlerin harici politikalarında koruma sağlayan bir kalkan olarak nitelendirmiş ve bu kalkanın uygulanması, zamanı ve süresinin politikaya yön verdiğini ifade etmiştir.¹⁵¹ Diğer yandan Kent, stratejik istihbaratı pratik açıdan uygulama sahasında, devletin dış politika hedeflerinin kazanımına yönelik çalışmalar ile ulusal çıkarlara ve güvenliğe karşı oluşabilecek zararların önlemine yönelik ortaya konan eylemler olarak tanımlamıştır.¹⁵² Bu bakımdan stratejik istihbarat faaliyeti; devletlerin risk, fırsat ve tehdit üçleminin mevcut duruma etkileri üzerinden, ortaya çıkabilecek kazanım ve kayıpları değerlendirirken belirlenen hedeflere yönelik sürekli yapılan istihbarat toplama gayretleri olarak görülebilmektedir.¹⁵³

¹⁴⁹ Yılmaz, **Temel İstihbarat**, 149.

¹⁵⁰ Kuloğlu, 19.

¹⁵¹ Kent, X.

¹⁵² Kent, 136.

¹⁵³ Sait Yılmaz, “**Savunma ve İstihbarat**”, Ulusal Kanal, <http://www.ulusalkanal.com.tr/savunma-veistihbarat-makale/amp/3565.html>, 09 Haziran 2019.

Stratejik istihbarat yaklaşımının faaliyetler aşamaları iki farklı açıdan değerlendirilmektedir. Sherman Kent bu aşamaları takip ve araştırma olarak sınıflandırmıştır. Takip aşamasında üzerinde durulması gereken ana olgu; mevcut duruma yönelik fırsat/tehdit ikileminde yapılan analizler sonucu, çevre ekseninde ortaya çıkan veya çıkabilecek gelişmelerin sürekli olarak izlenmesi ve incelenmesidir. Araştırma aşamasında ise öncelikli ihtiyaçların tespitini yapmak maksadıyla geçmişte yaşanmış olay örgüleri üzerinden sağlanacak çıkarımların anlamlandırılması ve mevcut duruma katkı sağlamasına yönelik analizler yapmak olarak değerlendirmiştir.¹⁵⁴

Sherman Kent, stratejik istihbarat sürecinin aşamalarını ortaya koyarken toplama gayretlerini başlatan esas unsurun durumsal farkındalık algısı üzerinde şekillendiğini, bu farkındalığın ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sunacağı katkının değer oranını ve bu değer sonuca sağlayacağı etkinin fayda/zarar ilişkisindeki önemini yapılacak analizler sonucu ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Analiz aşamasında verilerin toplanması, tarafsızlık olgusu içinde değerlendirilmesi ve olası ihtimaller üzerinden yapılan çıkarımların etkileri sürecin sonuçlanmasını sağlamaktadır.¹⁵⁵

Devletlerin risk, fırsat ve tehdit üçleminde olumsuz durumlara karşı koruyucu tedbirler olarak devamlılığı sağlamak ve fırsat eşiği üzerinden bu durumu kazanıma dönüştürmek gayesiyle ortaya konulan çabanın uzman ve akademik bakış açısına sahip kişilerce değerlendirilmesi, etüt açısından geniş ve detaylı bir alanı kapsayan stratejik istihbarat kavramının etki odağını oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, stratejik istihbaratın daha çok stratejik seviyede üretilen ve karar vericilere ulaştırılması gereken hayati öneme haiz bilgilerin toplanması ve analizi olarak tanımlamak mümkündür. Buna bağlı olarak anlık tehdit algılamalarından orta ve uzun vadeli güvenlik sorunlarına kadar birçok konuda karar vericilere operatif yaklaşımlar sunulmasını sağlamaktadır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Kent, 2-3.

¹⁵⁵ Kent, 136.

¹⁵⁶ Kent, IX-X.

Stratejik istihbaratın, devletlerin orta ve uzun vadeli planlarını belirleyen karar vericilere, sağladığı faydalar değerlendirildiğinde; tehdidin durumu, önem derecesi, etki seviyesi, etki alanı ile sağladığı fayda ve zararın belirlenmesinde, paramiliter ayaklanmaların kontrolü ve koordinesinde, diplomatik davranışların oluşumu veya savaş kararlarının alınmasında, istihbarata karşı koyma ve karşı istihbarat faaliyetlerinde fayda sağlayacağı düşünülmektedir.¹⁵⁷

Stratejik istihbarat analizinde hedef ülkenin genel hatlarıyla tanınması, kırmızı çizgilerinin bilinmesi, sınanma pozisyonunda ki taviz aralıklarının değerlendirmeye alınması önem arz eden olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Oluşturulacak hedef ülke konseptlerinde yüksek olasılıklı tahminlerin istihbaratı sağlayan kaynak, analizci ve karar alıcı arasındaki eşgüdüm neticesinde verimli olabileceği, bununda nitelikli ve disiplinli bir akademik ortamda sağlanabileceği değerlendirilmektedir.¹⁵⁸ Stratejik istihbarat, ülkelerin vizyoner yaklaşımlarını belirleyen aktörlerin, karar alma sürecinde etkin, faydacı ve uyumlu çalışmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Belirsiz, karmaşık, dinamik şartlar ve örtülü faaliyetler; misyon açısından, stratejik istihbaratın yaşamsal fonksiyonları olarak görülmektedir.¹⁵⁹

Stratejik istihbaratın, planlama ve uygulama sürecinde görev alanların birbiriyle uyumlu bir şekilde hareket kabiliyeti ve konvansiyonel iletişimi, başarının ortaya konulmasında önem arz eden bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁰ Örneğin, II. Dünya Savaşında Japonya'nın tarımsal faaliyetleri için gerekli olan gübrenin Cezayir ve Fas üzerinden sağlandığını tespit eden müttefikler, bölgesel kontrol sağlamalarına rağmen herhangi bir değişiklik olmadığını fark etmiştir. Bu konu üzerine görevlendirilen Amerikalı akademisyen Dr. Robert Strausz'un açık kaynak olan bir coğrafya kitabı üzerinde yaptığı araştırmada, Pasifik okyanusunda yer alan fosfat zengini Nauru adlı bir adanın varlığını keşfetmesiyle Nauru adası bombalanmış ve Japonya'nın tarım üretimine darbe vurulmuştur.¹⁶¹

¹⁵⁷ Özdağ, **Stratejik İstihbarat**, 114.

¹⁵⁸ Kent, 51.

¹⁵⁹ Özdağ, **Stratejik İstihbarat**, 115.

¹⁶⁰ Kent, 137.

¹⁶¹ Özkan, 550.

Bahse konu örnekten anlaşılacağı üzere, açık kaynak istihbaratında dahi stratejik seviyede olan bir bilginin bulunabileceği ve bu bilginin sağladığı istihbarat akışının sonuca etki edebileceği mümkün olabilmektedir. Stratejik istihbaratın; kavramsal bakış açısında anlamlandırılmasının temelinde, stratejik derinliği sağlayan tehdit algılamalarının ve ortaya çıkan algısal sonuçların sağladığı zarar ve faydaların bütünsel ihtimaller üzerinden değerlendirilmesi yatmaktadır. Ayrıca kaynakların geniş bir alanda bulunması ve kaynağa erişim hususunda tecrübeli personel bulunmaması, istihbaratın stratejik açıdan analizinde aksaklıklara neden olmaktadır.¹⁶² Stratejik istihbarat, orta ve uzun vadede ihtiyaç duyulan konuların değerlendirilmesine katkı sunan bir faaliyet olurken, taktik ve operasyonel istihbaratın çalışma alanına giren konularla da ilgilenmekte, kısa vadede etkisi olmayan bir vakanın gelecekte hayati öneme haiz bir durumun ortaya çıkmasına engel olabilmektedir.¹⁶³

Sonuç itibariyle, stratejik istihbarat; devletlerin orta ve uzun vadeli politikalarını belirleme süreçlerinde risk, fırsat ve tehdit üçleminde ortaya çıkardıkları yaklaşımların doğruluğu, geçerliliği, mevcut politikalarla uyumu ve fayda/zarar ilişkisi göz önünde bulundurularak sonuç alınmasını sağlayan bir istihbarat türüdür. İstihbaratın sahada aktif olarak harekete geçirilmesi ve karar alıcıya nitelikli verinin ulaştırılması; multidisipliner yöntemlerle yapılan çalışmalara, kaynaklardan sağlanan nitelikli verilere, özelleştirilmiş çalışma alanına, ihtiyacın seviyesine ve istihbaratı sağlayan birimlerin imkân ve yeteneklerine bağlı olarak gelişim göstermektedir. Bu maksatla stratejik istihbarat kavramı, teorik olarak planlama sürecine etki eden faktörlerin analizi üzerinden değerlendirme yapan bir görüş ortaya koyarken diğer yandan pratikte saha çalışması etkinliğini değerlendiren bir görüş ortaya çıkarmıştır.

1.4.Sherman Kent Ekolü

Stratejik istihbarat kavramının teorik olarak çerçevesini belirleyen ve akademik anlamda bir bilim dalı olmasına ciddi katkılar sunarak Amerikan siyasi tarihinde belirleyici rol oynayan vakalarda gerek direkt gerekse dolaylı yönlerden dahil olarak

¹⁶² McDowell, 21.

¹⁶³ Özdağ, **Stratejik İstihbarat**, 134.

etki bırakan Prof. Dr. Sherman Kent¹⁶⁴ istihbarat alanında istihbaratın toplanması ve aktarımına dair kısıtlanmış bilgilerin, sarmal bir yapıda verimli analizlerle desteklenmesi, farklı bakış açılarında analitik, bilimsel ve felsefi yaklaşımların ortaya konulması, ilkesel öğretilere yönelik çalışmaların risk, tehdit ve fırsat üçleminde değerlendirilerek sonuç/sonuçların ulusal güvenlik politikalarının şekillenmesinde belirleyici rol oynayabileceğini savunmuştur.¹⁶⁵

Sherman Kent, istihbaratın toplama ve analiz aşaması ile ilgili; üreticinin ve analistin düşünce eksenli ve bilimsel çalışmaların desteklendiği, mantığa dayalı bir disiplin çerçevesinde ortaya somut ve pozitif yönlü varsayımlar ortaya konmasından ve üretici ile analistlerin bu çerçevede yetiştirilmesinin öneminden bahsetmektedir. Dolayısıyla analizler sonucundaki verilerin, mevcut veya ihtimaller dahilinde oluşan/oluşabilecek politikalarla uyum sağlayarak kontrolü altına girmesi yerine amaçtan ziyade bir araç olarak algılanması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶⁶

Kent, istihbaratın toplama, analiz ve dağıtım sonrasında geri bildirimini yapılarak; olay örgüsünün başlangıç, işleyiş, aktarım ve sonucunda düşünsel analiz ve analitik yaklaşımlar ile ortaya konulan istihbarat varsayımlarının uygulanabilirlik, kesinlik ve algı ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmesinin fayda sağlayacağını savunmuştur.¹⁶⁷ Kent'in bu çalışmaları sonrasında kendi adının verildiği 'Sherman Kent İstihbarat Analiz Okulu'nda analitik doktrin çerçevesinde ve akıl üstünlüğüne dayalı sistem perspektifinde verilen eğitim dikkat çekmektedir.¹⁶⁸

¹⁶⁴ İkinci Dünya Savaşında ülkesine hizmet etmek amacıyla Yale Üniversitesi'ndeki görevinden istifa ederek, ABD'nin ilk ulusal istihbarat servisi COI'de çalışmaya başlamış, dönemin savaş şartlarının getirdikleri karşısında ülkesinin güvenlik politikalarında ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında kayıtsız kalmayarak stratejik istihbaratın toplanması ve üretilmesi için ABD'nin ilk kapsamlı istihbarat teşkilatı olan OSS'nin kurulmasında aktif rol oynamıştır. Bu katkısı onun ve ABD güvenlik politikalarının geleceğini tayin eden istihbarat analizlerinin üretimine çığır açan bir yapının kurulmasını sağlamıştır. 1949 yılında kaleme aldığı "Strategic Intelligence for American World Policy" isimli kitabıyla istihbarat dünyasında ün kazanmış, 1941 yılında COI'de başlayan istihbarat kariyerine, 1967 yılında CIA'den emekli olana kadar devam etmiş ve bu süreçte, CIA'in geleceğini şekillendirmiştir. Yıllarca üzerinde akademik ve saha yönüyle çalıştığı istihbarat kavramının gelişimi ile ilgili olarak ölümünden tam 13 yıl sonra kendisinin isminin verildiği CIA bünyesinde 'Sherman Kent İstihbarat Analiz Okulu kurulmuştur. Bkz. Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 338-339.

¹⁶⁵ Jack Davis, **Sherman Kent and the Profession of Intelligence Analysis**, 2002 aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 340.

¹⁶⁶ Kent, 51.

¹⁶⁷ Kent, 52.

¹⁶⁸ Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 341.

Ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesinde yetkin olan karar alıcılara program sunacak olan analistlerin yetiştirilmesinde, analitik doktrin çerçevesinde değerlendirilmesi fayda sağlamaktadır. Bu çerçevede önem arz eden 9 temel öge (Ek-4) istihbaratın üretim, analiz ve dağıtım sürecinde etkin rol oynamaktadır. Bu ögeler aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- politika yapıcıların ilgi alanlarına odaklanmak,
- şahsi olarak politika gündeminden kaçınmak,
- entelektüel açıdan kesinlik sağlamak,
- analitik yandışıktan kaçınmak için bilinçli çaba göstermek,
- diğer yargıları göz önünde bulundurma hususunda istekli olmak,
- dış uzmanlardan sistematik olarak ve etkin bir şekilde yararlanmak,
- hükümlerde kolektif sorumluluk almak,
- karar alıcılara ilişkilere indirgenmiş belirsizlik yaklaşımları ile etkili iletişim sağlamak,
- hataların çözümü noktasında kabul edilebilir ve çözüm arayışı içinde olmak.¹⁶⁹

Sherman Kent ayrıca stratejik üretim sürecini akademik ve bilimsel çalışma alanı olarak görmektedir.¹⁷⁰ Bu kapsamda Kent, sosyal bilimlerde kullanılan bilimsel yöntemin stratejik istihbarat üretiminde bir formülasyon olarak değerlendirilebileceğini de belirtmektedir. Bu formülasyonu ise aşağıdaki şekilde yedi evre olarak açıklamıştır.

- Bir stratejik istihbarat ekibinin dikkatini gerektiren bir sorunun ortaya çıkışı,
- Bu sorunun, hangi yönlerinin ABD için gerçek önem taşıdığı ve belirli yaklaşım çizgilerinden hangisinin en büyük ihtimalle hükümetteki kullanıcılara yararlı olacağına ortaya çıkarılmak üzere analiz edilmesi,
- İkinci evrede açık bir biçimde belirtildiği üzere, bu sorunla ilgisi olan verilerin toplanması, bu mevcut materyallerin incelenmesi ve boşlukların doldurulması için yeni verilerin toplanması çalışmalarını içerir.
- Bu şekilde toplanmış olan verilerin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi,
- Bu değerlendirmeleri yapılmış verilerin üzerinde, bir tür kendine özgü esas anlam bulmak maksadıyla çalışılması. Böyle bir anlamın ortaya çıkarıldığı an, hipotez anı olarak adlandırılabilir. Metodun kimi öğrencileri, sanki böyle bir şeyin varlığını kabul etseler de bu tür hipotez anı, gibi bir şeyin olması gerçekte çok nadirdir. Hipotezin, sürecin kategorik olarak hangi evresinde ortaya çıktığı da söylenemez. Bu beşinci

¹⁶⁹ Jack Davis, **Sherman Kent and the Profession of Intelligence Analysis**, 2002 aktaran Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 356-357.

¹⁷⁰ Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, 347.

ve önemli evrede meydana çıkmış oldukları düşüncesi hoşnut edici olabilir ancak gerçek pratik uygulamada ilk veri toplandığında belirmeye başlarlar. Hatta bundan da önce ortaya çıktıkları bilinmektedir ve proje kapanıncaya kadar-ya da hatta bundan sonrasında-gözükmeyi sürdürürler.

-Daha umut verici hipotezlerin işaret ettiği çizgi üzerinde ve o hat boyunca daha fazla veri toplanması ve bunların doğrulanması ya da reddedilmesi.

-Bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması ve bu hipotezlerin gerçeğe en çok yaklaşılana, mevcut en iyi tahminler olduğunun ifade edilmesi. Bu son evredir ve bu evreden çoğu kez sunuş hali olarak bahsedilmektedir.¹⁷¹

Eserinde ortaya koyduğu süreci harekete geçiren yedi evre ile sorunun kaynağı, mevcut ve muhtemel genel etkileri ile ihtimaller üzerinde oluşabilecek olumsuzluklar bu süreç üzerinden değerlendirmeye alınarak kamu güvenlik politikaları oluşturulmaktadır. Stratejik istihbarat ihtiyacının ortaya konulması ve sürecin işletilmeye başlaması, yedi evrede ulaşılan verilerin değerlendirmesine bağlı olarak gelişim göstermektedir. Stratejik istihbarat süreci devletin bekasına yönelik bir sorunun ortaya çıkması ya da çıkma ihtimali ile başlamaktadır. Sorunun varlığı ile birlikte etki derecesi, etki alanı, önemi göz önünde bulundurularak spesifik değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Görüleceği üzere stratejik istihbarat ekibi analiz sürecine girmeden önce sorunu kaynağında tespit edip çözüm yollarına yönelik veri toplama gayretine yönelmektedir. Toplanan verilerin detaylandırılarak değerlendirmeye alınması ve doğrulandıktan sonra analiz sürecine sokulması karar alıcıya sağlanacak bilgi akışının önemini ortaya koymaktadır.¹⁷²

Kent, ayrıca stratejik istihbaratın en önemli unsurlarından biri olan analizcilerin, istihbarat çarkı içerisindeki görevlerini icra ederken, karmaşık durumların belirsizliğini en aza indirmek için akademik ve bilimsel yöntemler kullanmalarının fayda sağlayacağını savunmuştur. Çünkü analiz sürecinde hataları tetikleyen olguların varlığı karar alıcıları hatalı sonuçlara yönlendirebilmektedir. Bu nedenle stratejik seviyede istihbarat üretimi ve analiz sürecinde, özellikle karmaşık ve belirsizlik içeren vakalarda risk, fırsat ve tehdit değerlendirmeleri yaparken çok yönlü düşünsel analizler, bilimsel çalışmalar ve teorilerle desteklenmesini, geçmişte yaşanan olay-

¹⁷¹ Kent, 143.

¹⁷² Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, 134.

vaka çözümlenmeleri tekrar gözden geçirilerek ve sürekli sorgulanarak eleştirel metotlarla konuya yaklaşılması gerektiğini savunmuştur.¹⁷³

İstihbarat, tanımsal ve uygulama sahası açısından dinamik faaliyetler bütünü olarak görülse de aslında hayatın doğal akışına bağlı olarak gelişen durumların olgular çevresinde şekillenerek anlamlandırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Sherman Kent, istihbarat ihtiyacının temelinde kaynak ve hedef arasındaki diyagramsal çalışmaların tek bir cevap için olduğunu, bu çabayı da yapılan çalışmalar sonucunda en doğru cevaba ulaşma gayreti olarak tanımlamaktadır.¹⁷⁴

Stratejik istihbarat yaklaşımını; işe yarar bilgiye ulaşma gayreti olarak yorumlayan Kent, ayrıca yöntem, kaynak, hedef, analiz ve dağıtım hususlarında öncelikli ihtiyaç ve savunma mekanizmalarının geçerliliği ile devamlılığına katkı sağlayan hayati öneme haiz bilgi olarak tanımlamaktadır. Ülkenin karar vericilerinin plansız ve kontrol dışı davranışlarında oluşabilecek anlık veya uzun süreli zararların kontrol altında tutulması ve koordine sağlanarak savunma mekanizmalarının geliştirim göstermesine katkı sunan istihbarat yaklaşımı olarak görmektedir.¹⁷⁵

Kent, dış politika belirlemede faydalı, etkin ve uygulanabilir bilgiye dayalı yapılan yöneylem aktivitelerinde Walter Lippmann'ın "Dış politika bir ülkenin koruma duvarı ise, stratejik istihbarat bu koruma duvarının etkin zaman ve yerde olmasına etki eden şey" tanımlamasına "ayrıca kılıca yön vermeyi sağlayan şey" kavramını yükleyerek savunma odaklı istihbarat yaklaşımının stratejik istihbarat temelli sağlanacağını savunmuştur.¹⁷⁶

Ancak bilgi kaynaklarının mevcut şartların değişkenliğine yönelik ihtimaller dahilinde değerlendirilerek kaynaklar oluşturulmasını, barış durumundaki protokollerin savaş durumuna geçildiğinde ortaya çıkabilecek olumsuz yansımaları da göz önünde bulundurularak kaynak ve bilgi sürecinin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁷⁷

¹⁷³ Kent, 171-172.

¹⁷⁴ Kent, XXII.

¹⁷⁵ Kent, 1.

¹⁷⁶ Kent, X.

¹⁷⁷ Kent, 1.

Vurgulanan önemli noktalardan biri de dönemselsel ihtiyaç ve farklılıklar gözetilmeden sağlanan istihbarat akışıdır. Çünkü Kent'e göre "kılıca yön vermekle" anlamlandırdığı yaklaşım burada devreye girmektedir.

Ülkelerin jeopolitik ve jeostratejik konumsal davranış biçimlerine yönelik savunma ve taarruz yaklaşımları belirlenirken, sağlanan istihbaratın çok yönlü ve zamana dayandırılmaksızın anlamlandırılması gerekmektedir. Esasında anlamlandırma süreci tamamen gerçekçi ve mevcut şartların en üst kapasite durumlarına göre yapıldığında fayda sağlamaktadır. Kent, teknolojik gelişmeler ile gelişen siyasi durumlar göz ardı edilerek yapılan istihbarat çalışmaları sonucunda, tek yönlü ve geçerliliği olmayan adımların sürecin zarar görmesine sebep olacağını savunmaktadır.¹⁷⁸

Kent, bu gerekliliği tanımlarken, Napolyon dönemi ile kendi dönemi arasında istihbarat ihtiyaçlarını ve buna bağlı gelişen zafiyetlerini karşılaştırmış ve Napolyon dönemindeki istihbarat zafiyetlerinin insan kaynaklı daha az zarar meydana getirebileceğinden hareketle; düşmanın gelişimi konusunda geri kalmanın en fazla Prusya süvari alayının atlarını tanıyamayacağını, gelişim sürecinde düşmanın atlarının Pegasus'a dönüşmeyeceğini değerlendirmiş, ancak kendi zamanında anlık duraksamanın, teknolojik ve bilimsel ataklar neticesinde bahse konu atların donanımlı ve tahrip gücü yüksek uçaklara dönüşerek ülkeler arası rekabet üstünlüğü sağlayabileceğini, hatta ülkelerin yıkımına sebep olabileceğini savunmuştur.¹⁷⁹

Sherman Kent, stratejik istihbarat kavramını, kaynaktan hedefe ulaşıncaya kadar ki süreçte yapılacak bütün değerlendirmelerin akademik açıdan zengin, bilimsel ve disiplinlerarası yöntemlerle yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü stratejik istihbarat, istihbaratın yönetimi, değerlendirilmesi, analizi ve dağıtımında olgu ve olayların multidisipliner yaklaşımlarla desteklenmesi gereken bir istihbarat yaklaşımı olarak göze çarpmaktadır.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Kent, 6.

¹⁷⁹ Kent, XX.

¹⁸⁰ Kent, 56.

Kent; genelde istihbaratın, özelde ise stratejik istihbarat yaklaşımının sağlam temeller üzerine inşa edilmiş doneler üzerinden yürütülmesinin, akademik yaklaşım ve destekleyici uygulamalarla koordine edildiğinde fayda sağlayacağını, yanlılık duygusu içermeyen akademik çalışmalar ve araştırmaların bilimsel doğrultuda yapıldığında olumlu sonuçlar alınabileceğini savunmaktadır.¹⁸¹

Stratejik istihbaratı kuramsal olarak ve saha uygulaması açısından üç unsur şeklinde değerlendiren Kent; bunları tanımlayıcı, cari rapor ve spekülatif-değerlendirici olarak tanımlamıştır.¹⁸² Tanımlayıcı unsur; tamamen anlık olarak ortaya çıkan değişkenleri bir bütün halinde değerlendirerek anlamlandırır ve ihtimaller üzerinde muhtelif verileri ortaya koymaktadır. Mevcut durum, siyasi, sosyolojik ve sosyoekonomik yapı ile nüfus değişkenlikleri, askeri yapı, jeopolitik ve jeostratejik durumlar çalışma alanını kapsayan hususlardır.¹⁸³ Cari rapor kısmında, stratejik istihbarat ihtiyaçlarının sağlanması maksadıyla oluşturulan bilgi havuzunda, istihbaratın yöneylem açısından değişkenliğini, konumunu, yöntemini ve icrasını takip etmek olarak değerlendirilmektedir. Ordunun lojistik, teknolojik ve insan kaynaklı mevcut ve olası büyüme değişkenlikleri, coğrafi konum ile sosyo-ekonomik, sosyo-politik şartlar ve motive durumu değerlendirilmektedir.¹⁸⁴ Değerlendirici kısmında ise, etki oranı yüksek, kıymet açısından zengin, muhteviyatı derin ve değerli bilgilerden oluşan istihbarat sarmalında, ulusal savunma politikalarını belirleyen analizlerin mükemmeliyet çizgisinde hazırlanıp zafiyet ölçütlerinin en aza indirgeneceği, aktif ve durağan potansiyel atakların pasif durumlara göre kontrolünün sağlanabileceği çalışmaların icrası söz konusudur.¹⁸⁵ Kent, üç temel unsurun esasında, analizcinin karakteristik kişilik ve zihin yapısı ile orantılı olarak gelişim gösterebileceğini, tarafsızlık ilkesine bağlı kalınarak yapılan varsayımların, önyargı ve bencillikten uzak tutulduğunda stratejik istihbarat açısından kazanım sağlanabileceğini değerlendirmektedir.

¹⁸¹ Kent, 57.

¹⁸² Kent, 5.

¹⁸³ Kent, 9.

¹⁸⁴ Kent, 24.

¹⁸⁵ Kent, 31.

Kent, bu çerçevede stratejik istihbaratın temel görev ve fonksiyonunu; dış politika ile ulusal savunma planlarının, ülke menfaatlerinin kazanımına yönelik güvenlik açısından daha fazla bilgi toplanarak, nitelikli bilgi üretilmesini sağlayan istihbarat yaklaşımı olarak tanımlamış, uzman personel ile başarı sağlanabileceğini savunmuştur. Bundan dolayı, Kent stratejik istihbarat yaklaşımında; bilgi ihtiyacının sağlanmasına etki edebilecek analizci personelin, eğitim düzeyine, uzman karakter ve kişilik yapısına dikkat çekmiştir.¹⁸⁶

İstihbarat kaynağının, doğruluk ve güvenilirlik göstergesinde sağlanmasının yapılması maksadıyla; analizci, mevcut kaynaklara ek olarak yaratıcı ve özgün değerlendirmeler yaparak olası hedeflerin yörüngesinde yeni kaynaklar belirlemeli, olgu ve olaylara tartışmacı, somut ve olağandışı yaklaşımlarla yönelmeli, sabırlı ve dikkat seviyesi yüksek ölçüde yaklaşmalı ve tarafsızlık çizgisini bozmamalıdır. Kent, ayrıca aidiyet bağı ve adanmışlık duygusunun sonuca olumlu yönde etki edeceğinden bahsetmektedir.¹⁸⁷

Bu maksatla, stratejik istihbaratın geleneksel ve operasyonel manada uygulanabilirliği, karar alıcının güvenlik politikasını etkileyen şartların gerçekliği, etki alanı ve saha etkinliğine bağlı olarak gelişim göstermektedir. Sahadaki bilgi aktarımını sağlayan unsurların şeffaflığı ile analizci arasındaki sistematik yapının devamlılığının, karar alıcının politika belirleme sürecine katkı sunabileceği değerlendirilmektedir. Sürecin başlangıcından karar alıcıya yönelik sunumun hazırlanışına kadar geçen süreçte, kaynak ve analizcinin uzman ve nitelikli personel olması ile adanmışlık duygusu içerisinde görevini yapmasının, alınacak kararların etkinliğini arttıracığı düşünülmektedir.

Ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesinde karar alıcılara sağlanacak en iyi ve güvenilir istihbarat, ülkenin milli çıkarlarının göz önünde bulundurulduğu ve her yönüyle tarafsız ve çok yönlü hazırlanan istihbarat raporlarından sağlanabilecektir. Bunun sağlanması ise ulusal değerlerin korunmasına kendini paydaş kılmış bireylerin

¹⁸⁶ Kent, 52.

¹⁸⁷ Kent, 53.

stratejik istihbarat analizinde görev alması ile mümkün olabilecektir.¹⁸⁸ Bu bağlamda, devletlerin orta ve uzun vadeli planlarına yön veren stratejik istihbarat yaklaşımı, kurumsallaşmış bir yapıya evrildiğinde sağladığı yerel, bölgesel ve genel etkileri değişkenlik gösterebilecektir. İstihbarat kültürünün gelişimsel süreci, stratejik istihbaratın üretim sürecini belirlerken, diğer yandan üretken bir yapının da devamlılığını sağlayabilecektir.

1.5. Bölüm Değerlendirmesi

Strateji kavramı, devletlerin kamu politikalarının üretilmesinde karşılaştıkları sorunlara yönelik hedef odaklı yaklaşımla amaç, yetenek ve yönetim bağlamında yürüttükleri planlama sürecidir. Strateji, stratejik davranışlarını belirleyen devletler tarafından belirsizlikleri ortadan kaldırmak için yapılan planlı faaliyetler bütünüdür. Stratejik davranışlar ile devletlerin geleceğe yönelik öngörülerde bulunulabilmesi, risk, tehdit ve fırsatların analiz edilerek sürdürülebilir politikaların üretilmesi sağlanabilmektedir.

İstihbarat kavramı ise devletlerin güvenlik anlayışlarına yönelik elde ettikleri verilerin anlamlandırılması ile birlikte ortaya çıkan üründür. İstihbarat sürekliliği olan ve değişken bir yapıya ihtiyaç duyan olgusal bir süreçten meydana gelmektedir. Süreci belirleyen ana unsur güvenlik politikalarının fırsat/tehdit algılamaları dahilinde analizi yapılarak, ihtiyaç duyulan bilginin açık ya da kapalı kaynaklar üzerinden toplanması, analiz edilmesi ve analiz sonucunda ortaya çıkan ürünün kullanılmasıyla birlikte işlenen bilgi faydalı hale gelmektedir.

İstihbaratın üretilmesinde ise, bilginin toplanması, tasnifi, analizi ve kullanılması safhaları mevcuttur. İstihbarat üretim süreci dört ana faktör üzerinden yapılmakta olup, işlenmemiş bilgilerin bir arada toplanması, gruplandırılması, değerlendirilmesi, analiz sürecine sokulması ve son olarak çıktının etki alanı ve etki seviyesine göre yönlendirilmesi aşamalarını kapsayan, birbiriyle bütünleşik ve karmaşık bir süreçtir.

¹⁸⁸ Kent, 197.

Sherman Kent ortaya koyduğu stratejik istihbarat kavramıyla taktik ve operasyonel istihbarattan farklı olarak devletlerin orta ve uzun vadeli kamu politikalarının belirlenmesini, dış politikaların yönlendirilmesini, güvenlik açıklarını en aza indirerek orta ve uzun vadeli politikaların üretilmesini sağlayabilecek bir istihbarat yaklaşımı ortaya koymuştur. Sherman Kent ekolünün önde gelen özelliklerinden bir tanesi istihbarat üretim sürecinin bilimsel ve akademik yöntemlerle sağlanabilir olduğunu iddia etmesidir. Bu kapsamda stratejik istihbaratın bilimsel yöntemlerle elde edilmesi için yedi evreye sahip bir formülasyon ortaya koymuştur. Bu yedi safha şunları kapsamaktadır:

- Stratejik istihbarat grubunun dikkatini çekecek bir sorunun ortaya çıkışı,
- Ortaya çıkan sorunun ülke için önemini tespiti ve analizi,
- Soruna yönelik bilgi toplama,
- Toplanan bilginin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi,
- Verilerin anlamlandırılarak hipotezin üretilmesi anı,
- Hipotezlerin gözden geçirilerek test edilmesi,
- Bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması.¹⁸⁹

Sonuç olarak strateji ve istihbarat kavramlarının saha içerisinde bütünleşik manada kullanılmasıyla birlikte stratejik istihbarat yaklaşımının etki alanı genişleyebilmektedir. Kamu politikalarının üretim sürecini de yakından etkileyen stratejik istihbarat yaklaşımı bu yönüyle, devletlerin uzun vadede ortaya koyacağı kamu güvenlik politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında etkin rol oynayarak koruma ve öngörülse taktik sağlayan bir istihbarat yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca devletlerin bekalarına yönelik ortaya çıkan belirsizlikleri azaltarak karar alma sürecinde önemli avantajlar sağlamıştır. Karar alıcıların politika üretiminde analize dayalı faaliyet sürecinin işletilmesine de olanak sağlayan stratejik istihbarat kavramsallaştırması, hedef odaklı yaklaşımda; seçeneklerin arttırılmasına, baskı unsurlarının etki oranının belirlenmesine ve nitelikli veri akışının sağlanmasına katkı sunan bir alt yapıya sahiptir.

¹⁸⁹ Kent, 143.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE FAALİYET GÖSTEREN İSTİHBARAT GRUPLARI

Osmanlı İmparatorluğunun, Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması sonucunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile işgal güçlerinin askeri ve siyasi baskıları sonucunda, devletin egemenlik alametleri fiilen sonra ermiş, siyasi ve iktisadi manada devam eden çöküş sürecine, toplumsal açıdan yıkım da eklenmiştir.¹⁹⁰

Ülkenin işgali karşısında çözüm yolu arayan milliyetçi kadrolar, her yönden durum değerlemesi yaparak kurtuluş çareleri aramışlar, orduları terhis edilen¹⁹¹ veya terhise zorlanan komuta kademeleri Anadolu'da başlayacak harekete yönelik yerel teşkilatlanmalar yoluyla küçük çapta gruplar oluşturmuşlardır.¹⁹² Özellikle, 13 Kasım 1918 tarihinden itibaren İtilâf Devletleri donanmasının İstanbul limanına demirlemesi üzerine, çoğunluğu Teşkilatı Mahsusa'nın eski kadrolarından oluşan gruplar, yeraltı çalışmaları ile süreci yakından takip etmiş ve Anadolu'da başlatılacak direnişin zeminini hazırlamışlardır.¹⁹³

Anadolu'da başlayan 'Millî Mücadele Hareketi'nin başarıya ulaşması, siyasi baskıların yanında kuşkusuz istihbarat faaliyetlerinin de etkin kullanılmasıyla sağlanmıştır.¹⁹⁴ Özellikle Erzurum ve Sivas Kongrelerindeki siyasi baskınlık ile

¹⁹⁰ Dursun Ali Akbulut, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Çöken Devlet**, 11.Basım, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2016, 133; Mahmut Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi-1, Erzurum Kongresi**, 3.Basım, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2008, 4.

¹⁹¹ Mondros Ateşkes Anlaşmasınının 5. Maddesine göre 'Hudutların korunması ve iç asayişin temini dışında, Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.' hükmü gereği Osmanlı Ordusu'nun kuvvet yapısı ve komuta kademesi baskı altına alındığı, 31 Ekim 1918 tarihinden itibaren de terhis işlemlerine başlanıldığı görülmektedir. Detaylı bilgi ve diğer maddeler için Bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, 12-14.

¹⁹² Sıtkı Aydınel **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, 1.Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, 66.

¹⁹³ Ersin Müezzinoğlu, "Milli Mücadele Döneminde İttihatçılar Üzerine Bir Değerlendirme", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 8, 2016, 2916; Detaylı bilgi için bkz. Eric Jan Zürcher, **Milli Mücadelede İttihatçılık**, 9.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, 109-115.

¹⁹⁴ Hüsamettin Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, Samih Hafız Tansu (haz.), 10.Basım, İstanbul: Nokta Kitap, 2018, 185.

gruplardan sağlanan istihbarat akışının, nitelikli kararlar alınmasına katkı sunduğu düşünülmektedir.¹⁹⁵

Bu maksatla, bu bölümde ‘Millî Mücadele Dönemi’nin gelişimsel süreci derlenmeye çalışılmıştır. (Millî Mücadele Kronolojisi için bkz. Ek-5) Bu kapsamda, ülkenin savunmasında rol oynayan Ankara Hükümeti’nin, orta ve uzun vadede belirleyeceği kamu güvenlik politikalarının stratejik istihbarat açısından yön bulmasına tesir eden olaylar genel hatlarıyla değerlendirilmiş, ayrıca bu süreçte faaliyet gösteren istihbari yapıların grup sistemindeki teşkilleri ve faaliyetleri genel hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır.

2.1. Millî Mücadele Dönemine Genel Bakış

Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya Savaşı sonunda ittifak yaptığı ülkelerle birlikte saha kontrolü ve etkinliği açısından yenik düşmesi, İtilaf Devletleri’nin Bulgaristan ile yaptıkları mütareke sonucunda İstanbul’un tehdit altına girmesiyle birlikte 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmak zorunda kalınmıştır.¹⁹⁶ Anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte ortaya çıkan görüşlerin ilk ikisi Osmanlı Devleti’nin bir bütün olarak İngiliz yahut Amerika koruyuculuğunda siyasi devamlılığını öngörürken, üçüncü görüş ise bölgesel kurtuluş yolları aranarak bağımsızlık mücadelesi vermeyi savunmuştur.¹⁹⁷

Mondros Ateşkes Anlaşması ile savaştan mağlup ayrılan Osmanlı Devleti’nin, ordu harekât kabiliyeti kısıtlamaya tabi tutularak, jeopolitik ve jeostratejik komuta merkezleri kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.¹⁹⁸ Askeri lojistik aktarım noktalarının işgali, orduların terhis edilmesi, silahlar ve cephanelerin toplanarak teslim edilmesinin

¹⁹⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası-1, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, 105.

¹⁹⁶ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele, Cilt-1**, 2. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 1976, 17; Anlaşma maddelerinin detayı için bkz. Soysal, 12-14.

¹⁹⁷ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, 6. Basım, İstanbul: Yuva Yayınları, 2006, 27; Bkz. Adnan Sofuoğlu, “İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu’da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Millî Direniş”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 29-30, 2002, 133; Taner Aslan, “Arşiv Vesikalarına Göre Batı Anadolu’da Yunanlılara Karşı Kazanılan Askeri Başarılar Karşısında Duyulan Memnuniyete Dair Yazışmalar”, **Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 7, Sayı 16, 2008, 37.

¹⁹⁸ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasal Partiler-2**, 2. Basım, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986, 7-8; Tolga Başak, Erzurum Kongresi Günlerinde Mustafa Kemal Paşa Ve Kongre İle İlgili İngiliz Belgeleri, **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Cilt 9, Sayı 9, 2010, 72.

istenmesi, tek taraflı olarak İtilaf Devletleri'ne ait esirlerin serbest kalması gibi hususlar mütarekenin ana maddelerini oluşturmaktadır.¹⁹⁹ Özellikle 7. Madde ile 'İtilaf Devletlerinin güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkına sahip olabilecekleri' hususu, işgalin açık bir şekilde yasallaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. İtilaf Devletleri Anadolu'da başlattıkları işgallerin zeminini de anlaşmanın 7. ve 24. maddelerine vurgu yaparak hayata geçirmiştir.²⁰⁰

İngilizler tarafından mütareke hükümleri yok sayılarak 3 Kasım 1918 tarihinde Musul'un işgaliyle başlayan süreç, İmparatorluğun birçok yerinde devam etmiştir. Amiral Calthorpe'un İstanbul Hükümeti'ne yaptığı baskı sonucu, İtilaf Devletleri Donanmasının Boğaz'a girmesiyle birlikte 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul da işgal edilmiştir.²⁰¹ İtilaf Devletleri nazarında çıkar odaklı paylaşım olanağı sunan ve 18 Ocak 1919 tarihinde başlayan Paris Barış Konferansı ile de işgallere devam edilmiş, ayrıca Yunan Ordusu'nun İzmir'i işgal etmesine de olanak sağlanmıştır.²⁰²

Ortaya çıkan bu işgal sürecinde İstanbul Hükümeti'nin bazı uygulamaları direnişi zayıflatıcı nitelikte olmuştur. İzmir'de konuşlu 17. Kolordu Komutanı Nurettin Paşa, Yunan tehdidine yönelik paramiliter yapılanmalara ön ayak olmuş ve işgale karşı direniş gruplarını teşkilatlandırmıştır.²⁰³ Ancak İstanbul Hükümeti, Nurettin Paşa'yı görevinden alarak teslim bayrağını çekecek olan Kambur İzzet Paşa'yı görevlendirmiştir. Kambur İzzet Paşa göreve gelir gelmez direniş gruplarını dağıtmak için çaba sarf etmiştir.²⁰⁴

15 Mayıs 1919 sabahı limana askerlerini indiren Yunan Ordusu, Türk mahallelerinde zulüm ve tecavüzlere girişerek halkı sindirmeye ve göçe zorlamıştır.²⁰⁵ İşgal karşısında

¹⁹⁹ Akbulut, 130; Tunaya, 4.

²⁰⁰ Tunaya, 10.

²⁰¹ Haluk Selvi, **Millî Mücadelede İlk İşgaller, İlk Direnişler**, 2.Basım, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018, 33; Detaylı bilgi için bkz. Akşin, 58-63.

²⁰² Tekin Önal, "İşgalden İhtilale Millî Mücadele Hareketinin Diplomatik Boyutu", **Türkiyat Mecmuası**, 'Millî Mücadele' Özel Sayısı, Cilt 29, 2019, 98.

²⁰³ Ali Çetinkaya, Kazım Özalp, **Direniş 1919**, Nurer Uğurlu (haz.), 1.Basım, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2009, 114.

²⁰⁴ Akşin, 253.

²⁰⁵ Arnold J. Toynbee, **The Western Question in Grece and Turkey**, Constable, Londra, 1922, 92-93 aktaran Taha Akyol, **1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuvayı Milliye**, 1.Baskı, İstanbul: 2016, 162.

direnin il kurşunununu atan Osman Nevres'in şehit edilmesiyle halkın tekrar silaha sarılması ve bağımsızlık uğruna direniş örgütleri kurması, işgal şartlarından doğan bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.²⁰⁶ Redd-i İlhak Cemiyeti çatısı altında birleşen İzmir halkı direniş göstermek için İstanbul Hükümeti'ne telgraf çekerek işgali protesto etmiş, Anadolu'nun birçok yerine de telgraf çekilerek İzmir'in işgali duyurmuştur.²⁰⁷

İtilaf Devletlerinin bu denli istila harekâtına yönelik, yer yer tepkiler ve direnişler ortaya çıksa da toplumsal manada esas kırılma, Yunan Ordusu'nun zulüm ve işkence ile halkı kıyımaya uğratması ve İzmir'i işgal etmesiyle başlamıştır.²⁰⁸ İzmir'in işgali toplumsal açıdan büyük tepkilere yol açmış, yurdun dört bir yanından işgale karşı tepkiler başlatılarak bazı bölgelerde direniş örgütleri kurulmuştur. Direniş örgütlerinin temel amacı, haksız işgallere karşı çıkararak vatan savunmasının cephelerini oluşturmak ve bağımsızlık ülküsünü harekete geçirmek olmuştur.²⁰⁹

Anadolu'nun dört bir yanında İzmir'in işgalini protesto amacıyla Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyetleri kurularak mücadelenin başlatılması amaçlanmıştır.²¹⁰ Türk Ocağı ve Karakol Cemiyeti tarafından Fatih, Kadıköy ve Üsküdar'da yapılan mitinglerden sonra 23 Mayıs 1919 günü Sultan Ahmet meydanında 300.000 kişi ile İzmir'in işgali protesto edilerek, halkın işgale karşı direnmesi sağlanmıştır. Bu mitinglerde alınan kararlar, İtilaf Devletleri ile diğer Avrupa ülkelerinin sefaretlerine telgraflar çekilmek suretiyle duyurulmuş ve protesto edilmiştir.²¹¹

²⁰⁶ Gülcan Işık, "Milli Mücadele Ruhunun Toplumsal Harekete Dönüşümü: Telgraf Hareketi", **Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 29, 2018, 132; Sofuoğlu, 139; Detaylı bilgi için bkz. Mithat Kadri Vural, "Hasan Tahsin ve İlk Kurşun Üzerine Bir Literatür Analizi", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt 34, Sayı 1, 2019, 281-310.

²⁰⁷ Akşin, 267; Aydın, 35; İstanbul Hükümeti'ne işgale tepki olarak telin nitelikli telgraflar çekilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Çetinkaya ve Özalp, 136-158.

²⁰⁸ Sezen Karabulut, "İşgal, Kurtuluş ve Toplumsal Etkileri: Amerikan Belgelerinde Milli Mücadelenin Son Günleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 64, 2019, 185; Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Çufalı, "İstiklal Harbi Döneminde Batı Anadolu'da Yunan Zulmü 1921, Arnold Toynbee'nin Eşi Bayan Rosalind Toynbee'nin İzlenimleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 6, Sayı 21, 1998, 33-48.

²⁰⁹ Karabulut, 185; Çetinkaya ve Özalp, 281.

²¹⁰ Çetinkaya ve Özalp, 285.

²¹¹ Hasan Ali Polat, "Mondros Mütarekesi'ni Mütakip İşgallere Karşı Marmara Ahalisinin Tepkisi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 9, 2010, 484.

Türklerin tarihinin en karanlık dönemi, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde verilen varoluş savaşı ile iki sene içerisinde en parlak ve ümit dolu geleceğe dönüşmüştür.²¹² İtilaf Devletlerinin yer yer işgallerine karşı terhis edilen orduların komuta heyetleri, halkı örgütleyerek paramiliter yapılar teşekkül edilmiş ve adı 'Kuvayı Milliye' olan silahlı direniş örgütleri kurulmuştur. Milis yapıların ön planda olduğu örgütlenmenin temel amacının, işgal bölgelerinde savunma hatları oluşturarak Anadolu'da başlayacak olan 'Millî Mücadele Hareketi'ne zaman kazandırmak olduğu düşünülmektedir.²¹³

Mustafa Kemal Paşa, anlaşma hükümlerini şiddetle reddederek, hükümet nezdinde somut çözümler aramış, sonrasında Sadrazam İzzet Paşa'nın isteği üzerine görevli bulunduğu Yıldırım Ordular Grubu karargâhından ayrılarak 13 Kasım 1918 günü İstanbul'a gelmiştir.²¹⁴ Milli bir hükümetin kurulması ve Harbiye Bakanı olmak gayesiyle 1919 yılının Nisan ayına kadar sürecek olan bürokratik temaslara girişmiş, ancak başarılı olamamıştır.²¹⁵ Bu zaman diliminde İstanbul'da toplanan Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Çakmak Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa, Albay İsmet Bey ve Rauf Bey gibi önemli komutanlar ile Anadolu'da başlatılacak olan mücadele hakkında görüşmeler yapmıştır.²¹⁶

Doğu Karadeniz'de başlayan Rum ve Ermenilerin ayrılıkçı hareketleri ve zulümlerini görmezden gelerek, Türklerin örgütlenme teşebbüslerinin engellenmesini isteyen İngilizler, bölgede asayişin sağlanmasını aksi halde işgal edileceğini İstanbul Hükümeti'ne bildirmiş, bunun üzerine de İstanbul Hükümeti tarafından geniş yetkilerle donatılmış bir ordu müfettişliği teşkil edilmiştir.²¹⁷ Bunun üzerine 9. Ordu Müfettişliğine atanan Mustafa Kemal Paşa'nın milli mücadeleyi başlatmak üzere Anadolu'ya geçişi kolaylaşmıştır.²¹⁸ 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılan Mustafa

²¹² Clarence K. Streit, **Bilinmeyen Türkler, Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçi Ankara ve Anadolu'da Gündelik Hayat**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2012, 93.

²¹³ Ali Ulvi Özdemir, **Anılarda Batı Anadolu Kuva-yi Milliyesi**, İstanbul: Tarihçi Kitabevi Yayınları, 2017, 211.

²¹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam, I. Cilt**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994, 341.

²¹⁵ Akyol, 125.

²¹⁶ Aydemir, 371. Yazar eserinde isimleri geçen komutanları 'geleceğin kadrosu' olarak tanımlamaktadır.

²¹⁷ Önal, 114.

²¹⁸ Önal, 100; Damat Ferit Paşa'ya Mustafa Kemal Paşa'nın görevlendirilmesini tavsiye eden Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın akrabası olması göz önünde tutulduğunda Anadolu'ya geçiş sürecinde siyasi çalışmaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Detaylı bilgi için bkz.

Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a varmıştır. Milli mücadelenin temelini Havza halkının olumlu yaklaşımıyla burada başlatarak direnişe yönelik yol haritasını çizmiştir.²¹⁹ Samsun'da milliyetçi hareketlerin artışıyla durumdan şüphelenen İngilizler İstanbul Hükümeti'ne baskı kurarak Mustafa Kemal Paşa'nın ivedilikle İstanbul'a dönmesini istemiştir.²²⁰ Baskılar karşısında üç yönlü strateji uygulayan Mustafa Kemal Paşa'nın, Padişah ve İstanbul Hükümeti ile ilişkileri sıcak tutarak imkan ve kabiliyetlerden yararlanmayı düşündüğü, Anadolu'da bulunan sivil ve askeri bürokrasiyi mücadeleye dahil etmeye yöneldiği ve yerel çapta kurulan direniş gruplarını önce bölgesel sonrasında ise ulusal mecrada örgütlemeyi planladığı görülmektedir.²²¹

Merzifon'da bulunan İngiliz kuvvetinden doğabilecek tehlike nedeniyle 12 Haziran'da Amasya'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, milli mücadele tarihimizin önemli belgelerinden olan Amasya Genelgesi'ni Rauf Orbay, Hüsrev Gerede, Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy'un imzalaması üzerine tüm ordu komutanlıkları ve valiliklere tamim etmiştir.²²²

Genelgenin ana maddelerinde ortaya çıkan analitik durum değerlendirildiğinde; vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığının tehlikede olduğu, İstanbul Hükümeti'nin üzerine aldığı sorumluluğu yerine getiremediği vurgulanmış, bağımsızlık payesinin milletin azim ve kararı ile kurtarılacağı dikte edilerek, milli müdafaanın kendi içerisinden çıkaracağı bir heyet ile Sivas'ta toplanacak kongrede alınacak kararlar doğrultusunda belirleneceği belirtilmiştir.²²³

Amasya Genelgesi, Anadolu'da başlayan milli mücadelenin dönüm noktası olmuştur. Vatanın içinde bulunduğu tehlike gösterilerek İstanbul Hükümeti ikaz edilmiş, halka yönelik mücadele çağrısı yapılmış, milli mücadelenin gerekçesi, amacı ve yöntemi

Zürcher, 161-177; Ayrıca bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara: ATASE Yayınları, Cilt 2, 2017, 11-17, Belge Nu. 124, 125, 126.

²¹⁹ Akyol, 139; Cengiz Mutlu, "Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun Havza'daki Faaliyetlerinin Milli Mücadele'deki Yeri", **Cedrus**, Cilt 7, 2019, 730.

²²⁰ Okur ve Küçükuşurlu, 53; Detaylı bilgi için bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, ATASE Yayınları, Cilt 2, 2017, 153, Belge Nu.179.

²²¹ Akyol, 170; Resul Yavuz, "Milli Mücadele'nin Başlarında İngiliz İstihbarat Servisinin Trabzon'daki Faaliyetleri", **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt 3, Sayı 4, 2017, 129.

²²² Akyol, 180.

²²³ Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, 1.Basım, İstanbul: Temel Yayınları, 2017, 125-126.

belirlenmiştir. Hukuki ve siyasi yönden ‘Türk Ulusu’nun egemenlik ve bağımsızlık haklarının dayanağı belirlenmiştir.²²⁴

Amasya Genelgesi ile acil eylem planı hazırlanarak tehlikenin boyutu, sorumluları ve yapılması gerekenler hakkında yol haritası çizilmiş, millete bağımsızlık ve egemenliğin parolası söylenmiştir. Genelgenin hükümlerine göre İstanbul Hükümeti’nin milleti temsil etmediği ve işgalin ana sorumlusu olduğu gözler önüne serilerek, bağımsızlık bildirisi niteliği taşıyan genelge ile halkın işgale karşı direnişi kuvvetlendirilmiştir.²²⁵

Amasya Genelgesiyle başlayan çatışma süreci, 8 Temmuz 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’nın askerlik mesleğinden istifa ederek sine-i millete dönmesiyle, daha çok artmıştır.²²⁶ Bütün kolordu ve valiliklere yazdığı telgrafında istifa haberini özetle şu şekilde bildirmiştir:

Mübarek vatan ve milleti parçalanmak tehlikesinden kurtarmak ve Yunan ve Ermeni emellerine kurban etmemek için açılan kutsal milli mücadele yolunda serbest surette çalışmama resmi ve askeri sıfatım artık mâni olmaya başladığı için istifa ettim. Bundan sonra mukaddes milli gayemiz için her türlü fedakarlıkla çalışmak üzere sine-i millette bir ferdi mücahit olarak çalışacağımı arz ve ilan ederim.²²⁷

Burada dikkat çeken önemli bir husus askeri makam ve kazanımları ile olağanüstü yetkileri elinden alınarak görevlerinden azledilen Mustafa Kemal Paşa’nın, milli mücadele kadrolarının çekincelerini öngörmüş olmasıdır. Dönemin şartlarında askeri makam ve rütbeler kamu nazarında etkin olduğundan, liderlik konusunda çekinceler ve dağılmalar yaşanmaması için Osmanlı Ordusu’nda saygın bir konumda olan Kazım

²²⁴ Akşin, 274; Detaylı bilgi için bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara: ATASE Yayınları, Cilt 2, 2017, 196, Belge Nu.193.

²²⁵ Yaşar Özüçetin, “Millî Mücadele İçerisinde 19 Mayıs 1919”, **Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2004, 69,

²²⁶ Atatürk, 53; Mustafa Kemal Paşa 8/9 Temmuz 1919 gecesi Harbiye Nazırlığı ve Padişah ile yaptığı telgraf görüşmesinde yapılan baskı sonucunda askerlik mesleğinden istifa ettiğini bildirmiştir. Telgrafın içeriği için bkz. Cebesoy, 152; Detaylı bilgi için bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara: ATASE Yayınları, Cilt 2, 2017, 198-201, Belge Nu. 198, 199.

²²⁷ **Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1991, 54.

Karabekir Paşa tarafından gönderilen destek telgrafı ile ‘Millî Mücadele Hareketi’nin korunması ve devamlılığı sağlanmıştır.²²⁸

Erzurum Kongresi 13 günlük bir gecikme ile 23 Temmuz 1919’da açılmıştır. Erzurum Kongresi, bunca tehdit ve zorlamaya rağmen başarıyla toplanarak vatanın ordu ve millet dayanışması içinde topyekûn savunulacağını bildirmiştir.²²⁹ Erzurum Kongresi’nde alınan kararlar ile vatanın bütünlüğü perçinlenmiş, yabancı işgal ve müdahalesine karşı milletin savunma mekanizmaları harekete geçirilmiş, manda ve himaye hususları reddedilmiştir. Bunun üzerine Batı Anadolu’daki işgale karşı direnen Kuvay-i Milliye mensupları cesaretlenmiş ve Anadolu’nun dört bir yanında milli mücadeleye destek fikri artmıştır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, 29 Ağustos 1919 tarihinde Erzurum’dan ayrılarak Sivas Kongresi’ne katılmak üzere yola çıkmıştır.²³⁰

4 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi, ‘Millî Mücadele Hareketi’nin yükselişe geçtiği kırılma noktalarından biri olmuştur. Sivas Kongresi, bütün zorluk ve dayatmalara karşı toplanarak Erzurum Kongresi’nde alınan kararlar dikte edilmiş ve genişletilerek İstanbul Hükümeti’ne bildirilmiştir. Sivas Kongresi ile bağımsızlık duygusu perçinlenmiş ve teşkil edilen Temsil Heyeti ile merkezi yönetimin oluşması sağlamıştır.²³¹

Millî mücadelenin yürütülmesi ve yönetilmesinde etkin rol oynayan Temsil Heyeti, aldığı kararlar bakımından bir İhtilal Meclisi olarak göze çarpmaktadır.²³² Ali Fuat Paşa, Batı Anadolu Kuvâ-yi Milliye komutanlığına tayin edilerek ülkeyi yöneten yetkili yapı görünümü ortaya konulmuş, İrade-i Milliye adıyla gazete çıkartılarak propaganda faaliyetleri yürütülmüştür.²³³ Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra işgale karşı başlayan ‘Millî Mücadele Hareketi’nin yürütme organı görevini üstlenen

²²⁸ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, 7.Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019, 72; Detaylı bilgi için bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara: ATASE Yayınları, Cilt 2, 2017, 202, Belge Nu. 200.

²²⁹ Goloğlu, 106.

²³⁰ Çetinkaya ve Özalp, 351; Akyol, 208; Atatürk, 63-64.

²³¹ Mahmut Goloğlu, **Sivas Kongresi**, 3.Basım, İstanbul: İş bankası Yayınları, 2008, 67.

²³² <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkiye-buyuk-millet-meclisi>, 25 Mayıs 2020

²³³ Atatürk, 107; Mithat Atabay, **Millî Mücadele Tarihi**, 1.Basım, İstanbul: Kriter Yayınları, 2010, 110.

Heyet-i Temsiliye, Sivas Kongresi'nde ayrıca her türlü manda rejimine karşı çıkararak devletin kuruluş felsefesini bağımsızlık ve egemenlik üzerine inşa etmiştir.²³⁴

Kongreyi kuvvet ile dağıtmak maksadıyla İngilizler ile temas kuran Damat Ferit Paşa'nın, Ali Galip ile arasında geçen yazışmalarını ele geçiren Mustafa Kemal Paşa, bu belgeleri ihanet belgeleri olarak bütün Anadolu'ya duyurmuş,²³⁵ bu belgeler üzerinden İstanbul Hükümeti'ne baskı kurulması sonucunda, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifası sağlanmıştır.²³⁶ Ali Rıza Paşa Hükümeti'ni destekleyerek kurulmasına ön ayak olan Temsil Heyeti, ilerleyen süreçte Amasya Protokolü'nün imzalanması sağlamış ve Sivas Kongresi kararları İstanbul Hükümeti tarafından da kabul edilmiştir.²³⁷

Amasya Protokolü ile Sivas Kongresi kararları doğrultusunda Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması sağlanarak 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli Kararları kabul edilmiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi'nin bu kararları tanınması neticesinde İtilaf Devletleri 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u ikinci defa ve resmi olarak işgal etmiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi'ne baskın yapılarak meclis kapatılmış, bazı milletvekilleri tutuklanarak Malta'ya sürgün edilmiştir. 11 Nisan 1920 tarihinde de padişahın kararı ve yetkisi ile resmi olarak Osmanlı Mebusan Meclisi kapatılmıştır.²³⁸

Bu gelişmeler sonucunda siyasi ve askeri gelişmeleri yakinen takip etmek ve savunma hatlarını görebilmek için 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelerek mücadelenin ana karargâhını burada kuran Temsil Heyeti, yeni bir meclisin açılmasına yönelik çalışmalara başlamıştır. Anadolu'da bulunan karar merkezlerine genelge yayınlarak olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da toplanacağından bahseden Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı Devleti'nin fiilen sona erdiğini ve yeni bir devletin kurulacağını

²³⁴ Kemal Çelik, "Millî Mücadele'de İç isyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 40, 2007, 572.

²³⁵ Akyol, 210; Bkz. Orhan Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, 7.Basım, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2017, 36-39; Detaylı bilgi için bkz. **Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk**, ATASE Yayınları, Cilt 3, 2017, 23, Belge Nu. 231.

²³⁶ Akşin, 542; Atatürk, 130; Detaylı bilgi için bkz. Okur ve Küçükkuşurlu, 97-100.

²³⁷ 20 Ekim 1919 tarihinde İstanbul Hükümeti ile Temsil Heyeti arasında imzalanan protokol ile Millî Mücadele Hareketi resmen tanınmış ve uzlaşmacı yönde kararlar alınmasına olanak sağlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Goloğlu, **Sivas Kongresi**, 205-214.

²³⁸ Cebesoy, 363; Atabay, 153.

işaret etmiştir. 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla, milli mücadelenin millet iradesinde azim ve kararlılıkla yürütüleceği belirtilmiştir.²³⁹

Meclisin öncelikli amaçları arasında, milli birliği bütün yurttaki tesis etmek, işgale karşı direnişi kuvvetlendirmek ve uluslararası kamuoyuna meşru savunma hakkını göstermek olmuştur.²⁴⁰ Doğu’da beliren Rus ve Ermeni tehdidine karşı Kars, Ardahan ve Batum’un kurtarılması maksadıyla, 20 Eylül 1920’de Ermenistan’a savaş açarak başarılı olunmuş ve Doğu sınırları kontrol altına alınarak, Ankara Hükümeti’nin ilk askeri ve siyasi zaferi sayılan Gümrü Antlaşması 3 Aralık 1920 tarihinde Ermenistan ile imzalanmıştır. Bu süreçle Misak-ı Milli sınırları tüm dünyaya bir kez daha duyurulmuş ve Ermenistan, Ankara Hükümeti’ni tanıyan ilk doğu devleti olarak tarihe geçmiştir.²⁴¹

Ankara Hükümeti, doğu bölgesindeki tehditleri kontrol altına aldıktan sonra Batı Anadolu’daki işgallere karşı çalışmalara başlamış, mevcut ordu karargâhları yeniden teşkilatlandırılarak personel, teçhizat ve mühimmat destekli dokuz kolordu teşkil edilmiştir.²⁴² Milis kuvvetlerin yerel çapta direnişiyle başlayan mücadele, yeterli olmadığından düzenli bir ordu kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur.²⁴³ 1920 yılının sonlarına doğru doğu cephesinde tedbirlerin alınmasıyla birlikte düzenli ordu kurulmuş ve yöneylem açısından Batı Anadolu üzerine yoğunlaşarak birlikler bu bölgelere kaydırılmıştır.²⁴⁴

Yunan Ordusu’nun 22 Haziran 1920’de Bursa-Uşak hattında yaptığı taarruz ile ‘Milli Mücadele’ye zarar verilerek toprak bütünlüğü parçalanmak istenmiş ancak Yunanistan’da siyasi krizin ortaya çıkmasıyla mümkün olmamıştır.²⁴⁵ Bu durumu fırsata çeviren milli kuvvetler Çerkez Ethem vakasıyla uğraşırken diğer taraftan da

²³⁹ Akyol, 249; Atabay, 154.

²⁴⁰ Atabay, 163.

²⁴¹ Atatürk, 161; Ayşe Hür, **Mondros’tan Cumhuriyete Millî Mücadelenin Öteki Tarihi**, 1.Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2018, 145.

²⁴² Durmuş Yılmaz, Millî Mücadele Döneminde (1918-1922) Ankara Hükümeti Aleyhinde Bazı Faaliyetler (Doktora Tezi), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya: 1992, 22.

²⁴³ Hülya Baykal, “Kurtuluş Savaşında Türk- Fransız İlişkileri ve Bir Fransız Türk Dostu Albay Mougin”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 2, Sayı 7, 1991, 466.

²⁴⁴ Özdemir, “**Anılarda Batı Anadolu**”, 272.

²⁴⁵ Ferdi Çakmak, Türk İstiklal Harbinde Kütahya Eskişehir Muharebeleri, (Yüksek Lisans Tezi), **Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü**, Ankara: 2019, 72.

olası Yunan taarruzuna karşı İnönü üzerinde savunma hattı ve tahkimatları kurmuştur.²⁴⁶ Ankara Hükümeti, düzenli ordunun batı cephesinde kazandığı ilk zafer olan I. İnönü Savaşı ile siyasi alanda güç kazanmıştır. Bu başarıyı takiben, Teşkilatı Esasiye kanunlaştırılarak devletleşme sürecine devam edilmiş ve devletin resmi marşı olan İstiklal Marşı da kabul edilmiştir. Ruslar ile Moskova Antlaşması imzalanarak doğu cephesi güvenli hale getirilmiş, Afganistan ile de bir dostluk antlaşması imzalanmıştır.²⁴⁷ Askeri zaferle birlikte siyasi ve diplomatik atılımların da olması halkın Ankara Hükümeti'ne güvenini arttırmıştır.²⁴⁸ İnönü Savaşları'nın sonuçları ve Türk-Rus görüşmelerindeki olumlu havanın etkisi hem iç hem de dış kamuoyunda geniş yankılar uyandırmıştır.²⁴⁹

Anadolu ile irtibat konusunda stratejik bir konumda olan Eskişehir'e yönelik yapılan savunma ve taarruz planları, milli direnişin dönüm noktalarından biri olmuştur. İlerleyen süreçte yeniden taarruza geçen Yunan Ordusu, Kütahya-Eskişehir hattında bulunan savunma tahkimatlarını geçmiş ve Ankara'ya doğru ilerlemeye başlamıştır.²⁵⁰ Kütahya-Eskişehir Muharebeleri yenilgisi ile birlikte Meclis'te muhalif sesler artmaya başlamıştır. 24 Temmuz 1921 tarihinde TBMM'de yapılan gizli oturumda, Ankara'nın da boşaltılarak geri çekilme yapılabileceğinden bahsedilince, mecliste hararetli anlar yaşanmıştır. Bunun üzerine Türk Ordusu, Mustafa Kemal Paşa'nın emirleri doğrultusunda toparlanmak ve zaman kazanmak maksadıyla planlı bir şekilde Sakarya'nın doğusuna doğru kaydırılmıştır.²⁵¹

Ekonomik buhran, siyasi çalkantılar ve askeri yenilgi neticesinde zor günler yaşayan TBMM, Tekâlif-i Milliye Emirleri yayınlayarak son kez milletten yardım istemiş, Anadolu halkı da bu isteğe kayıtsız kalmamıştır.²⁵² Doğu ve güney cephelerinden

²⁴⁶ Cebesoy, 299.

²⁴⁷ Ahmet Kızılırmak, **Askeri ve Siyasi Yönleriyle Kazım Özalp**, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2012, 57-58; Cebesoy, 300.

²⁴⁸ Duru, 101.

²⁴⁹ Osman Okyar, "İstiklal Harbinde Mustafa Kemal'in Dış Politikası", **XIII. Türk Tarih Kongresi**, III. Cilt-I. Kısım, Ankara: 04-08 Ekim 1999, 433; Cebesoy, 300.

²⁵⁰ Akyol, 255.

²⁵¹ Çufalı, 34; Hasan Babacan, **Milli Mücadele ve Büyük Taarruzda Afyonkarahisar**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 2010, 90.

²⁵² Levent Evren, 1920-1930 Zabıt Ceridelerine Göre Türkiye Ekonomisi, (Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İstanbul: 2001, 18; Detaylı bilgi için bkz. Sürmeli, 61-74.

birçok birlik Sakarya'ya kaydırılarak tahkimat mevzileri güçlendirilmiş ve savunma hatları Ankara'nın güvende kalması üzerine inşa edilmiştir. Olası bir mağlubiyet durumunda da Meclis'in Kayseri'ye nakli planlanarak gerekli tedbirler alınmıştır.²⁵³

23 Ağustos-12 Eylül 1921 tarihleri arasında şiddetli çarpışmalara sahne olan Sakarya Muharebesi'nde "Hatt-ı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır ve o sath bütün vatandır." emri ile uzun süredir devam eden Türk Ordusu'nun çekilmesi bu hat üzerinde durdurulmuştur. Sakarya Meydan Muharebesi'nde başarı kazanılmasıyla birlikte Ankara'ya yönelik tehdit ortadan kaldırılmış, ileri harekât için seferberlik ilan edilerek hazırlıklara başlanmıştır.²⁵⁴

TBMM'nin başarısı karşısında İngilizler, siyasi ve diplomatik yollardan kazanç elde etmek için Türk ve Yunan arasında mütareke yapılmasını teklif etmiştir.²⁵⁵ Ankara Hükümeti ise, Yunan ordusunun Anadolu'yu terk etmesi sonucunda bu teklifin kabul edileceğini bildirmiştir.²⁵⁶ Ayrıca Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması sonucu güney cephesi kontrol altına alınmış ve Fransa tarafından 'Yeni Türkiye Devleti'nin resmi olarak tanınması sağlanmıştır.²⁵⁷

TBMM'ndeki hararetli tartışmalar ve muhalif tavırların, Sakarya zaferinden sonra da devam ettiği, muhaliflerin Türk Ordusu'nun hareketsizliğinden yakındıkları görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa, 4 Mart 1922 tarihinde Meclis gizli toplantısında "Ordumuzun kararı, taarruzdur. Fakat bu taarruzu tehir ediyoruz, sebebi hazırlığımızı tamamen ikmale biraz daha zaman lazımdır. Yarım hazırlıkla, yarım tedbirlerle

²⁵³ İhsan Güneş, Sakarya Savaşı Sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi, **Sakarya Zaferi ve Haymana Sempozyumu**, Cilt II, Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun (ed.), Ankara, 2015, 73, 82; Babacan, 91; **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Cilt 2, 23 Temmuz 1921.

²⁵⁴ Atatürk, 241; Güneş, 77; Sakarya Savaşı'nın ardından İtilaf Devletleri Türk ve Yunan taraflarına ait sınır belirlemiş ancak TBMM bu sınırları tanımadığını açıklamıştır. Bunun üzerine Yunan Ordusu da TBMM'nin aldığı kararlara yönelik İstanbul'u işgal edeceğini belirtmiş ancak İtilaf Devletleri bu duruma karşı çıkararak engellemiştir. Detaylı bilgi için bkz. Abdurrahman Bozkurt, "Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Planı (1922)", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 18, 2010, 133-154.

²⁵⁵ Ünsal Yavuz, "Fransız Arşivleri Resmî Belgelerine Göre TBMM'nin Açılışının Dış Etkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 13, 1988, 198.

²⁵⁶ Babacan, 80.

²⁵⁷ Atatürk, 244.

yapılacak taarruz, etmemekten daha çok fenadır.” görüşüyle muhaliflere baskı kurup, hazırlıkları gizli tutmak istemiştir.²⁵⁸

Hazırlıkların tamamlanmasına müteakip, Türklerin tarihi açısından dönüm noktası olan Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Savaşı ile Türk Ordusu 26 Ağustos 1922 tarihinde taarruza geçmiştir.²⁵⁹ Afyonkarahisar hattında oluşturulan oyalama birliği ile savunma hatları ön planda tutulmuş ve Dumlupınar üzerinde Yunan Ordusu geri çekilmeye zorlanmıştır. Yunan Ordusunun tamamen yok edilmesi ve düşmanın yeniden tahkimat kurmasına izin verilmemesi maksadıyla “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir ileri!” emri verilerek takip harekâtına devam edilmiş ve Türk Ordusu 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir’e girmiştir.²⁶⁰

Bu gelişmeler karşısında İngilizler, boğazlar bölgesini korumaya almış, Fransızlar da tarafsız bölge teklifinde bulunmuştur.²⁶¹ Bu teklife şiddetle karşı çıkan Mustafa Kemal Paşa, TBMM’nin tarafsız bölge diye bir yer tanımadığını, işgal altındaki toprakları kurtarmak için her şeyin yapılacağını söylemiş ve Türk Ordusu 23 Eylül 1922 tarihinde boğazlar bölgesine girmiştir.²⁶² Yapılan baskı ve kontrollü diplomatik girişimler neticesinde, 11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Mütarekesi ile TBMM İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınmıştır.²⁶³

Sonraki süreçte, İtilâf devletlerinin, TBMM’yi İstanbul Hükümeti ile birlikte Lozan Konferansı’na davet etmesi tepkiyle karşılanmıştır. Oluşturulan komisyon kararları ile Osmanlı saltanatının hukuken sona erdiğini, Türk halkının TBMM’nden başka hükümet şekli tanımadığını, İstanbul Hükümeti’nin 16 Mart 1920 tarihinde resmi

²⁵⁸ Babacan, 84; **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, Cilt 3, 6 Mart 1922; Yapılan askeri hazırlıklara dair detaylı bilgi için bkz. Fatih Özkurt, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Askeri Manevra ve Tatbikatları (1909-1938)**, Ankara: ATASE Yayınları, 2017, 50-62.

²⁵⁹ İlber Ortaylı, **Türkiye’nin Yakın Tarihi**, 1.Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, 66; Jean-Paul Roux, **Türklerin Tarihi**, 1.Basım, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007, 452.

²⁶⁰ Erhan Türksoy, **Askeri ve Stratejik Açından Büyük Taarruz**, (Yüksek Lisans Tezi), **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İzmir: 2004, 138; Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Özkurt, 53-62.

²⁶¹ Baykal, 472.

²⁶² Erdal Aydoğan, “Tümgeneral Arif Hikmet Gerçekçi’nin Günlüğünde Refet Paşa’nın İstanbul’a Gidişi, Karşılama ve İstanbul’daki İlk Günleri”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 27-28, 2001, 254.

²⁶³ Hamit Pehlivanlı, “Mudanya Mütarekesi ile Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti’nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı”, **XII. Türk Tarih Kongresi**, Cilt IV, Ankara: Eylül 1994, 453.

olarak kapandığını, hilâfet makamının Türkiye Devleti'ne dayandığını ve atama yapılacağını dikte ederek meşruiyet hakları ortaya konmuştur.²⁶⁴ Bunun üzerine 19 Kasım 1922 tarihinde Abdülmecid Efendi halifelğe getirilmiştir.²⁶⁵

Netice itibariyle Lozan Konferansı'na katılan TBMM üyeleri uluslararası mecrada bağımsızlığının tanınması için gayret etmiş, ancak İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması hükümleri üzerinden baskı kurmaya devam etmiştir. Çetin şartlar altında süren görüşmeler neticesinde 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalanarak bağımsız Türkiye Devleti'nin uluslararası temelde yerini bulması sağlanmıştır. Askerî açıdan da Türk Ordusu'nun 6 Ekim 1923 tarihinde İstanbul'a girmesiyle işgal ortadan kaldırılmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Devleti'nin yönetim şekli cumhuriyet olarak ilan edilmiştir.²⁶⁶

Sonuç itibariyle 'Millî Mücadele Hareketi'nin gelişimsel sürecine bakıldığında, işgale karşı direnişin başladığı andan, bağımsız bir devletin kurulmasına kadar geçen zaman diliminde ülkenin savunmasında rol oynayan karar alıcı unsurun, bu süreci 4 safhada yönettiği görülmektedir. Birinci safhada; Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla ülkenin dört bir yanında başlayan işgallere karşı Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyetleri gibi direniş merkezleri kurularak toplumsal direniş hareketleri organize edilmiş, İstanbul ve İzmir'in işgal edilmesiyle direniş merkezinin karargâhı Anadolu'ya kaydırılmıştır. Anadolu'da başlatılan 'Millî Mücadele Hareketi' onca baskıya rağmen faaliyetlerini yürütebilmiş ve Amasya Genelgesi'ni yayınlayarak 'Millî Mücadele Hareketi'nin gerekçesi, amacı ve yöntemini belirlemiştir.

İkinci safhada; Erzurum ve Sivas Kongreleri ile birlikte yabancı işgal ve müdahalesine karşı ülkenin savunma mekanizmaları harekete geçirilerek, milli mücadeleye destek fikri artırılmıştır. Teşkil edilen Temsil Heyeti vasıtasıyla da merkezi yönetim sistemi oluşturulmuş ve aldığı kararlar ile ülkeyi yöneten yetkili yapı görünümü ortaya konulmuştur. Özellikle bu süreçte her türlü manda rejimine karşı çıkılarak devletin kuruluş felsefesi bağımsızlık ve egemenlik üzerine inşa edilmiştir.

²⁶⁴ Pehlivanlı, "Mudanya Mütarekesi...", 443.

²⁶⁵ İdris Yücel, "Fransız Belgelerinde Son Halife Abdülmecid ve Türkiye'de Hilafetin Kaldırılması", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 61, 2017, 473.

²⁶⁶ Goloğlu, **Milli Mücadele Tarihi-V**, 305.

Üçüncü safhada; Temsil Heyeti yaptığı görüşmeler ve imzalanan Amasya Protokolü çerçevesinde, Misak-ı Milli Kararlarının kabul edilmesini sağlayarak ‘Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, kesinlikle bölünemez.’ ilkesini benimsemiştir. İtilaf Devletlerinin ikinci defa İstanbul’u işgali ve Osmanlı Mebusan Meclisinin kapatılmasıyla ortaya çıkan belirsizlik durumuna karşın, olağanüstü yetkilere sahip bir meclisi Ankara’da toplayarak milli mücadelenin millet iradesinde azim ve kararlılıkla yürütüleceği belirtilmiştir.

Dördüncü ve son safhada ise; milli birliği bütün yurttaki tesis etmek, işgale karşı direnişi kuvvetlendirmek ve uluslararası kamuoyuna meşru savunma hakkını göstermek gayesiyle çalışmalar yapılmış, siyasi ve askeri yönlü kararlar alınmıştır. Bağımsız ve milletin iradesine dayalı bir devletin kurulması amacıyla; Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Savaşı ile askeri kazanımlar sağlanmış, cumhuriyetin ilanı ile siyasi kazanımlar elde edilmiş, İtilaf Devletleri arasında imzalanan Lozan Antlaşması ile de yine bir politik başarı sağlanarak 30 Ekim 1918 tarihinden itibaren 4 ay 364 gün süren esaret dönemi sona erdirilmiştir.

Bu kapsamda, ülkenin savunmasında rol oynayan karar alıcılar tarafından milli mücadele süreci yürütülürken, karar alma ve uygulama süreçlerinde sahada faaliyet gösteren istihbarat grup ve yapılanmalarından azami ölçüde yararlanılmıştır. ‘Millî Mücadele Hareketi’nin devamlılığını sağlayarak, kamu politikalarının belirleyici olmasında istihbarat grupları etkin rol oynamıştır. İstihbaratın temel işleyişi bakımından; ihtiyaçların belirlenmesi, toplama gayretleri ve yönlendirilmesinde, devletin beka öngörüsü göz önünde tutularak ulusal politikalar belirlenmiştir.

Devletleşme sürecinde meşruiyetin tanınması, kamu politikalarının etkin bir şekilde yürütülebilmesi ve devam eden işgalin ortadan kaldırılmasına yönelik Ankara Hükümeti’nin koordinesinde çalışan istihbarat grupları tarafından merkezi yönetime dayalı istihbarat faaliyetleri yürütülmüştür. Sağlanan nitelikli istihbarat ekseninde alınan siyasi ve askeri kararlar ile süreç başarıya ulaştırılmıştır.

2.2. İstihbarat Akışı Sağlayan Grup ve Yapılanmalar ile Faaliyetleri

Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında, 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan coğrafi savunma ihtiyaçlarındaki artış, sosyo-politik sorunlar ve bekanın korunmasına yönelik tedbirler kapsamında, istihbarata çağdaş anlamda önem verilmiş ve dönemin siyasi iktidarı olan İttihat Terakki Partisi tarafından 1913 yılında resmi olarak ‘Teşkilat-ı Mahsusa’ isimli istihbarat yapılanması kurulmuştur.²⁶⁷

Teşkilat-ı Mahsusa, görev süresince 30.000 kişilik istihbarat ağı ile gayrinizami harp teknikleri kullanarak bölgesel ve yerel anlamda kazanımlar elde edebilmiştir. Teşkilatın “düşmanı kendi havzasında meşgul etmek” prensibi üzerinden hareketle, nitelikli insan kaynağını düşman işgaline uğrayabilecek bölgelere yerleştirmesi²⁶⁸ stratejik istihbarat açısından önem arz etmektedir.

Teşkilatın resmi kuruluşu her ne kadar 1913 yılı olarak görülse de İtalyanlar ’ın 1911 yılında Libya topraklarını işgalinde teşkilat mensupları paramiliter yapılanmalar şeklinde görev almıştır.²⁶⁹ Özellikle Derne, Bingazi, Tobruk ve Trablusgarp gibi bölgelerde gayri nizami harp teknikleri kullanılarak mücadele eden teşkilat mensupları İmparatorluk coğrafyasında toprak kayıplarının önüne geçebilmek, etnik ayrılıkçı hareketleri durdurmak ve ülke içerisindeki espionaj faaliyetlerini kontrol altında tutabilmek amacıyla görev yapmışlardır.²⁷⁰

Osmanlı imparatorluğunun 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesi ile birlikte dönemin ağır siyasi ve askeri şartları altında tutunamayan teşkilat üyeleri ülkeyi terk etmiş, Bahriye Nazırı Müşir İzzet Paşa’nın isteği doğrultusunda, Teşkilat-ı Mahsusa 31 Ekim 1918 tarihinde teşkilatın son başkanı olan Hüsamettin Ertürk tarafından tasfiye edilmiştir.²⁷¹

²⁶⁷ Philip Stoddard, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Tansel Demirel (çev.), 3.Basım, İstanbul: Arma Yayınları, 2003, 55.

²⁶⁸ Stoddard, 59.

²⁶⁹ Mustafa Kemal Paşa, Gazeteci Mustafa Şerif maskesiyle Enver Paşa ile birlikte Libya savunmasında yer almış, ilk savaş tecrübesini de Yüzbaşı rütbesiyle burada yaşamıştır. Diğer yandan Libya savunmasında yer alan kadrolar, Milli Mücadele döneminde de etkin görev almışlardır. Detaylı bilgi için bkz. İlhan Bahar, **Teşkilat-ı Mahsusa Mit ve İstihbarat Örgütleri**, İstanbul: Kamer Yayınları, 2017, 209-210.

²⁷⁰ Stoddard, 58.

²⁷¹ Erdal İter, “**Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi**”, http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B.html#enverpasa , 07 Aralık 2018, 10-11.

Mondros Mütarekesi ile birlikte Teşkilat-ı Mahsusa'nın bazı üyeleri, ülkenin savunma mekanizmalarının harekete geçirilmesi amacıyla ortaya çıkan istihbarat ihtiyaçları doğrultusunda kurulan haber alma gruplarında görev almıştır. Özellikle işgal İstanbul'unda subay ve erlerin Anadolu'ya sevki ile işgal unsurlarının kontrolünde bulunan depolardan silah ve mühimmatların kaçırılarak sevk edilmesinde görev alan küçük istihbarat grupları kurmuş, cephe gerisi lojistik ve istihbarat desteği de bu gruplar vasıtasıyla sağlanmıştır.²⁷² (İlgili grupların isimleri ve faaliyet süreleri için bkz. Ek-6, mühürleri için bkz. Ek-7)

İstihbarat grupları, milli mücadeleyi başlatacak olan kadroların sevk edilmesi, lojistik desteğin sağlanması, silah ve mühimmatların Anadolu'ya geçirilmesi gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Ayrıca gruplar iç politika dengelerinin belirlenmesinde, Ankara Hükümeti'nin meşruluğunu kazanmasında ve dış politikaya yönelik kararların alınmasında etkin istihbarat faaliyeti yürütmüştür.

Millî mücadelenin başlangıç evresinde İttihatçı kadrolardan tarafından kurulan Karakol Cemiyeti etkin görevler üstlenerek faaliyetlerde bulunmuş ancak 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un ikinci kez işgali sonucunda üyelerinin tutuklanmasıyla teşkilat dağılmıştır. İstihbarat akışının devamlılığı amacıyla teşkilat üyesi Muğlalı Mustafa Bey tarafından 27 Ekim 1920 tarihinde grup yeniden teşkilatlandırılarak Zabitan Grubu ismiyle faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak verilen görevlerde ortaya çıkan ihmal ve başarısızlıklar nedeniyle grubun adı Yavuz olarak değiştirilmiş, Muğlalı Mustafa Bey'in yakalanma tehlikesiyle Ankara'ya geçmesi sonucu Eylül 1921 tarihinde Yavuz Grubunun faaliyetleri de sonlandırılmıştır.²⁷³

Grupların faaliyetleri, zamanla Teşkilat-ı Mahsusacı kadroların güdümüne sokulmak istendiğinden 'Millî Mücadele Hareketi'nin kurmay heyeti daha istikrarlı, etkin ve korumacı bir istihbarat yapısına ihtiyaç duyulduğunu fark etmiştir. Bu maksatla Ankara Hükümeti, gizli direniş gruplarını tek merkezden yönetmek amacıyla 23 Eylül 1920 tarihinde Hamza Grubunu kurmuştur.²⁷⁴

²⁷² Aydın, 101; Demirel, 127.

²⁷³ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 56.

²⁷⁴ Aydın, 102.

Hamza Grubu, Ankara Hükümeti'nin oluru alınarak kurulan ve desteklenen İstanbul'daki ilk istihbarat grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Faaliyetlerini etkin bir şekilde yürüten Hamza Grubu, güvenlik açığı gerekçesiyle yeniden teşkilatlandırılarak 15 Aralık 1920 tarihinde önce Mücahit Grubu, 23 Şubat 1921 tarihinde Muharip Grubu ve son olarak Nisan 1921 tarihinde Felah Grubu adını alarak milli mücadelenin sonuna kadar çalışmalarına devam etmiştir. İngiliz istihbaratının faaliyetlerinin tespiti, milli mücadele kadrolarının Anadolu'ya sevki, propaganda faaliyetleri ve Yunan Ordusunun hareketliliği konusunda etkin istihbarat akışı sağlayan Felah Grubu'nun faaliyetlerine 04 Ekim 1923 tarihinde son verilmiştir.²⁷⁵

Diğer yandan istihbarat desteğinin çok yönlü sağlanması amacıyla 3 Mayıs 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın oluru, Fevzi Çakmak Paşa'nın kontrolü ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın son başkanı olan Hüsamettin Ertürk koordinesinde Mim Mim grubu kurulmuştur. İstihbarat akışının sağlanması, lojistik desteğinin Anadolu'ya ulaştırılması ve propaganda faaliyetlerinde etkin görev alan Mim Mim Grubu'nun faaliyetleri de 5 Ekim 1923 tarihinde sonlandırılmıştır.²⁷⁶

Ankara Hükümeti, İstanbul'dan sağlanan istihbarat akışına ilave olarak işgal güçlerinin Anadolu'daki casusluk ve propaganda faaliyetlerine karşı koymak ve askeri istihbarat ihtiyacının temini amacıyla 20 Aralık 1920 tarihinde Askeri Polis Teşkilatı'nı kurmuştur. Askeri Polis Teşkilatı temelde istihbarat ve istihbarata karşı koyma birimi olarak kurularak Anadolu'nun birçok yerinde teşkilatlanmıştır. Önemli görevler üstlenerek istihbarata karşı koyma açısından nitelikli faaliyetlerde bulunan teşkilat, ilerleyen süreçte başarısızlık, personelinin yetki aşımında bulunması ve gizlilik esaslarına riayet edilmemesi gerekçeleriyle 7 Nisan 1921 tarihinde lağvedilmiştir.²⁷⁷

Askeri Polis Teşkilatının lağvedilmesiyle birlikte ihtiyaç duyulan istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla Askeri Polis Teşkilatının nitelikli elemanlarından personel seçilerek 1 Nisan 1921 tarihinde

²⁷⁵ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 63.

²⁷⁶ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 67.

²⁷⁷ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 77.

Tedkik Heyeti Amirlikleri kurulmuştur. Ordu istihbaratının etkinliğini sağlamak üzere kurulan yapı gizliliğe riayet edilmemesi ve vazifelerde istenilen seviyeye ulaşamaması gerekçeleriyle 22 Haziran 1922 tarihinde faaliyetlerine son verilmiştir.²⁷⁸

Millî mücadele döneminde ayrıca propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi ve enformasyonun sağlanması amacıyla ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar yapmak üzere 7 Haziran 1920 tarihinde Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Millî mücadelenin propagandasının özellikle dış dünyaya duyurulmasında rol oynayan yapı Anadolu Ajansını da bünyesine katarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da görevlerine devam etmiştir.²⁷⁹ Millî mücadele döneminde ayrıca yerel açıdan etkin olan bazı gruplarda faaliyette bulunmuşlardır. Bunlar; Geçit Teşkilatı, İmalat-ı Harbiye, Muavenet-i Bahriye, Berzenci, Namık, Ferhat ve Kerimi Grupları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grupların ana gruplar üzerinden milli mücadeleyi destekledikleri görülmektedir.²⁸⁰

Sonuç olarak 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile birlikte başlayan işgal sürecine karşı çeşitli istihbarat grupları İstanbul ve Anadolu'nun birçok yerinde kurularak 'Millî Mücadele Hareketi' istihbarat, personel ve lojistik yönünden desteklenmiştir. Grupların faaliyet alanları ve saha çalışmaları 'Millî Mücadele Hareketi'nin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmiştir. Bu bölümde Milli Mücadele döneminde istihbarat akışı sağlayan grup ve yapılanmaların genel olarak faaliyetleri, teşkilatlanmaları ve görev sürelerinin bitişleri incelenecektir.

2.2.1.Karakol Cemiyeti, Zabitan ve Yavuz Grupları

Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla İstanbul'da ortaya çıkan belirsizlik durumu sivil ve askerî açıdan teşkilatlanma ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.²⁸¹ Teşkilat-ı Mahsusa'nın dağılmasından sonra bir araya gelen bazı teşkilat üyeleri kurdukları

²⁷⁸ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 78.

²⁷⁹ Sevcan Başboğa, Anadolu Ajansı (1920-1922), (Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul: 2007, 177.

²⁸⁰ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 68.

²⁸¹ Ertürk, 182.

Karakol Cemiyeti isimli grup vasıtasıyla İstanbul'da meydana gelen olayların seyrini takip ederek azınlıkların faaliyetleri hakkında bilgi toplanmasını sağlamıştır.²⁸²

Millî mücadeleye insan kaynağı, silah ve mühimmat desteği de sağlayan, ayrıca istihbarat toplama, sabotaj ve propaganda konularında tecrübeli olan Karakol Cemiyeti, millî mücadele döneminde kurulan gizli istihbarat gruplarının içerisinde ilki ve önemli icraatlar yapan yapılardan birisi olmuştur.

Vatanın kurtuluşa ermesi ve işgale direnmek maksadıyla kurulan Karakol Cemiyeti'nin, Teşkilat-ı Mahsusa'nın devamı niteliğinde olduğu görülmekle birlikte Kasım 1918 tarihinde kurulmuş olabileceği değerlendirilmektedir.²⁸³ Kurucularının İttihat ve Terakki'nin önemli şahsiyetlerinden olan Kara Kemal ve Kara Vasıf Bey oldukları bilinmektedir. Karargâh olarak Bab-ı Âlî Caddesi'ndeki bulunan Resne Fotoğrafhanesindeki Baha Said Bey'in bürosu kullanılmıştır.²⁸⁴ Karakol Cemiyeti nizamnamesinin birinci maddesinde ise kuruluş amacı aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Milletin vahdeti, hürriyet ve hâkimiyet-i mutlakasını ve vatanın, siyasi ve coğrafi ve iktisadi tamamı ve istiklalini temine çalışır. İşbu mukaddesat-i tabiiye-i millîye ve mülkiyeyi muhil her nevi ukud,kuyut ve şurutu suret-i kat'iyede red ve keenlemeyekûn ad ve ilan eder. İşbu hukuk-u milliye ve mülkiyeyi her müttecaviz ve müstevliye karşı silah kuvvetiyle müdafaa ve muhafaza için Karakol Cemiyeti, milletin kudret ve hamiyet-i milliyesine, alem-i İslamın salabet ve gayret-i diniyesine, milletlerin hukuk-u tabiiyelerini teslim ve müdafaa eden teşkilat- beynelmileliyenin müzaheret-i medeniye ve necibanesine istinaden Türkiye'de berveçhi ati teşkilat-ı icra ve izhar eder.²⁸⁵

Bu sebeple, Karakol Cemiyeti bu amaç doğrultusunda işgal İstanbul'unda ortaya çıkan küçük istihbarat yapılarını bünyesinde tutarak koordineli bir şekilde organizasyonu

²⁸² Murat Aydoğdu, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 76, 2010,159-161.

²⁸³ Remzi Güney, Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi, (Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale: 2008, 15.

²⁸⁴ Suat Parlar, **Osmanlıdan Günümüze Gizli Devlet**, Spartaküs Yayınları, İstanbul: 1996, 104; Fethi Tevetoğlu, **Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, 5.

²⁸⁵ Tevetoğlu, 7.

tamamlamıştır.²⁸⁶ Millî mücadelenin ilk zamanlarında, Kocaeli’de kurulan ‘Menzil Teşkilatı’ üzerinden Anadolu ile irtibatı sağlayarak malzeme, silah ve subay sevkinde başarılı olmuş, propaganda faaliyetleri ile Sultanahmet mitinginin organize edilmesine katkı sunmuştur. Anadolu irtibatında işgal güçlerinin nazari dikkatinden kurtulmak amacıyla Merdivenköy’deki Bektaşî Tekkesi ile Sultan Tepesi’ndeki Özbekler Tekkesi üzerinden de sevk ve nakil işlemleri yapılmıştır.²⁸⁷

Millî mücadelenin başlangıcında sağladığı istihbarat raporları, propaganda faaliyetlerindeki etkinliği, Anadolu’ya silah ve cephane sevki ile subayların kaçırılmasında başarı sağlaması, İngiliz Muhipleri Cemiyetinin plan ve faaliyetlerini Mustafa Kemal Paşa’ya iletmesi ile her ne kadar faydalı bir yapı olarak görünse de İttihatçı liderlerin direktifleriyle kararlar almasının, Anadolu’daki ‘Millî Mücadele Hareketi’ne zarar verecek noktalara geldiği görülmektedir.²⁸⁸

Cemiyet bir taraftan Anadolu’nun emirlerini icra ederken diğer taraftan İttihatçı liderlerden emirler alarak Halil ve Nuri Paşa’ların kaçırılması olaylarını planlamış ve uygulamıştır. Baha Said Bey’in 11 Ocak 1920 tarihinde Geçici Türk İhtilal Hükümeti’nin temsilcisi sıfatıyla Bolşeviklerle imzaladığı anlaşma bardağı taşıran son damla olmuştur.²⁸⁹ Cemiyetin, Sovyetler Birliği ile tek yönlü irtibat kurması, Millî Mücadele Hareketi’nin sahibi olarak kendilerini temsilci göstermesi ve itttihatçı unsurlarla ilişki kurması, Ankara Hükümeti’nin kontrolüne girmemesi ve Yahya Kaptan’ın öldürülmesi olayları üzerine Mustafa Kemal Paşa, 9 Ağustos 1919’da yayımladığı genelge ile ‘Anadolu Hareketinin Cemiyet ile bir bağının olmadığını, ikilik yaratılmak istendiğini, olanlara kulak asılmamasını’²⁹⁰ belirterek Karakol Cemiyeti ile bağını koparmıştır.²⁹¹

²⁸⁶ Bülent Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları**, Ardıç Yayınları, Ankara: 1994, 29.

²⁸⁷ Çukurova, 30; Aydın, 43; Detaylı bilgi için bkz. Recep Çelik, **Millî Mücadelede Din Adamları**, Emre Yayınları, İstanbul: 1999.

²⁸⁸ Tevetoğlu, 294.

²⁸⁹ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat Terakki Erkanı**, 3.Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2018, 120; Çağatay Benhür, “Türk- Rus Siyasi İlişkileri (1917-1920)”, **Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı 19, 2008, 92.

²⁹⁰ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1986, 138-139.

²⁹¹ Aydın, 45; Çukurova, 30; Ertürk, 263.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle Karakol Cemiyetinin önemli isimleri tutuklanmış ve teşkilat dağılmıştır. Dağılan yapı Kurmay Yarbay Muğlalı Mustafa Bey tarafından 27 Ekim 1920 tarihinde yeniden teşkilatlandırılarak Zabitan Grubu ismiyle yeniden teşkilatlandırılmıştır. Karakol Cemiyeti'nin mührünü kullanmaya devam eden grup, Ankara Hükümeti'ne istihbarat temini ile birlikte subay, silah ve cephaneye sevkinde de önemli hizmetlerde bulunmuştur.²⁹²

Grubun, yeterli derecede araştırma yapmadan Anadolu'ya sevk ettiği subayların, İtilaf Devletleri'ne çalışan casuslar olduğunun ortaya çıkması tepkilere sebep olmuştur. Gruba ait mührün, İngilizlerin eline geçmesi ve bu yolla sevklerin yapıldığının öğrenilmesi gruba olan güveni azaltmıştır. Özellikle İngilizlere çalışan Hintli casus Mustafa Sagir'in, Karakol Cemiyetinin mührünü taşıyan vesika ile Ankara'ya kadar gelmesi grubun istihbari açıdan zafiyetini gözler önüne sermiştir. Bu ve benzeri istihbarat zafiyetleri, elemanların gizlilikten yoksun ve menfi yönde davranışları, Ankara Hükümeti tarafından Zabitan Grubu ile bağın kopartılarak tecrit edilmesini sağlamıştır.²⁹³ Zabitan Grubu'nun adını Yavuz Grubu olarak değiştirerek teşkilat yapısında değişikliklere girişen Muğlalı Mustafa Bey'in, Eylül 1921'de yakalanma tehlikesiyle İstanbul'dan Ankara'ya geçmesi sonucunda Yavuz Grubu da dağılmıştır.²⁹⁴

2.2.2. Hamza, Mücahit, Muharip ve Felah Grupları

Millî mücadele döneminde ihtiyaç duyulan istihbarat akışında ortaya çıkan sorunlar neticesinde, Ankara Hükümeti merkezi bir yapı kurmak gayesiyle çalışmalarda bulunmuştur. İstanbul'un 16 Mart 1920 tarihinde işgal edilmesiyle istihbarat, propaganda, sabotaj ve sevkîyat işlemlerinde kullanılacak nitelikli eleman ihtiyacı ve istihbarat yapısı öngörüldüğünden teşkilatlanma faaliyetlerine yönelme sağlanmıştır.

²⁹² Musa Gürbüz, Karakol Cemiyeti, (Yüksek Lisans Tezi), **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Ankara: 1987, 177; Mesut Aydın, "Hamza Grubu (23 Eylül 1920- 15 Aralık 1920)", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, 1989, 387.

²⁹³ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 22.

²⁹⁴ Necdet Aysal, "Çöküşten Mütarekeye Osmanlıda Haberalma", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 40, 2007, 537; Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 23.

Ankara Hükümeti'nin kontrolünde faaliyet gösterecek ilk gizli istihbarat grubu olan Hamza Grubu 23 Eylül 1920 tarihinde Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey koordinesinde kurulmuştur. Grubun deşifre olmasına karşın alternatif ajan ağları ve yapılar oluşturulmuş Ankara Hükümeti ile doğrudan irtibat halinde olunmuştur. Grup karargâh olarak, İstanbul Sirkeci'de bulunan büyük postanenin bodrum katında faaliyet göstermiştir.²⁹⁵

Hamza Grubu'nun istihbarat açısından çok yönlü faaliyetleri olduğu görülmektedir. Grubun kuruluşunda beş şube teşkil edilmiştir. Birinci şube, istihbaratın toplanması, işlenmesi, dağıtımı ve propaganda konularında çalışmış, Yunan Ordusunun harekâtı hakkında bilgi toplamıştır. İkinci şube, subay temini ve sevk işlemlerinde kullanılmış ayrıca telsiz, telgraf alanlarında muhabere desteği de vermiştir. Üçüncü şube, personelin özlük ve temin işleriyle meşgul olmuştur. Dördüncü şube, silah, mühimmat ve teçhizat temininde çalışmış ve başarı sağlamıştır. Beşinci şube ise, lojistik destek şubesi olarak çalışmıştır.²⁹⁶

Hamza Grubu propaganda ve istihbarat toplama gayretleri noktasında etkin görevler üstlenmiş, zararlı derneklerde faaliyet gösteren kişilerin bilgilerini Ankara'ya ulaştırmış, Bursa, İzmir ve Manisa hattında kurduğu istihbarat ağıyla Yunan Ordusu'nun harekât planları hakkında çok önemli bilgileri Ankara Hükümeti'ne ulaştırarak savaşın seyrinde etkili olmuştur.²⁹⁷

Gruba çalışan Şakir Muzaffer Bey'in, İstanbul Hükümeti'ne ve İngiliz istihbarat servisine bilgi sızdırdığından şüphe duyulması, İngilizlerin gruba ait şifreleri ele geçirmesi ve Ankara'dan gelen hususi ve gizli çantanın kaybolması ile 15 Aralık 1920'de Hamza Grubu isim değişikliğine giderek ihtiyat durumunda bulunan "Mücahit Grubu" adıyla faaliyetlerine devam etmiştir.²⁹⁸

²⁹⁵ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 47; Çukurova, 34; Ertürk, 270.

²⁹⁶ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 48.

²⁹⁷ Çukurova, 43-45; Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 59.

²⁹⁸ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 60.

23 Şubat 1921 tarihine kadar istihbarat akışında bulunan Mücahit Grubunun da gizlilik nedeniyle ‘Muharip Grubu’ ismiyle yeniden teşkilatlandığı görülmektedir.²⁹⁹ Fevzi (Çakmak) Paşanın, “Grubun ara sıra ismini değiştirmek gerekiyordu. Çünkü İngiliz İstihbaratının tuzağına düşüyorlardı.”³⁰⁰ şeklindeki beyanı ile nitelikli elemanların açığa çıktıktan sonra Anadolu’daki harekete sevk edildikleri düşünülmektedir.

Diğer yandan Sakarya Savaşı’nın hazırlıkları sürerken, Muharip Grubu’nun İngilizler tarafından deşifre edilmesiyle, Ankara Hükümeti duruma el koyarak, 31 Ağustos 1921’de Millî mücadelenin sonuna kadar faaliyetlerini devam ettirecek olan Felah Grubunu kurmuş ve başına da Binbaşı Ekrem Bey’i getirmiştir.³⁰¹ (Ekrem Baydar’ın Cumhuriyet Gazetesine verdiği röportajın manşeti için bkz. Ek-8)

Felah Grubunun istihbarat, sabotaj ve propaganda faaliyetlerinin yanında, hayati öneme haiz bir görevi başarması, ‘Millî Mücadele Hareketi’nin seyrini olumlu yönde etkilemiş ve başarıya ulaşmasına katkı sağlamıştır.³⁰² İşgal İstanbul’unda çeşitli görevlerde bulunan³⁰³ Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin³⁰⁴ ikinci başkanı Hamit Bey vasıtasıyla, Fransa’da eğitim almış olan Yüzbaşı Kemal Bey’in Fransız karargâhına sokulmasıyla, istihbarata karşı koyma ve taarruz planları hakkında ehemmiyetli bilgiler sağlanmıştır.³⁰⁵

Diğer yandan elde edilen silah ve mühimmatların Anadolu’ya sevkinde ulaşım araçlarının yetersizliğinden dolayı Fransız ve İtalyan deniz nakliyat şirketleriyle anlaşmalar yapılarak sevkler yapılmış, ayrıca ‘Osmanlı Devleti Tasfiye

²⁹⁹ Erdal İter, “**Millî İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi**”, http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B.html#enverpasa, 07 Aralık 2018, 14.

³⁰⁰ Aydın, “**Millî Mücadele Döneminde...**”, 37.

³⁰¹ Aydın, “**Millî Mücadele Döneminde...**”, 41; Sinan Yıldırım, “İstanbul’da Millî Mücadele ve Gizli Örgütlerin Faaliyetleri”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 2002, 368.

³⁰² Aydın, “**Millî Mücadele Döneminde...**”, 42.

³⁰³ Bkz. Parlar, 104.

³⁰⁴ Sağlık hizmetleri ve yardım konularında faaliyet göstermek amacıyla 1877 yılında kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, yönetici kadrolarıyla birlikte Millî Mücadele döneminde de çeşitli faaliyetlerde bulunmuş, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra da 1923’de “Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, 1935’te “Türkiye Kızılay Cemiyeti” ve 1947’de “Türkiye Kızılay Derneği” adını alarak günümüze kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kizilay> 29 Ağustos 2020. ; <http://kizilaytarih.org/tarihce.html> 29 Ağustos 2020.

³⁰⁵ Yurtsever, “**Millî Mücadele Dönemi...**”, 141.

Komisyonu'nun ihalelerine yabancılara sokmak vasıtasıyla silah ve cephane sağlanmıştır.³⁰⁶

Ankara ile haberleşme ise İstanbul Posta ve Telgraf Müdürü İhsan (Pere) Bey ve Hat çavuşu Hacı Mümtaz vasıtasıyla kurulan gizli hat üzerinden yapılmıştır. Felah Grubu, Orhaniye Kışlası'ndan çalınan iki adet kristal dedektörlü alıcı ile Beylerbeyi'nde "Telsiz Dinleme Merkezi" kurmuştur.³⁰⁷

Propaganda açısından da önemli işlere imza atan grup, Ankara'da çıkan "Yeniğün" ve "Hâkimiyet-i Millîye" gazeteleri ile dergi, bildiri ve kitaplarında halk içinde dağıtımını sağlayarak halkın mücadeleye dahlini sağlamıştır. Mustafa Sagir olayının çözülmesinde de önemli görevler üstlenen Felah Grubu'nun faaliyetleri 4 Ekim 1923 tarihinde Ankara Hükümeti'nin kararıyla son bulmuştur.³⁰⁸

2.2.3. M.M. (Mim Mim) Grubu

İstihbarat faaliyetlerinin yürütülmesinde çok yönlü bir çerçeve ortaya koyan Ankara Hükümeti, istihbarat kaynaklarını arttırmak maksadıyla işgal İstanbul'unda çeşitli teşkilatlanmalara girişmiştir. İstanbul'un işgali, özellikle istihbarat gruplarının teşkilatlanması ve Ankara Hükümeti'nin saha çalışmaları açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Karakol Cemiyetine benzer bir yapıda teşkilatlanan grup, 3 Mayıs 1921'de resmi olarak kurulmuş ve faaliyetleri açısından Ankara Hükümeti tarafından desteklenmiş, istihbarat toplama, propaganda ve zararlı derneklerin tespiti ile silah ve mühimmat sevki faaliyetlerinde bulunmuştur.³⁰⁹

Mim Mim Grubu, Fevzi (Çakmak) Paşanın Teşkilat-ı Mahsusa'nın son başkanı olan Hüsamettin Ertürk ile görüşmesi ve "Teşkil buyuracağınız grubun pek dikkatli davranması ve varlığının çevreden saklı tutulması, başarınızı kolaylaştıracak noktalardır." şeklindeki emirleri neticesinde kurulmuştur. Kuruluşunda "Her türlü

³⁰⁶ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 62; Çukurova, 45.

³⁰⁷ Ekrem Baydar'ın "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" konulu röportajı, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 23 Ekim 1970; Detaylı bilgi için bkz. Halil Özcan, **Atatürk'ün Özel Şifre Hattı "PR Gizli Telgraf Merkezi**, Siyasal Kitabevi, Ankara: 2019, 31-38.

³⁰⁸ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 60-62.

³⁰⁹ İter, 15. ; Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 87.

ihtimal ve tehlike karşısında İstanbul'un herhangi bir ihtilal vaziyetinde, hal ve mevkiye hâkim olmak, İstanbul'daki Müslüman kuvvetlerini millî gayeye doğru sevk ve idare etmek, Anadolu'daki mücadeleye manen ve maddeten yardımcı olmak"³¹⁰ ilkesiyle faaliyetlerine başlamıştır.

Mim Mim Grubu hem askeri hem de siyasi alanda görev yapan insanları bünyesine katarak istihbarat toplama gayretine girişmiş ve propaganda faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Özellikle halkın işgale karşı bilinçlendirilmesi ve direniş gruplarının oluşturulmasında fayda sağda sağlamıştır.³¹¹ İstihbarat ağının geliştirilmesi ve bilgi akışının sağlanmasında önemli görevler üstlenen grup özellikle Batı ve Güney Marmara Bölgesinde bulunan Yunan birlikleri hakkında askeri ve lojistik anlamda istihbarat sağlayarak, Sakarya Savaşının kazanılmasına katkı sunmuştur.³¹²

İşgal İstanbul'undaki çekişmeleri yakından takip eden grup, İtalyan ve Fransızlar arasındaki olumsuz durumdan faydalanmış, İtilaf Devletlerinin denetimi altındaki depolardan silah ve mühimmat kaçırmada başarılı görevler üstlenerek Anadolu'ya sevkini sağlamıştır.³¹³ Mim Mim Grubunun elemanları kamufle olmada başarı sağlayarak dilenci, bilim adamı, esnaf ve matbaacı gibi çeşitli rollerle görev yapmış, sistemli bir haber ağı oluşturmuştur.³¹⁴ Özellikle İstanbul İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harrington'un, İngiltere Harbiye Nezareti'ne yazmış olduğu çok gizli gizlilik dereceli raporun prova baskısının ele geçirilmesinde başarı sağlamıştır.³¹⁵ Milli Mücadele Hareketinin başarıya ulaşması ve işgalin sona ermesiyle birlikte Mim Mim Grubunun faaliyetlerine 5 Ekim 1923 tarihinde son verilmiştir.³¹⁶

³¹⁰ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 89.

³¹¹ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 92; Asaf Özkan, **İşgal İstanbul'unda İstihbarat ve Eylem**, 1.Basım, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2015, 26.

³¹² Özkan, 31.

³¹³ Erdal Şimşek, **Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2004, 190; Özkan, 35.

³¹⁴ Çukurova, 43.

³¹⁵ Hiçyılmaz, **Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri**, 84.

³¹⁶ Erdal İter, "Millî İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi", http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B.html#enverpasa, 07 Aralık 2018, 15.

2.2.4. Askeri Polis (P) Teşkilatı

Millî mücadele döneminde vatansever ve milliyetçi şahıslar ile birçok savaştan tecrübe edinmiş askeri şahsiyetlerin gayretleri ile kurulan çeşitli istihbarat grupları dönemsel olarak katkı sunsalar da istihbaratın doğası gereği istihbarat ve istihbarata karşı koyma açısından birçok olayda etkisiz kalabilmişlerdir. Özellikle grupların sağladığı istihbarat İstanbul ile sınırlı kaldığından Ankara Hükümeti ülke sathında faaliyet gösterecek bir yapıya ihtiyaç duymuştur. İtilaf Devletlerinin Anadolu’da yürüttüğü casusluk ve propaganda faaliyetlerine karşı düzenli bir yapı kurulması amaçlanmıştır.³¹⁷

Bu maksatla, mevcut istihbarat yapılarına ek olarak çalışma alanı daha kapsamlı ve askeri istihbarata cevap verecek nitelikte olan “Askeri Polis Teşkilatı” kurulmuştur. “Ayn-Pe”, “A.P.” veya “P” Teşkilatı olarak ta tanımlanan teşkilat, 18 Temmuz 1920 tarihinde kurulmuştur.³¹⁸ Dönemin askeri ihtiyaçları değerlendirildiğinde, batı cephesi öncelikli olmak üzere istihbarat toplama gayretlerinin fonksiyonel ve kapsamlı bir şekilde yönlendirilmesi ayrıca cephe gerisinde istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin icrası amaçlanmıştır.³¹⁹

Millî mücadelenin son döneminde zor ve çetin şartlarda kurulan teşkilat, faaliyet alanlarını Anadolu’nun dört bir yanına yönlendirmeyi başararak faydalar sağlamıştır.³²⁰ Fevzi (Çakmak) Paşa, teşkilatın kurulma amacını da açıklayan şu beyanda bulunmuştur:

Bugün biliyorsunuz ki, düşmanlarımız memleketi ve orduyu yıkmak için birtakım adamları memleketimize sokuyorlar. Bunların iki görevi vardır. Birincisi; Ordu’nun kuvvet ve durumunu ve mümkün olduğu kadar Ordu’nun yapacağı harekât hakkında en gizli noktalara girerek bilgi toplamak ve aldıkları bilgileri düşmana vermektir. Buna casusluk teşkilatı derler ki, her yerde ve her zaman uygulanan bir usuldür. Bu düşman harekâtına karşı onu men edecek, yok edecek, engelleyecek teşkilata da

³¹⁷ Mustafa Balcıoğlu, “Millî Mücadelede Merkez Ordusu'nun İstihbarat Faaliyetleri”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 5, 1994, 5.

³¹⁸ Yurtsever, “Millî Mücadele Dönemi...”, 72.

³¹⁹ Hamit Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992, 6.

³²⁰ Hamit Pehlivanlı, “Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Batı Cephesinde Yunan Askeri Harekâtı ve Zulmü”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 22, 1991, 156.

bizim sahip olmamız gereklidir. İşte (P) Teşkilatı, düşmanın bizim içimizde yaptığı teşkilatı yok edecek bir teşkilattır. İkincisi; üzülerak belirteyim ki, bazı ahlak düşkünü adamları düşman para ile tutarak, Ordumuzun içerisine gönderiyorlar. Ordumuzun gerek subaylarını ve gerekse erlerini bir takım sözlerle zehirliyorlar. Bu yolla birçok fenalıklar meydana geliyor. Bu adamların çoğu yakalanarak, İstiklal Mahkemeleri'ne gönderildiler ve cezalarını gördüler ve bu suretle başlangıçta Ordu'da görülen disiplinsizlik ve Ordu içerisindeki gevşeklik, ortadan kalktı. Bu ancak, Ordu'ya girmek isteyen bu gibi zararlı unsurların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olmuştur.³²¹

Teşkilatın görev alanları, işgal güçlerinin ordu ve halk üzerinde oluşturmaya çalıştığı menfi propagandalara karşı koyarak milli direncin kırılmasını önlemek, karşı istihbarat açısından çalışmalar yapılarak işgalin haksızlığı karşısında ulusal ve uluslararası propagandalara katkı sunmak ve işgal güçlerinin karargâhlarından istihbarat sağlamak olarak belirlenmiştir.³²² İstihbarat değerlendirme merkezini tek elde toplayarak cephe gerisinde ve cephe içerisinde casusluk, gizli yapılanmalar ve propaganda faaliyetlerini ekseriyetle önlemiş, düşman unsurların sahasına casus sokmayı başarmıştır. Yunan uçaklarından propaganda amaçlı atılan beyannamelere yönelik müspet bildirimlerle halkın direncini koruyarak milli mücadeleye dahil olmasını sağlamıştır. Türk istihbaratında ilk kez düzenli rapor aktarımı da Askeri Polis teşkilatı zamanında yapılmıştır.³²³

Teşkilatın milli mücadeleye katkılarının yanında yetki sınırlarının aşılarak kişisel menfaat temin edilmesi, bozgunculuk yapılması, mülki ve askeri yetkililerin telefonlarının dinlenmesi, bazı milletvekillerini takibe alınması sonucunda Büyük Millet Meclisinde gerginliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Meclis üyelerinin teşkilatın kaldırılması teklifine yönelik Fevzi (Çakmak) Paşanın, “Bu teşkilatı kaldıracak olursak bugünkü durumda, Ordumuza dışarıdan gelecek mikroplara karşı koyamayız. Teşkilat, mikropları önleyecek bir araçtır.”³²⁴ ifadesiyle teşkilatın zorunluluğunu ortaya koymuştur. Ancak teşkilat içerisinde meydana gelen olumsuz çalışmaların artışıyla beraber teşkilatın iç disiplininde sarsıntılar yaşanmış ve Ankara

³²¹ Pehlivanlı, “Kurtuluş Savaşı İstihbaratında...” 7-8; TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt 5, 18 Kasım 1920.

³²² Pehlivanlı, “Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında...”, 160.

³²³ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Ankara: 1965, 52, Vesika No 1205; Pehlivanlı, “Kurtuluş Savaşı İstihbaratında...”, 118.

³²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Pehlivanlı, “Kurtuluş Savaşı İstihbaratında...”, 121-125.

Hükümeti tarafından teşkilatın verimli çalışmadığı, gizliliğe riayet edilmediği gerekçe gösterilerek 21 Mart 1921 tarihinde teşkilat lağvedilmiştir.³²⁵

2.2.5. Tedkik Heyeti Amirlikleri (THA)

Ankara Hükümeti ihtiyaç duyduğu askeri istihbaratın devamlılığını sağlamak amacıyla lağvedilen Askeri Polis Teşkilatı'nın nitelikli elemanlarını bir araya toplayarak 1 Nisan 1921 tarihinde Tedkik Heyeti Amirliklerini kurmuştur. Ordu istihbaratının etkinlik sahasını verimli bir şekilde küçültülmüş bir yapıyla tesis etmeye çalışan Fevzi Çakmak Paşa cephe gerisinde artış gösteren düşman casusluk faaliyetleri ile menfi propagandasının önlemesi ve savunma mevkilerinde istihbarat akışının devamlılığını sağlamayı amaçlamıştır.³²⁶

Ordu istihbaratının etkinliğini arttırmak gayesiyle kurulan Tedkik Heyeti Amirlikleri askeri ve mülki makamlarla koordine halinde faaliyet göstererek nitelikli istihbarat akışı sağlamıştır. Ancak Askeri Polis Teşkilatı'nda olduğu gibi personelin gizliliğe riayet etmemesi, görevlerin istenilen seviyede sonuç getirmemesine bağlı olarak Tedkik Heyeti Amirliklerinin görevi 22 Haziran 1922 tarihinde sonlandırılmıştır.³²⁷

2.2.6. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü

'Millî Mücadele Hareketi'nin ihtiyaç duyduğu propaganda faaliyetleri gazetecilerin yok denecek kadar az olması nedeniyle ulusal ve uluslararası kamuoyunda etkili bir şekilde yapılamamıştır. Ankara Hükümeti, bu ihtiyaç karşısında Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğünü 7 Haziran 1920 tarihinde kurarak aktif çalışmalara başlamış ve tüm kurumlardan yararlanmasına yönelik yetkilendirme yapmıştır.³²⁸ Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü, haber toplama ve uluslararası propaganda faaliyetlerinde görev almış, İtilaf Devletleri'nin Anadolu'da yürüttüğü kara propagandalara karşı da etkin tedbirler alarak mücadele etmiştir. Avrupa'da kurduğu şubeler vasıtasıyla Roma, Zürih, Berlin, Paris ve Moskova üzerinden haber akışını Anadolu'ya aktarmış, ayrıca

³²⁵ Pehlivanlı, "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında...", 181.

³²⁶ Özkan, 149; **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Ankara: 1965, 52, Vesika No 1356.

³²⁷ Hamit Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993, 27.

³²⁸ Çukurova, 53; Detaylı bilgi için bkz. Hikmet Zeki Kapıcı, "Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün İstihbarat Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 33, 2015, 261-278.

‘Millî Mücadele Hareketi’nin propagandasını tüm dünyaya duyurmuştur.³²⁹ Mustafa Kemal Paşa’nın, Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü hakkındaki “Hakikaten bu irşad, ve tenvir ve propaganda meselesi gayet mühimdir. Ordu kadar mühimdir. Hatta ordudan daha mühim bir meseledir.”³³⁰ sözleri kurulan yapının önemini ortaya koymuştur. Millî mücadelenin propagandasının özellikle dış dünyaya duyurulması ve iç kamuoyunda enformasyon faaliyetini yürüten yapı, Anadolu Ajansını da bünyesine katarak görevlerine devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra işlevini sürdüren kurum 1984 yılında Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü olarak faaliyet göstermiş, 2018 yılında da kapatılarak görev ve yetkilerinin yanı sıra tüm mal varlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na devredilmiştir.³³¹

2.3. Bölüm Değerlendirmesi

Osmanlı İmparatorluğu’nun 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Mütarekesi ile milli mücadele başlamış, askeri ve mülki teşkilatlanmalar ile sivil yapıların aldıkları sorumluluk neticesinde Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla tamamlanmıştır. Millî Mücadele Hareketi’ni başlatan kadrolar başlangıçta ülke savunmasının temel yapı taşlarını korumaya alarak halkın direnişe dahil edilmesini sağlanmış, kurduğu sivil direniş örgütleri ve istihbarat grupları vasıtasıyla mücadeleyi başlatmıştır. Millî Mücadele Dönemi’nde kurulan istihbarat grupları tarafından süreklilik esasında Anadolu’ya istihbarat akışı sağlanmış, ihtiyaç duyulan olaylarda kritik görevler üstlenilmiştir. Bu gruplar, Ankara Hükümeti’nin takip, kontrol ve koordinesinde kamu güvenlik politikalarının icrasını sağlayan yapılar haline gelmiştir.

Millî Mücadele Dönemi’nin genel işleyişinde planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde aktif görev alan istihbarat grupları, subayların Anadolu’ya geçirilmesi, lojistik destek faaliyetlerinin sağlanması, halkın örgütlenmesi ve propaganda yapılması konularında önemli görevlerde bulunmuştur. Gruplar, çok yönlü faaliyetleri ile ‘Millî Mücadele Hareketi’nin devletleşme sürecinde, meşruiyet hakkının

³²⁹ Aykut Çağlak, Millî Mücadele’de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara: 2011, 102-103.

³³⁰ TBMM, **Tarihe Düşülen Notlar 3**, Meclis Başkanları ve Genel Kurul Konuşmaları, Tuncer Yılmaz (ed.), 2013, 17; <https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/tarihededusulennotlar.pdf>. 19 Mayıs 2020.

³³¹ Bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce>, 9 Mayıs 2020.

kazanılarak ulusal ve uluslararası alanda duyurulmasına da katkı sunmuştur. Uluslararası alanda kurduğu elçilikler vasıtasıyla istihbarat temini ve propaganda faaliyetleri icra edilmiştir. Devletleşme süreci ile kamusal yapıların sistem üzerinde yerini bulmasıyla birlikte Millî İstihbarat Teşkilâtı ve Anadolu Ajansı gibi stratejik kurumlar bu istihbarat gruplarının devamı niteliğinde kurulmuşlardır.

Görüleceği üzere ‘Millî Mücadele Hareketi’nin başarıya ulaşması için Ankara Hükümeti ve askeri kadrolar tarafından kurulan istihbarat grupları işgalin başlangıcından işgal sonlandırılıncaya kadar faaliyetlerde bulunmuştur. Ankara Hükümeti istihbarat gruplarının faaliyetlerini üç çerçevede ele almıştır. Birincisi Anadolu’da başlatılan ‘Millî Mücadele Hareketi’nin ihtiyaç duyduğu personel, lojistik ve istihbarat konularında görev planlamasının yapılması, ikinci çerçevede karşı istihbarat faaliyetlerine yönelik tedbirlerin alınması, üçüncü çerçevede ise dezenformasyon ve propagandaya karşı gruplar tarafından yönlendirmelerin yaptırılmasıdır. Birinci çerçevede o dönemde kurulan bütün istihbarat grupları tek amaç doğrultusunda yönlendirilerek faaliyetler icra edilmiştir. İkinci çerçevede, Karakol Cemiyeti üzerinden yapılan karşı istihbarat faaliyetlerine yönelik siyasi ve askeri baskınlık sağlayacak tedbirler alınmıştır. Üçüncü çerçevede ise Askeri Polis Teşkilatı, Tedkik Heyeti Amirlikleri ve Matbuat-ı İstihbarat Umum Müdürlükleri vasıtasıyla gerek askeri saha açısından gerekse siyasi yaklaşımlara karşın enformasyon, dezenformasyon ve propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Bu üç çerçeve kapsamında faaliyet sahasına yönlendirilen istihbarat grupları yaptıkları çalışmalarla, ilgili istihbarat grupları Ankara Hükümeti tarafından yürütülen istihbarat faaliyetlerinde elzem rol oynamış ve ‘Millî Mücadele Hareketi’nin başarıya ulaşmasına katkı sunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

STRATEJİK İSTİHBARAT KAPSAMINDA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRMESİ:

YÜZBAŞI KEMAL BEY VE MUSTAFA SAGİR OLAYLARI

İtilaf Devletleri, Millî Mücadele Döneminde Osmanlı topraklarını parçalama arzusuyla siyasi, içtimai ve ekonomik koşullar üzerinden baskı kurarken diğer yandan casusluk faaliyetlerini de etkin bir şekilde yürütmüştür. Kurdukları toplumsal yardımlaşma dernekleri ile casusluk faaliyetlerini maskeleymiş ve bu yönde makam, mevki ve para karşılığında eleman teminine de gitmişlerdir. Örneğin İngiliz Muhibleri Cemiyeti İngiliz İstihbarat Servisi'nin kontrolü ve gözetiminde kurulan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçla kurulan yapılar, işgal zemininin hazırlanması ve işgal sürecinin hızlandırılmasında görev almış, 'Millî Mücadele Hareketi'nin menfi yönde gelişmesini sağlamak ve lider kadrolarına yönelik suikast düzenlemek maksadıyla çalışmalar da yapmıştır.³³² Cemiyet, özellikle 'Millî Mücadele Hareketi'nin kurucu kadrolarını direnişin başlangıç safhasında toplum nazarında ittihatçı göstererek İstanbul Hükümeti ve Padişah yönetimini desteklemiş ve bu yönde kararlar alınması için medya ve dernekler üzerinden topluma dezenformasyon yönlü bilgi akışı sağlamıştır. İngiliz Muhibleri Cemiyeti hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın yaklaşımı da bu yönde dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa cemiyete yönelik aşağıdaki sözleriyle, bu amaçla kurulmuş yapıların toplumsal yönlü yapılan dezenformasyon ile yıkıcı faaliyetlerde bulunarak direnç noktalarını savunmasız bırakmayı amaçladığını düşünmektedir:³³³

Bu cemiyetin iki cephe ve mahiyeti vardı: Biri aleni ve medeni teşebbüslerle İngiliz himayesini istemek ve temine matuf mahiyeti idi, diğeri gizli ciheti idi. Asıl faaliyet de bu cihette idi. Memleket içinde teşkilat yaparak isyan ve ihtilal çıkartmak, milli şuuru felce uğratmak, ecnebi müdahalesini kolaylaştırmak gibi haince teşebbüsler, cemiyetin bu gizli kolu tarafından idare edilmekte idi.³³⁴

³³² Cengiz Dönmez, **Millî Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhibleri Cemiyeti**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999, 160.

³³³ Burada İngiliz İstihbarat Servisi'nin Anadolu'da başlayan 'Millî Mücadele Hareketi'ne nüfuz ederek etkisi altına almak, karşı propaganda ile imkân ve kabiliyet alanlarını zayıflatmak amacıyla yaptığı faaliyetler kast edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Dönmez, 158-164.

³³⁴ Feridun Kandemir, **İstiklal Savaşında Bozguncular ve Casuslar**, İstanbul: Ercan Matbaası, 1964, 40.

İstihbaratın doğası gereği, Ankara Hükümeti de İngiliz İstihbarat Servisinin, Anadolu'da çeşitli meslek tanımlarıyla yerleşerek çok yönlü yürüttüğü istihbarat faaliyetlerine karşılık, kontrespiyonaj faaliyetlerini yürütmüştür. Salahi Sonyel'in aktardığına göre; özellikle İngiliz İstihbarat Servisi'nin 24 Eylül 1919 tarihli 'güvenilir' olarak nitelendirdiği bir İngiliz ajanının aktardığı gizli istihbarat raporunda Ankara Hükümeti'nin, İngiliz İstihbarat Servisi'nin faaliyetlerinden haberdar olmak amacıyla çalışmalar yaptığı ancak bazı teşkilat üyelerinin gizliliğe riayet etmediği anlaşılmaktadır.³³⁵ (İngiliz İstihbarat Servisi görevlisinin 24 Eylül 1919 tarihli raporu için bkz. Ek-10)

Bu raporda karşılaşılan vakaya binaen espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetlerinde, düşman istihbarat çalışma sahasından sağlanan istihbarat akışında, nitelik açısından zayıf bir ajanın diğer ajanların da açığa çıkmalarına sebep olarak önem seviyesi yüksek planlamaları sekteye uğratabileceği görülmektedir. Raporun güvenilirliği bakımından İngiliz İstihbarat Servisi karşı istihbaratta sağlanan etkinlik sonucunda, bilgi sızdırıldığına dair duyulan kuşkuya binaen 63 personelin yerlerini değiştirerek merkezden uzaklaştırmıştır.³³⁶

Sonuç itibariyle espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetleri ile sağlanan veriler sonucunda ortaya çıkan istihbarat üretim ve analiz aşamaları devletlerin gelişim süreçlerini yakından etkilemektedir. Bu bölümde, Felah Grubu tarafından Yüzbaşı Kemal Bey'in Fransız Karargâhına yerleştirilmesi ve sağlanan istihbarat akışı ile Ankara Hükümeti'nin stratejik istihbarat üretim ve analiz sürecine yönelerek siyasi ve askeri sahada üstünlük sağlayacak kamu güvenlik politikalarını belirleme süreci anlatılacaktır. Diğer yandan İngiliz İstihbarat Servisi'nin 'Millî Mücadele Hareketi'ni sekteye uğratmak, Ankara Hükümeti'nin siyasi meşruluğunu ortadan kaldırmak ve Anadolu'daki direnişin kırılmasını sağlamak üzere görevlendirdiği Mustafa Sagir'in faaliyetleri ile faaliyetlere yönelik alınan tedbirlerin stratejik istihbarat kapsamında değerlendirmesi yapılacaktır. Ankara Hükümeti her iki olayda da stratejik istihbarat

³³⁵ Salahi R.Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri**, 2.Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, 39-40.

³³⁶ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 178.

kavramsallaştırması çerçevesinde uluslararası alanda siyasi ve askeri üstünlük sağlamış, etkin siyaset üreterek kamu güvenlik politikalarını bu yönde belirlemiştir.

3.1.Fransız Karargahına Yerleştirilen Türk Casus: Yüzbaşı Kemal Bey ve Faaliyetleri

İstihbaratın doğası gereği espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetlerinin sahadaki etkinliği, istihbarat akışının nitelikli ve verimli olmasını sağladığından özellikle Büyük Taarruz'a giden süreçte ehemmiyetli bilgiler elde edilmiştir. İstihbarat gruplarının düşman unsurları içerisinde sağladığı bilgi hareketliliği karar alım sürecine doğrudan etki edebilmektedir. 'Millî Mücadele Hareketi'nin dönüm noktalarından biri olan ve zafer yılı olarak tanımlanan 1922 yılında, istihbarat grupları tarafından yürütülen istihbarat faaliyetleri ile Büyük Taarruz sürecinde askeri ve siyasi başarı kazanılmasına katkı sunulmuştur. Bu süreçte istihbarat grupları, İtilaf Devletleri'nin saha çalışmalarını yakından takip etmiş ve sağlanan veriler üzerinden istihbarat ihtiyaçlarının kazanım yönlerini belirlemeye çalışmıştır. İstanbul'un işgaliyle birlikte İngilizlerin, korumacı, otoriter ve kontrole dayalı politikaları neticesinde siyasi ve iktisadi açıdan İtilaf Devletlerinin diğer üyeleriyle zaman zaman gerginlikler yaşaması, askeri ve diplomatik manada krizlerin ortaya çıkması grupların dikkatini çekmiştir.

Gruplar, bu durumu fırsata çevirerek 'Millî Mücadele Hareketi'ne istihbarat akışı sağlamış ve önem arz eden yerlere ajan yerleştirmeye çalışmıştır. Serdar Yurtsever'in aktardığına göre; İngilizlerin takip ve kontrolünün Fransızları rahatsız etmesi üzerine Felah Grubu, espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetlerinde bulunulmasına ihtiyaç duyulan yerlerden biri olan Fransız karargâhını hedef olarak belirlemiştir.³³⁷

İngilizlerin, İtilaf Devletleri arasında sömürgeleşme alanı noktasında ortaya çıkan siyasi anlaşmazlıklar neticesinde, bundan yararlanmak amacıyla çalışmalara başlayan Felah Grubu lideri Erkan-ı Harp Binbaşı Ekrem Baydar³³⁸ Fransız

³³⁷ Yurtsever, "Millî Mücadele Dönemi...", 275.

³³⁸ Ankara Hükümeti tarafından diğer gruplar lağvedilerek kurulan Felah isimli istihbarat grubunun lideri. Millî Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra Ankara Hükümeti'nin emriyle sırasıyla, İstanbul Emniyet Müdürlüğü ve Tunceli Valiliği görevlerini yürütmüş, 1974 yılında hayatını kaybetmiştir. Bkz. Karaören, 6.

karargâhına irtibat subayı yerleştirmeyi düşünmüş, Fransızlarla yakın teması bulunan ve o dönemde Kızılay ikinci başkanı olarak görev yapan Hamit Bey³³⁹ ile teferruatlı görüşerek Fransız istihbarat sistemi analiz edilmiştir. Dönemin şartları da gözetilerek Osmanlı-Fransız ilişkilerine katkı sağlanması amacıyla Fransız Karargâhına çok iyi düzeyde Fransızca bilen bir subayın Osmanlı-Fransız irtibat subayı olarak yerleştirilmesine karar kılınmıştır.³⁴⁰

Felah Grubunun istihbarat toplama ve angaje işlemlerine Fransız karargâhından başlayarak Yüzbaşı Kemal Bey'i buraya yerleştirmesiyle hem Fransız hem de Yunan cephesinden müspet bilgiler sağlanmaya başlanmıştır. Yunan ordusu teşkilatlanması hakkında tafsilatlı bilgilerde elde eden Felah Grubu Ankara'ya nitelikli haber akışı sağlamıştır.³⁴¹

Ankara Hükümeti'nin bu ihtiyaç karşısında stratejik istihbarata dayalı etkinlik durumu incelendiğinde; istihbarat ihtiyacı stratejik amaç ve yöntem açısından değerlendirilerek operasyonel katkı sağlayacağı düşünülen bir vakanın yetenek değerlendirilmesi yapılmış, İngiliz ve Fransızların aralarında oluşan gerginlikten faydalanarak mevcut durum risk, fırsat ve tehdit üçleminde analiz edilmiştir.

Yapılan araştırma neticesinde beşinci şubede görevli ve uygun nitelikte olan Piyade Yüzbaşı Kemal Bey³⁴² göreve seçilerek personelin hedefe bağlantılanması üzerine çalışmalara başlanılmıştır.³⁴³ (Felah Grubunun toplu çekilmiş fotoğrafı için bkz. Ek-9) Bu süreçte Felah Grubu, Harbiye Nezaretindeki ajanları vasıtasıyla bürokratik temaslarda bulunmuş ve önemli gerekçeler ortaya koyarak Yüzbaşı Kemal Bey'in

³³⁹ Ankara Hükümeti tarafından İşgal Kuvvetleri ile münasebetlere aracılık ederek siyasi mümessillik görevini yürüten Hamit Bey aynı zamanda Darülfunun Hukuk Şubesinde hocalık yapmış ve aynı zamanda Kızılay ikinci başkanlığını da yürütmüştür. Felah grubu vasıtasıyla süreç içerisinde Ankara Hükümeti ile doğrudan temas halinde görevlerde bulunmuştur. Bkz. Karaören, 56, 121.

³⁴⁰ Karaören, 56; Kübra Kayabaşı, "Felah Grubunun Millî Mücadeledeki Faaliyetleri", **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2019, 616.

³⁴¹ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 68.

³⁴² İmalat-1 Harbiye Grubundan Eyüp Durukan'ın hatıralarında, "Fransız İşgal Kuvvetleri nezdinde irtibat zâbiti tercümân ve Anadolu hükümet ve ordumuzu alâkadâr eden haberleri gruba nakleder ve grupça öğrenilmesi istenilen husûsâtı da imkân dâhilinde öğrenip haber verirdi." şeklinde tanıtılan Yüzbaşı Kemal Bey, Fransız Kemal olarak da tanınmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Uğur Cenk Deniz İmamoğlu, *Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan ve Millî Mücadele*, (Yüksek Lisans Tezi), **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara: 2014, 182.

³⁴³ Yurtsever, "Millî Mücadele İstihbaratında...", 297.

Fransız Karargâhına Osmanlı-Fransız irtibat subayı maskeleyesiyle ataması yaptırılmıştır.³⁴⁴

İlerleyen süreçte hedefe yerleştirilen personel ile temas ve fayda zarar durumu değerlendirmeye alınmıştır. Yüzbaşı Kemal Bey'in göreve başladıktan birkaç gün sonra gönderdiği raporda, 'Karargâh istihbarat şube müdürünün Fransa'da eğitim gördüğü süre zarfında aynı sırada oturduğu arkadaşı olduğunu' bildirmesi üzerine çalışmalara devam edilmiştir.³⁴⁵

Bu durumu avantaja çeviren Yüzbaşı Kemal Bey, İtilaf Devletlerinin siyasi ve askeri manevralarını yakinen takip etmiş ve Felah Grubu üzerinden aralıklarla Ankara'ya bilgi akışı sağlamıştır.³⁴⁶ Büyük Taarruza giden süreçte, Yunan Ordusu hakkında gelen ayrıntılı raporlar, Ankara Hükümeti için çok mühim ve müspet derecede istihbari kaynak oluşturmuştur.³⁴⁷

Stratejik istihbarat üretim sürecinin harekete geçirilmesi için Felah Grubu tarafından soruna yönelik planlama, görevlendirme ve uygulama süreci bu üç aşamada hazırlanarak stratejik istihbarat faaliyeti için uygun şartlar oluşturulmuştur. Ankara Hükümeti'nin Binbaşı Tevfik Bey vasıtasıyla "Batı Anadolu'da, Eskişehir Afyon hattına çekilerek yerleşen ve burada esaslı tahkimata girişildiği anlaşılan Yunan Ordusu hakkında kesin bilgi edinilmesi hasıl olmuştur."³⁴⁸ şeklindeki talebi doğrultusunda, Sherman Kent'in stratejik istihbaratın üretim süreci kapsamında ortaya koyduğu yedi safhanın faaliyetlere yansıdığı görülmektedir.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin birinci safhası olan 'stratejik istihbarat grubunun dikkatini çekecek bir sorunun ortaya çıkışı' maddesinden hareketle, Yunan Ordusu'nun Ankara'ya yönelik oluşturacağı askeri hareketin doğuracağı belirsizlik Ankara Hükümeti tarafından bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Ankara Hükümeti'nin meşruluğunun ortadan kaldırılmasına ve 'Millî Mücadele Hareketi'nin

³⁴⁴ Karaören, 57; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ekim 1970.

³⁴⁵ Karaören, 58.

³⁴⁶ Karaören, 57; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 1970.

³⁴⁷ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 67.

³⁴⁸ Karaören, 107.

gelişimine yönelik ortaya çıkabilecek tehdidin tespiti ve analizinin yapılması için stratejik istihbarat üretim sürecinin ikinci safhası olan ‘ortaya çıkan sorunun ülke için önemini tespiti ve analizi’ prensibiyle istihbarat kaynakları değerlendirilmiş, uygun ve güvenilir haber kaynağı oluşturmaya çalışmıştır. Ekrem Bey’in değerlendirmelerinde Batı Anadolu’da bulunan istihbarat gruplarının saha çalışmalarını ve casus yoğunluğunu dikkate aldığı göze çarpmaktadır.³⁴⁹

Grup, imkânları değerlendirirken detaylı incelemeler yapmış, İngiliz ve İtalyan istihbaratında bulunan casusları değerlendirmeye almış, ancak Fransız karargâhında bulunan Yüzbaşı Kemal Bey vasıtasıyla bilgi toplanabileceğine karar vermiştir. Yunan Ordusu’nun Ankara’ya yönelik oluşturabileceği tehdit de tespit sürecinin başlangıç noktasında değerlendirmeye alınmıştır. Yunan Ordusu’nun Eskişehir-Afyon hattındaki konuş durumu, savunma tahkimatları ve lojistik aktarım noktalarını gösteren haritalar hakkında çalışma yapan Yüzbaşı Kemal Bey, arkadaşı olan istihbarat şube müdürü vasıtasıyla, tafsilatlı ve mühim bilgiler ile haritalar ele geçirerek grubun kuryeleri ile ivedilikle Ankara’ya göndermiştir.³⁵⁰ Görüldüğü üzere stratejik istihbarat grubu üretim sürecinin üçüncü safhasında ‘soruna yönelik bilgi toplama’ faaliyetlerine başlamıştır.

Bu kadar detay ve gizlilik ihtiva eden bilgiler karşısında, kuşkulanan batı cephesi komutanı İsmet Paşa ve kurmay heyeti stratejik hataya düşmemek ve karşı istihbarat faaliyetlerine mahal vermemek için stratejik istihbaratın geri besleme durumunu öngörerek, üretim sürecinin dördüncü safhası olan ‘toplanan bilginin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi’ aşamasını uygulamış ve durumu Mustafa Kemal Paşa’ya bildirmiştir. Sağlanan veri akışının teyide muhtaç bir kaynak olduğu, karşı istihbarata açık bilgilerin bulunduğu belirtilerek oluşan şüpheler aktarılmıştır.³⁵¹

Stratejik istihbarat grubu üretim sürecinin beşinci safhası olan ‘verilerin anlamlandırılarak hipotezin üretilmesi anı’ aşamasında, Yüzbaşı Kemal Bey vasıtasıyla bilgi sağlanarak Yunan Ordusu’nun ilerleyişinin durdurulması, Ankara

³⁴⁹ Karaören, 108.

³⁵⁰ Karaören, 109-110; Baydar, “Mustafa Kemal’in Gizli...”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27- 28 Ekim 1970.

³⁵¹ Karaören, 112; Baydar, “Mustafa Kemal’in Gizli...”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Ekim 1970.

Hükümeti'ne yönelik tehdidin ortadan kaldırılarak milli mücadelenin başarıya ulaşmasına yönelik bir hipotez geliştirmiştir. Analiz sürecini bu aşamada yüksek düzeyde ve etkin bir şekilde kullanan Ankara Hükümeti, Felah Grubu'ndan gelen verileri dikkate almış, ancak verilerin ciddi seviyede olması, ulaşılabilirlik durumu ve niteliği değerlendirildiğinde kaynak güvenilirliği açısından askıda tutarak teyide muhtaç halde bırakmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, belgelerin niteliği ve kaynağı hakkında Felah Grubu lideri Ekrem Bey'e şüpheli sorular yönelmesi üzerine Ekrem Bey, "haber kaynağının çok gizli seviyede bulunduğunu, açıklanmasında risklerin oluşabileceğini, ancak bilgilerin teyitli ve doğru olduğunu" belirtmiştir. Batı cephesinde denetlemeye çıkan Mustafa Kemal Paşa, Ekrem Bey ile Sapanca'da görüştüğünde haber kaynağı hakkında detaylı bilgilendirilmiştir.³⁵² Bu süreçte stratejik istihbarat üretiminde analizcilerin sürekli kıskaç içerisinde kaldığı altıncı safhada, 'hipotezlerin gözden geçirilerek test edilmesi' ne yönelik faaliyet icra edilmiş, eldeki bilgiler ile Yüzbaşı Kemal Bey tarafından sağlanan verilerin karşılaştırılması yapılarak anlamlandırma süreci başlatılmıştır.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin yedinci ve son safhasında 'bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması' sonucunda Fransız Karargahından elde edilen Yunan Ordusuna ait savunma ve taarruz planlarına yönelik kamu güvenlik politikaları belirlenerek bu yönde askerî harekât planlarının çerçevesi çizilmiş ve siyasi kararlar alınmıştır. Alınan stratejik kararlarla birlikte Yüzbaşı Kemal Bey'den sağlanan veri akışı neticesinde Afyon-Eskişehir hattındaki savunma tahkimatları ve taarruz planları, ele geçirilen haritalar üzerinden yapılmıştır. Düşmanın coğrafi konum ve askeri üstünlüğü karşısında etkin bir istihbarat ağı kurarak bilgi akışı sağlayan Ankara Hükümeti, Türk askerinin ilerleyişini Yunan mevzileri üzerinden yaparak Büyük Taarruz' un kazanılmasında önemli bir katkı sağlamıştır.³⁵³ Görüldüğü üzere, güvenilir kaynaktan alınan bilgiye rağmen analizin devam ettirilerek sürekliliği sağlanmış ve raporlama noktasında öncelikli davranışlar sergilenmiştir. Sağlanan stratejik seviyede istihbarat ile kaynak güvenilirliği olmasına rağmen harekete geçilmemiş, geri besleme süreci devam ettirilmiştir. Yapılan aldatma faaliyetleri ile

³⁵² Kararören, 113,115; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Ekim 1970.

³⁵³ Karaören, 119-120; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Ekim 1970.

Türk Ordusunun gücü, savunma tahkimatları ve taarruz planları gizli tutularak yönlendirme de yapılmıştır. Özellikle İngiliz İstihbarat Servisi'nin sahadan elde ettiği bilgiler doğrultusunda, 'Türk Ordusu'nun taarruz gücünün zayıfladığı, ikmal ve lojistik imkânlarının yok denecek kadar azaldığı, toparlanmasının mümkün olmadığı Eskişehir-Afyon hattında bulunan Yunan Ordusu'nun, Afyonkarahisar Ahır Dağları'ndaki konuşu nedeniyle topografik şartlara bağlı olarak Türk Ordusunun taarruz üstünlüğünün bulunmadığı' şeklinde değerlendirilmeler bu durumu açıklamaktadır.³⁵⁴ Bu süreçte istihbarat gruplarının, Ankara ile irtibatının güvenlik nedeniyle kasıtlı olarak kesildiği, Mustafa Kemal Paşa'nın, Ekrem Bey'e verdiği emirden de anlaşılmaktadır:

Yakın zamanda taarruza geçeceğiz, İstanbul ve civarındaki düşman kuvvetlerini çok sıkı şekilde gözetiminde bulundurup sonucu bize süratle ve sık sık ulaştırmalısınız. Karşı istihbarat ve casusluğa engel olmak için cephenin Ankara ile olan irtibatını kestireceğim, yalnız taarruzun başladığını bildireceğiz. Sonuç alınıncaya kadar irtibat kurmayacağız.³⁵⁵

Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da büyük bir balo vereceği ve yüksek rütbeli komutanların da bu baloya katılmak üzere Ankara'ya hareket ettikleri haberi, planlı ve kontrollü bir şekilde yayılarak, Büyük Taarruz öncesi düşman üzerinde propaganda yönünden etki bırakılmıştır.³⁵⁶ Alınan tedbirler ve sağlanan haritalar neticesinde, Yunan Ordusu'nun ihtiyat durumunda bulunan İkinci Kolordusu engellenerek cepheye sevk edilmesine imkân tanınmamış, hafta sonu başlatılan taarruz neticesinde düşmanın yardım olanakları kısıtlanmış ayrıca telgraf ve telefon hatları tahrip edilmiştir.³⁵⁷

26 Ağustos 1922 günü sabah 05:30 sıralarında başlayan taarruz bütün dünyada geniş yankı uyandırmıştır. Özellikle İngiliz İstihbarat Servisi'nin yanlış yönlendirilmesiyle Yunan Ordusu Dumlupınar'da yenilgiye uğratıldığında haberleri ancak olabilmıştır.³⁵⁸ İstihbaratın siyasi ve askerî açıdan etkin kullanılması ile 26 Ağustos 1922 tarihinde başlatılan Büyük Taarruz başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır.

³⁵⁴ Mesut Günsev, **Savaş Aldatmacaları**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1990, 50.

³⁵⁵ Karaören, 117.

³⁵⁶ Günsev, 54.

³⁵⁷ **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Ankara: 1967, 61, Vesika No, 1388.

³⁵⁸ Yurtsever, "Milli Mücadele Dönemi...", 148.

Sonuç olarak, siyasi, askeri ve ekonomik koşulların çıkmazda olduğu bir süreçte, askeri anlamda bir hareketliliğin oluşturabileceği yankılar ve siyasi etkiler değerlendirilirken; stratejik anlamda sağlanan istihbarat akışı, Ankara Hükümeti'nin siyasi gerçekliğini kazanmasına fayda sağlamıştır. Fransız Karargâhına yerleştirilen irtibat subayı Yüzbaşı Kemal Bey, stratejik seviyede sağladığı istihbarat akışı ile karar alıcı konumunda bulunan Ankara Hükümeti'nin kamu güvenlik politikalarını belirlemede etkin rol oynamıştır.

İstihbarat unsurlarının yerleştikleri konum, sağladıkları imtiyaz, imkân ve kabiliyetler sonucunda sağlanan stratejik seviyede istihbarat, ülkenin bağımsızlığını kazanmasına fayda sağlamıştır. Türk Ordusu, stratejik istihbarat desteği ile askeri taarruzun kritik savunma ve ilerleyiş noktalarını belirleyerek hat oluşturmuş, düşmanın zayıf yönlerini ortaya çıkarmış ve taarruza geçerek başarıya ulaşmıştır. Dolayısıyla Yüzbaşı Kemal Bey'den sağlanan veriler ışığında orta ve uzun vadeli kamu güvenlik politikaları olan yurdun düşman işgalinden kurtuluşu ve egemenliğin tesis edilmesi noktasında Büyük Taarruz'un başarıyla sonuçlanmasındaki etkisinden dolayı yürütülen faaliyetlerin stratejik istihbarat kapsamında değerlendirilebileceği gözükmektedir.

3.2.Hint Asıllı Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir ve Faaliyetleri

Ankara Hükümeti'nin kazandığı askeri başarılar neticesinde Fransa ve İtalya'nın çıkarlarını korumak amacıyla İngiltere'ye karşı mesafeli durması sonucunda İngiltere, İtalya'ya nota Fransa'ya da gözdağı vererek İtilaf Devletleri içindeki konumunu, siyasi ve askeri yönden korumaya çalışmıştır. Yunanistan'ı askeri hareketlilik yönünde destekleyerek Türk Ordusu'nun ilerleyişini kısıtlamak ve Ankara Hükümeti'ni siyasi yönden baskılamak istemiştir.³⁵⁹

Ankara Hükümeti'nin, ulusal ve uluslararası alanda etkinliğinin artması ve meşru yönetim olarak harekete geçmesi üzerine, İngilizler Hint Müslümanlarına yönelik ortaya çıkan olumlu havanın sınıanmasına ihtiyaç duymuştur.³⁶⁰ Ankara Hükümeti,

³⁵⁹ Esat Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 31, Mart 1995, 188.

³⁶⁰ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 191.

milli mücadeleyi manen güçlendirmek ve İslam Dünyası'ndaki direniş hareketlerini etkisi altına almak maksadıyla Şeyh Senusi'yi görevlendirmiştir.³⁶¹ Bu durum karşısında İngilizler, bu misyonun Hint Müslümanları üzerinde oluşturacağı siyasi ve askeri tesirleri yakın takibe başlamıştır.³⁶² İngiltere, sömürge ülkelerinin temelinde bulunan Hindistan'ı, hem coğrafi hem ekonomik zenginlikler, hem de orduya sağlanan askeri destek açısından değerlendirerek istihbari planlamalar yapmıştır.³⁶³

İngiliz siyasetinin temelinde yer alan Hindistan'da, Türkiye'nin de desteklediği milli bir hareketin başlaması, Hindistan'ın hilafeti desteklemesi³⁶⁴ ve Hint Müslümanlarının, Hilafet Komitesi altında başlattığı yardım kampanyasıyla Ankara'ya 125.000 sterlin ulaştırması³⁶⁵ sonucunda İngiliz İstihbarat Servisi, Ankara Hükümeti'nin Hint Müslümanları üzerindeki etkilerini belirlemek ve oluşabilecek tehditlere karşı stratejik önlem almak için çalışmalar yapmıştır.³⁶⁶

İslam ülkelerine bildiri yayınlayarak 'Millî Mücadele Hareketi'ne destek sağlamak üzere çalışmalar yapan T.B.M.M, Antalya Milletvekili Rasih Hocayı, Hindistan'a gönderip temaslarda bulunurken, diğer yandan da 4 Eylül 1920'de Roma'da temsilcilik açarak, Hint Müslümanları ile bu kanal üzerinden de irtibat kurup toplanan yardımları Ankara'ya yönlendirmiştir.³⁶⁷

³⁶¹ Metin Hülagü, "Millî Mücadele Dönemi Türkiye İslam Ülkeleri Münasebetleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 4, Sayı 13, 1994, 920; Trablusgarp, Derne ve Bingazi savunmalarında Mustafa Kemal Paşa ile tanışan ve İslam dünyasında kanaat önderi konumunda olan Şeyh Senusi Milli Mücadele döneminde de Türk Milleti'nin yanında yer alarak faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle fetva savaşları sürecinden sonra ulusal meclis ile İslam dünyasında verdiği fetva ve vaazlarla Milli Mücadeleye karşı yürütülen kara propagandalara karşı görevler almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Mutlu, "Yeni Belgeler Işığında Türk Milli Mücadelesinde Şeyh Senusi", **Bilig Dergisi**, Sayı 88, 2019, 55-82.

³⁶² Bilal N. Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, Cilt 7, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, 279.

³⁶³ Servet Avşar, Millî Mücadelede Propaganda Faaliyetleri (1918-1923), (Doktora Tezi), **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta: 2010, 234.

³⁶⁴ Şule Yavuz, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Döneminde Türk-İngiliz İlişkileri, (Yüksek Lisans Tezi), **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara: 2009, 62.

³⁶⁵ Mustafa Keskin, **Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları (1919-1923)**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1991, 79-81 aktaran Necmettin Şahin, "Millî Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri", **Vergi Raporu Dergisi**, 2015, 177; Alptekin Müderrisoğlu, "Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 4, Sayı 13, 1994, 52.

³⁶⁶ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 192.

³⁶⁷ Necmettin Şahin, "Millî Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri", **Vergi Raporu Dergisi**, 2015, 175.

İngilizler, sömürge bölgelerinden biri olan Hint Müslümanlarının milli mücadeleye kayıtsız kalmamasını istihbari anlamda çok yönlü değerlendirmiş, olası kontrespiyonaj faaliyetlerini de göz önünde bulundurarak takibe devam etmiştir. Özellikle Hint Müslümanları lideri Emir Ali'nin, gönderilen para yardımlarının Rahip Frew'e teslim edildiği beyanında bulunması da İngiliz İstihbarat Servisi'nin ne denli etki alanı oluşturduğunu gözler önüne sermektedir.³⁶⁸ Rahip Frew olarak tanınan kişi İngiliz Muhipleri Cemiyeti altında yardımseverlik faaliyetleri görünümünde İngiliz İstihbarat Servisi'ne çalışmaktadır.³⁶⁹

İngiliz İstihbarat Servisi'nin, Ankara Hükümeti'nin İslam Dünyası'ndaki etkinliğini öğrenme çabaları dikkat çekmektedir. İngiliz İstihbarat Servisi, süreç içerisinde devam eden resmi görüşmelerde baskın rol oynamak ve temasta bulunulan ülkeler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla çalışmalar yapmıştır.³⁷⁰ Ankara Hükümeti'nin Bolşeviklerle teması ve İslam Dünyası'nda ortaya çıkan olumlu etkiler, İngiliz İstihbarat Servisini tedbir almaya sevk etmiştir. İslam Dünyası'nın Şeyh Senusi³⁷¹ üzerinden hilafet etkisi ile taraftar bulmasına yönelik, İngiliz İstihbarat Servisi'nin harekete geçerek özel olarak yetiştirilmiş Mustafa Sagir'i sahaya sürmeye karar verdiği düşünülmektedir.

Mustafa Sagir, Cambridge Üniversitesi'nden mezun, kültürlü, tecrübeli, cesur ve İngilizceden başka Arapça, Farsça, Türkçe lisanlarına hâkim bir casus olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷² Mustafa Sagir, eğitimini tamamladıktan sonra İngiliz İstihbarat Servisinin emrinde İsviçre, Almanya, İran, Irak, Mısır ve Afganistan'da casusluk yapmış, başarılı görevleri sonucunda İngiliz İstihbarat Servisi'nin Ortadoğu Bürosuna görevlendirilmiştir.³⁷³ Mustafa Sagir, Almanya'nın Afganistan temaslarını kontrol

³⁶⁸ Şahin, 175; Niyazi Karaca, "Millî Mücadele'yi Parçalamaya Yönelik Casusluk Olayı ve Mustafa Sagir", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Sayı 44, 1990, 32.

³⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Dönmez, **Millî Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhibleri Cemiyeti**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.

³⁷⁰ Bilal N.Şimşir, **İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922)**, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1989, 22.

³⁷¹ Senusilerin İslam Dünyası'ndaki etkileri, bölgedeki gelişimi ve faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdullah Özdağ, **Osmanlı İdaresinde Trablusgarp Vilayeti (1876-1911)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020, 206-213.

³⁷² Kandemir, 142.

³⁷³ Hulusi Turgut, **Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları**, 1. Basım, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2005, 392.

etmek, oluşan bağı koparmak ve İngiliz çıkarlarını kaim kılmak maksadıyla Afganistan Emiri Habib El Han'a suikast düzenleyerek öldürmüştür.³⁷⁴

Bu derecede profesyonel bir istihbaratçının Ankara'ya görevlendirilmesinde göze çarpan en önemli hususların, Ankara'da başlayan 'Millî Mücadele Hareketi'nin İngilizlerin Sömürgesi olan Müslüman ülkelerinde tesirlerinin bulunması³⁷⁵, Ankara Hükümeti'nin Şeyh Senusi üzerinden Müslüman âleminde kamuoyu oluşturmaya çalışması³⁷⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın Müslüman coğrafyasında sevilip desteklenmesi³⁷⁷ ve Bolşeviklerle ortaya çıkan sıcak temaslar³⁷⁸ olarak gözlenmektedir.

Stratejik istihbarat açısından, Ankara Hükümeti'nin İtilaf Devletleri'nin politikalarına yönelik karşı hamleler oluşturması ve Ankara Hükümeti'nin İslam Dünyası'nda kanaat önderi konumunda bulunan Şeyh Senusi ile temasa geçmesi üzerine, İngiliz İstihbarat Servisi tarafından sorunun kaynağı olarak görülen Mustafa Kemal Paşa'yı yakın takibe almak, gerektiğinde ortadan kaldırmak ve millî mücadeleyi sekteye uğratarak Müslüman dünyasında oluşan hareketliliği kontrol altına alabilmek üzere Hint Müslümanları üzerinden kurduğu senaryo ile Mustafa Sagir görevlendirilmiştir.³⁷⁹

Stratejik bir vaka olarak Ankara'nın gündemine oturacak olan Mustafa Sagir, İstanbul'a gelir gelmez General Harrington ve istihbarat merkezi ekibinden aldığı talimat ve emirler doğrultusunda kendisine temin edilen milis işbirlikçilerle birlikte görevine başlamıştır.³⁸⁰ Aksaray'da kiraladığı eve yerleşerek, İngiliz düşmanı ve kaçak durumunda olan Hint Hilâfet Komitesi Murahhası kimliğiyle etrafına enformatik haberler yaymıştır.³⁸¹

³⁷⁴ Turgut, 393.

³⁷⁵ Avşar, 246.

³⁷⁶ Mutlu, 60.

³⁷⁷ Yücel, 480.

³⁷⁸ Alaattin Uca, Atatürk ve Komünizm, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 15, 2000, 328.

³⁷⁹ Kandemir, 142; Karaca, 33.

³⁸⁰ Murat Sertoğlu, **İstiklal Harbinde Ankara'da Asılan İngiliz Casusu Mustafa Sagir**, İstanbul: Güven Basımevi, 1955, 6; Mustafa Sagir'in Anadolu'ya geliş amacı ve faaliyetleri ile ilgili Yeni Sabah Gazetesinde yazı dizisinin başlayacağı 7 Nisan 1939 tarihli manşette duyurulmuş, 1 Mayıs 1939 tarihinde başlayan yazı dizisi 11 Mayıs 1939 tarihinde bitmiştir. Yazı dizisinin manşeti için bkz. Ek-11.

³⁸¹ Yurtsever, 'Millî Mücadele İstihbaratında...', 313.

Mustafa Sagir, üniversite öğrencilerine İngilizce ders veren ve Londra Üniversitesi'nin İslam Kürsüsünde Türkoloji Profesörü olarak görev yapan biri olarak nam salmıştır.³⁸² Millî mücadele ruhunu içselleştirmiş olan üniversite öğrencilerini ve İstanbul halkını hedef alan Mustafa Sagir, evin kapısının girişine ise Türk ve Hint Uhuvveti İslamiyye Cemiyeti yazılı bir levha koymuştur.³⁸³

Propaganda faaliyeti ile öncelikli olarak toplumun sözcülüğünü kendine görev sayan Mustafa Sagir'in esas amacı Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresine girebilmek olmuştur.³⁸⁴ Bu maksatla yeraltı çalışmaları yapan ulusalcı gruplarla temas ederek Hint Müslümanlarının para ve altın yardımlarını kendilerine ulaştıracağını söylemiş İngiliz İstihbarat Servisi'nin planları doğrultusunda Ankara'nın dikkatini çekmeye çalışmıştır.³⁸⁵ Yayılan propaganda karşılıksız kalmamış ve halk arasında Hint Müslümanlarının milli mücadeleye destek olmak amacıyla 3 milyon altını teslim etmek üzere Mustafa Sagir'i görevlendirdiği haberi ülkede tesir etmiş, ayrıca Mustafa Sagir'in bu yardımları İstanbul Hükümeti yerine Ankara'ya yani Mustafa Kemal Paşa'ya vermesi gerektiği savunulmuştur.³⁸⁶ Mustafa Sagir'in Ankara'ya giderek yardımları bizzat Mustafa Kemal Paşa'ya vermesi için propaganda yapılarak istihbari açıdan, ön hazırlığın birinci safhasının tamamlandığı görülmektedir.

Bu süreçte, Ankara'nın dikkatini çeken Sagir, millî mücadele lehinde toplantılar yaparak amacını perçinlemiştir. Bu toplantılardan biri esnasında planlı ve kontrollü olarak İngiliz işgal güçlerinin kontrol memurları tarafından evine baskın düzenlenmiş ve Arapyan zindanına atılmıştır. İngilizlerin planlı bir şekilde yaptığı faaliyet sonrasında 17 gün zindanda kalan Sagir çıktığında, ulusalcı ve direnişçilerin güvenini kazanmıştır.³⁸⁷ Hapishane süreciyle birlikte güven telakki eden Mustafa Sagir İngiliz İstihbarat Servisi'nin propaganda desteğiyle birlikte vapurla önce İnebolu'ya oradan da 29 Kasım 1920 tarihinde Kaymakam Kemal Bey ile beraber Ankara'ya geçmiştir.³⁸⁸

³⁸² Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21, 25 Ekim 1970.

³⁸³ Sertoğlu, 9.

³⁸⁴ Yavuz, 75.

³⁸⁵ Seçil Özdemir, "Millî Mücadele Dönemi Bazı Casusluk Faaliyetleri ve Mustafa Sagir", **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu**, Ankara, 2014, 1171.

³⁸⁶ Yurtsever, 'Millî Mücadele İstihbaratında...', 313.

³⁸⁷ Sertoğlu, 36, 38.

³⁸⁸ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 31.

Ankara’da çeşitli bürokratik ve siyasi temaslarda bulunan Sagir, muhterem bir zat sıfatıyla hoş karşılanmış el üstünde tutulmuştur.³⁸⁹

Dahiliye Vekili Adnan Bey ile görüşme sağlayarak, Adnan Bey’in temkinli davranışlarını, Hint Hilafet Komitesi Reisi Mehmet Ali Han üzerinde propaganda tarzı konuşmalar yaparak kırmaya çalışan Sagir, mağrurane davranışlarda bulunarak zaman ve çevre kazanmaya çalışmıştır. Görüşmeden sonra Hürriyet Oteli’ne yerleşen Sagir, İngiliz İstihbarat Servisi’nin siyasi ve içtimai propaganda faaliyetleri neticesinde halk ve meclis üyeleri nezdinde itibari bir konuma gelmiştir.³⁹⁰

Çeşitli faaliyetlerden sonra, Mustafa Kemal Paşa ile de görüşme imkânı bulan Sagir, Paşa’yı Büyük Millet Meclisi’ndeki başkanlık odasında ziyaret etmiştir. Ziyaretinde Hindistan Hilafet-i İslamiye Cemiyeti’nin sırma işlemeli kutsal sancağını vermekle yetinmemiş, Hint Müslümanları arasında toplanan 3 milyon altın liraya ulaşan yardımın ne şekilde getirileceğini de sormuştur.³⁹¹

Daha da ileriye giden tavırlarla “Paşa hazretleri, bu çok fazla olmayan parayı Hint Müslümanlarının Anadolu savaşına, Türk ve Müslüman devletinizin bağımsızlık savaşlarına küçük bir yardımı dokunur umuduyla getiriyoruz. Sizlere karşı en büyük yardımın Allah’tan geleceğine ve bütün İslam Dünyası’nın manevi yardımlarına layık bulunduğunuza dair inancımız kesin ve içtendir. Buna inanınız Paşa Hazretleri”³⁹² sözleri ile etkisi altına almaya çalışmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, bu sözler karşısında Mustafa Sagir’e güven telakki ederek sancağın gönderildiği Ebulfazi Abdülmenan Efendi’ye yanıt olarak bir mektup yazmıştır. Mektubunda “Hintli kardeşlerimizin simgesi olmak üzere gönderdiğiniz sancağı büyük bir sevinçle aldım. Böylece gösterilen etkin gönül okşamadan dolayı teşekkürler efendim”³⁹³ diyerek çok yönlü dezenformasyon faaliyetinde bulunmuş, Sagir’den şüphelenerek takibat başlatmıştır.

³⁸⁹ Hiçyılmaz, **Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri**, 135.

³⁹⁰ Sabahattin Özel, **Casustur Casus**, İstanbul: Derlem Yayınları, 2009, 177.

³⁹¹ Ertürk, 217.

³⁹² Ertürk, 219.

³⁹³ Ertürk, 219.

Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeden de istediği sonucu alamayan Sagir, Yunus Nadi Bey üzerinden gazete yoluyla etki alanı oluşturmaya çalışmıştır. Özellikle bahsettiği yüksek yardım tutarları karşısında hayrete düşen Yunus Nadi Bey Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret ederek durum hakkında bilgi vermiş, Mustafa Kemal Paşa'da Sagir hakkındaki görüşlerini gülümseyerek ve sonrasında da takibat yapıldığını söyleyerek 'Casustur Casus' diyerek nitelendirmiştir.³⁹⁴

Mustafa Kemal Paşa'nın çok yönlü bir istihbarat öngörüsüne sahip olduğu, Sabiha Gökçen ile anılarında geçen bir olayda karşımıza çıkmaktadır. Sabiha Gökçen'in Mustafa Sagir olayı ile ilgili sorusunu, "Bir casusluk olayı Gökçen. İngilizlerin özel olarak yetiştirdikleri bir Hintli. Sözüm ona Hint Hilafet Cemiyeti üyelerinden biri. Daha doğrusu bize öyle tanıtılmıştı. İngilizler, herkesi budala ya da kör yerine koyuyorlardı. Bu zavallı adamın maskesini düşürdüğümüz zaman buna en çok şaşan elbette ki İngilizler olmuştu. Olmuştu ama Mustafa Sagir'in kendilerine hizmet ettiğini hiçbir zaman itiraf etmemişlerdi." şeklinde cevap vermiştir.³⁹⁵

Mustafa Sagir takibattan habersiz, yoğun ilginin vermiş olduğu cüretle İngiliz İstihbarat Subayı Albay Nelson'a şifreli mektup hazırlayarak Adnan Bey üzerinden göndermek istemiştir. Mektubun gizli bölümlerini kimyasal madde³⁹⁶ ile gizli bir şekilde neşretmiş, görünen kısımlarında ise Ankara'ya gelişini ve karşılaştığı güzellikler ile milli mücadeleden bahsederek göz doldurmaya çalışmıştır. Ertesi gün Adnan Bey'e mektubu uzatırken hazırladığı raporların İstanbul üzerinden İsveç kanalıyla Hindistan'a ulaştırılacağını, bu maksatla mektubun İstanbul'da bulunan Ramiz Bey'e gönderilmesini istemiş, mektubu verirken de Adnan Bey'in itimadını kazanmak için zarfın kapağını açık bırakmıştır.³⁹⁷

Adnan Bey de verilen mektupları dikkatlice ve şüpheli yaklaşımla incelemiş satır aralıklarında gereğinden fazla boşlukların olduğunu tespitle, içerikte geçen 'Ankara'da Alman yoktur. Hintli de yoktur. Yalnız Ankara'ya gelip Türk hizmetine girmiş olan

³⁹⁴ Özel, 194.

³⁹⁵ Sabiha Gökçen, **Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti**, Oktay Verel (haz.), İstanbul: Türk Hava Kurumu Yayınları, 1982, 324.

³⁹⁶ Kimyasal madde olarak fenolfitaleyin kullanıldığı görülmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Hasan Ateş, **İstihbarat Konferansları**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2016, 131-135.

³⁹⁷ Özel, 185.

Hintliler vardır.' sözleri dikkatini çekmiş ve mektubun tetkik edilmesine karar kılmıştır.³⁹⁸ Alınan tedbirler kapsamında, mektuplar emniyetli bir şekilde İstanbul'da bulunan Felah Grubuna gönderilmiştir. Felah grubundan Ekrem ve Aziz Hüdai Bey'lerin yaptıkları incelemede satır aralarındaki boşluklara amonyak sürülerek gizli yazılar ortaya çıkarılmış, gizli yazıların fenol fitaleyin isimli kimyasal bir mürekkep ile kaleme alındığı tespit edilerek mektubun deşifre hali ivedilikle Ankara'ya bildirilmiştir.³⁹⁹

Yapılan çalışmaların sonucunda incelenerek Ankara'ya ulaştırılan mektuplar, olası bir kriz durumuna ve yanlışlığa meydan vermemek maksadıyla, Hintçe bilen bir subay tarafından tekraren tercüme ettirilmiştir.⁴⁰⁰ Tercüme sonucunda ortaya çıkan menfi durumdan dolayı (P) Teşkilatından bir Üsteğmen olay yerinde tahkik ve tetkik yapmak üzere ivedilikle İstanbul'a görevlendirilmiştir.⁴⁰¹ Yapılan tahkikatta, İleri gazetesinin yazı kurulu üyelerinden Ferid Cavit Bey'in beyanına göre Sagir'in bir İngiliz casusu olduğu, Ankara'dan gelen mektupların İngiliz İstihbarat Servisi'nden Ramiz Bey kod adlı Albay Nelson'a gönderildiği⁴⁰² öğrenilmiş ve tercüme edilen diğer mektuplarla birlikte casus olduğu tespit edilmiştir. Bu süreçte, Sagir'in Mustafa Kemal Paşa hakkında elde ettiği biyografik istihbarat çalışmasını tamamladığı, mektuplarına karşılık cevap gelmediğinden tedirginlikle Ankara'yı terk etme kararı aldığı görülmektedir.⁴⁰³

Şüphe uyandırmamak adına Adnan Bey'i ziyarete gelen Sagir, bahse konu mektuplar önüne atılarak Ankara Hükümeti tarafından tutuklanmıştır.⁴⁰⁴ İstiklâl Mahkemesi heyetinin yargılaması esnasında İngiliz casusluk sistemi hakkında, Mustafa Sagir'in bizzat yazarak mahkemeye verdiği malumat⁴⁰⁵ (Detaylı bilgi için bkz. Ek-12) İngiliz casusluk sisteminin izahı açısından dikkat çekmektedir.

³⁹⁸ Özel, 186; Tevetoğlu, 393; Sadi Kocaş, Büyük Casus Mustafa Sagir, **Resimli Tarih Mecmuası**, Cilt 6, Sayı 72, Aralık 1955, 4236.

³⁹⁹ Aykut Kazancıgil, "Dr. Adnan Adıvar, Prof. Dr. Avni Refik Bekman ve Mustafa Sagir: Bir Casusluk Hikayesinin Bilimsel Yönü", **Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 7, 1998, 171-172.

⁴⁰⁰ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Ekim 1970.

⁴⁰¹ Yurtsever, "**Millî Mücadele Dönemi...**", 211.

⁴⁰² Sonyel, 183.

⁴⁰³ Salih Kış, "İşgal ile İstiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2009, 202.

⁴⁰⁴ Kış, 203.

⁴⁰⁵ Kandemir, 140.

Sagir'in sorgulamasında, bir İngiliz'den daha seçkin bir İngiliz olduğunu açıkladığı beyanında; "Her şeyden evvel bir İngiliz tebaasıyım ve çocukluğumdan itibaren onlar tarafından yetiştirildim. Şayet Türkler de bana İngilizler kadar iyi davranmış olsalardı, o takdirde bütün kalbim ve ruhumla onlar için çalışırdım"⁴⁰⁶ ifadesi ile bir yandan Ankara Hükümeti'ne karşı gözdağı, diğer yandan da İngiliz istihbaratına karşı günah çıkartarak ağzını sıkı tutacağı mesajı verdiği söylenebilir. Sagir'in idam edilmeden önce 13 Mart 1921 tarihli İngiliz Albay Wood'a İngilizce olarak yazdığı mektubunda, İngiltere Hükümeti'nden aldığı vazifeyi sadakatle yapmış olduğunu ve muhakeme esnasında her şeye rağmen, İngiltere Hükümeti'ne ait hiçbir sır vermediğini, İngiltere ve Hindistan İmparatoru'na karşı öteden beri olan sadakatinin son dakikaya kadar devam ettiğini ve okulda bulunan kardeşini İngiltere Hükümeti'nin himaye ve şefkatine bıraktığını⁴⁰⁷ ifade etmiştir.

Adli işlemler devam ederken, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold tarafından Sagir'in serbest bırakılması yönünde baskı yapıldığı görülmektedir.⁴⁰⁸ Türk-İngiliz siyasi ilişkilerinde krize sebep olan bu olayda, İngilizlerin Yunan Ordusu'nu gizlice desteklediğini düşünen Ankara Hükümeti'nin tepkisi de çatışmacı bir ortamın varlığını ortaya çıkarmıştır. İki ülke arasındaki esirlerin mübadelesi hususu da bu çatışma ortamından etkilenmiştir.⁴⁰⁹

Diğer yandan İngilizler, Sagir olayıyla Ankara Hükümeti'nin Hint Müslümanları üzerindeki etkisini kırmaya yönelik çalışmalar da yapmış ayrıca İstanbul'daki istihbarat gruplarına yönelik baskıları arttırarak tutuklamalar gerçekleştirmiştir.⁴¹⁰ Ankara Hükümeti, bütün bu olanlar karşısında şüpheye ve hukuksuzluğa mahal vermemek için ciddi, disiplinli ve kontrollü bir şekilde soruşturma süreci yürütmüştür. Soruşturmanın tamamlanmasına müteakip Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından yapılan kovuşturmada;

⁴⁰⁶ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 194.

⁴⁰⁷ Kandemir, 149.

⁴⁰⁸ Sonyel, 183.

⁴⁰⁹ Mesut Çapa, "Sakarya Savaşından Sonra İmzalanan Türk-İngiliz Esir Mübadelesi Anlaşmasının Uygulanması ve Belgeler", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 1989, 401.

⁴¹⁰ Yurtsever, "Millî Mücadele İstihbaratında...", 319.

İngilizlerden aldığı talimat üzerine, kendisine Hint Hilafet Komitesi'nin azası süsünü vererek, casusluk yapma üzere Ankara'ya geldiği ve Ankara'dan İstanbul'a Ferid Cavit adresine kimyevi terkip ile gizli yazılmış mektuplarla bilgi gönderdiği iddiasıyla mahkememize tevdi edilen İngiliz tebaasından Peşaver şehrinden 34 yaşındaki Mustafa Sagir bin Zekeriya'nın, İstanbul'daki İngiliz Hafıye Teşkilatı merkezine gönderdiği anlaşılan gizli mürekkeple yazılı raporlarını, İngilizlerin İstanbul'da casus teşkilatına memur ettikleri Miralay Nelson'un emirleriyle mahrem hususları bildirdiği sabit görülen Mustafa Sagir'in idamına...⁴¹¹

hükmü verilerek İstiklal Mahkemesinin 583 numaralı kararı ile idama mahkûm edilmiş ve 24 Mayıs 1921 tarihinde Karaoğlan Meydanı'nda asılmıştır. Ankara Hükümeti Mustafa Sagir'in yargılama sürecinde çeşitli sorunlar ve tepkiler ile karşılaşmıştır. Yargılamanın adaletli ve hukuk üstünlüğüne dayalı yapılmasıyla bu süreç güven altına alınmaya çalışılmış idam sonrasında da çeşitli yollarla ulusal ve uluslararası alanda mesajlar vermiştir. Karaoğlan meydanında idam edilen Mustafa Sagir'in göğsüne takılan yaftada asılma nedenine dair aşağıdaki hususlar not edilerek casusluğun sonuçlarına yönelik içtimai anlamda mesaj verilmiştir:

Mustafa Sagir'in bir İngiliz casusu olduğu, Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir suikast tertip etmek ve millî Türk Hükümeti'nin esrarını öğrenerek, bunları düşman devletlere bildirmek kararıyla geldiği, bu kasıt ve niyetlerinin bizzat kendi el yazısı ve eczalı mürekkeple yazdığı mektuplarla anlaşıldığı, esasen, kendisinin de her şeyi itiraf ettiği için İstiklâl Mahkemesi kararıyla idama mahkûm edilerek asıldığı⁴¹²

İstihbaratın toplanma aşamasında, Mustafa Sagir, Anadolu'ya girişinin daha ilk günlerinde Hamza Grubunun takibatına takılmış, dikkatli bir şekilde takip ve tarassut faaliyeti icra eden Hamza Grubu tarafından, Sagir'in hava karardıktan sonra gizli gizli İngiliz istihbaratçı Ramiz Bey (Albay Nelson) ile bulunduğu tespit edilerek takibatına devam edilmiştir. İngiliz İstihbarat Servisi'ne çalıştığı kesinleştirilen Sagir'in fotoğraf ve eşkâl bilgileri vakit kaybedilmeksizin Ankara'ya bildirilmiştir.⁴¹³ Takibatı yakinen yapılan Sagir'in, Karakol Cemiyetinin mührü bulunan vesika ile Anadolu'ya geçişinin sağlanması, özellikle mührün üzerinde farklı işaretlerin de bulunduğu tespit

⁴¹¹ Turgut, 399.

⁴¹² Kandemir, 149.

⁴¹³ Yurtsever, "Millî Mücadele İstihbaratında...", 315; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ekim 1970.

İngiliz İstihbarat Servisi'nin mührü ele geçirdiğini belgeler niteliktedir.⁴¹⁴ İstanbul'un işgalinde de başarısız olan Karakol Cemiyeti bu vaka sonucunda iyice yıpranmış ve Ankara Hükümeti ile Karakol Cemiyeti arasında kopma yaşanmasına sebep olmuştur.⁴¹⁵

Kontrespiyonaj faaliyeti kapsamında ortaya çıkan Mustafa Sagir olayının genel işleyiş sürecine bakıldığında İstanbul'da icra edilen propagandalara İngiliz İstihbarat Servisi'nin etki seviyesi yüksek bir vaziyette dahil olmaması, Felah Grubuna çalışan aynı zamanda İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün personeli olan Razi Bey'in dikkatini çekmiştir. Razi Bey bu süreci takip ederken pasaport kayıtlarına dikkat kesilmiştir.⁴¹⁶ Mustafa Sagir'in pasaport kayıtlarında inceleme yaparken geriye dönük kaydının bulunmaması ve İngiliz İstihbarat Servisi'nin bu kayıtlar üzerinde durmaması, Razi Bey'in durumsal farkındalığı neticesinde ortaya çıkmış ve Mustafa Sagir takibe alınmıştır. Takibata devam eden grup vakit kaybetmeksizin Mustafa Sagir'in biyografik istihbaratını yaparak Ankara'ya ulaştırmış, stratejik manada etki oranı yüksek bir faaliyetin çalışmasına başlanmıştır.⁴¹⁷

Diğer yandan, İleri Gazetesi yazarı Ferid Cavid Bey, Mustafa Sagir'e ait olan bir mektubun İhsan Aksoley vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırılmasını sağlamıştır.⁴¹⁸ Mustafa Sagir'in esasında İngiliz İstihbarat Servisi tarafından Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek için değil biyografik istihbarat⁴¹⁹ faaliyetinin icrası amacıyla görevlendirildiği, bu süreçte suikast zeminine hazırlık yapıldığı,⁴²⁰ biyografik istihbarat verileri üzerinden siyasi baskı oluşturabilecek stratejik istihbarat ürünlerinin ortaya çıkarılmasının hedeflendiği görülmektedir.

⁴¹⁴ Mesut Aydın, Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara: 1989, 309.

⁴¹⁵ Aydın, "Millî Mücadele Döneminde...", 43.

⁴¹⁶ Yurtsever, "Millî Mücadele İstihbaratında...", 314.

⁴¹⁷ Yurtsever, "Millî Mücadele İstihbaratında...", 315; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli...", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ekim 1970.

⁴¹⁸ İhsan Aksoley, Moltke Grubunun Faaliyeti, Hayat Tarih Mecmuası, 1969, 2, 8, 31.

⁴¹⁹ Biyografik İstihbarat; ülkelerin sosyal siyasi ve ekonomik yönden etkilenmelerine sebep olabilecek çalışmalara esas teşkil edebilmektedir. Liderlere, stratejik düzeyde görev yapan bürokrat ve teknokratlar gibi önemli kişilere karşı yapılan istihbarat faaliyeti ile yapılacak operasyonun odak merkezi belirlenebilmektedir. Bkz. Özdağ, İstihbarat Teorisi, 101-105.

⁴²⁰ Özel, 74-75.

İngiliz İstihbarat Servisi, Mustafa Sagir'in idamıyla ortaya çıkan süreçte hem basın hem de siyasi kara propaganda faaliyetinde bulunmuştur. Özellikle, İngiliz Morning Post Gazetesinin 06 Haziran 1921 tarihli yayınlanan "İngiliz uyruklu bir Müslüman, Türk Milliyetçileri tarafından katledildi"⁴²¹ şeklindeki haberde, Mustafa Sagir'e verilen idam kararının, İslam Dünyası'nda İngiliz uyruklu bir Müslümanın İttihatçı görünümlü kadrolar tarafından katledildiği öne sürülerek, Ankara Hükümeti'ne stratejik baskı kurulmak istenmiştir. Times gazetesi de "Türkler kendilerine teveccüh gösteren bir Hintli'yi idam ettiler" şeklinde başlık atarak Müslümanlar arasında ihtilaf yaratmak istemiş, ancak Ankara Hükümeti kara propaganda karşısında kararlılığından vazgeçmeyerek siyasi baskılara boyun eğmemiştir.⁴²²

Diğer yandan, 17 Mayıs 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Zonguldak muhabirinin telgrafında "İngilizlerin İslam Âlemindeki isyanı yatıştırmak maksadıyla Hicaz Kralı Şerif'e İslam Kongresi toplattırmaya çalışırken diğer taraftan İstanbul'da Padişah'a bazı beyannameler imzalatılarak Hindistan'a gönderdiklerini, bu beyannamelerde Ankara Hükümeti'nin isyancı görünümde gösterildiğini, Padişah ve Damat Ferit'in İngilizlere çalıştığını" haber aldığını bildirmiştir.⁴²³

Ankara Hükümeti ise bu baskılar karşısında İngiliz İstihbarat Servisi'nin casusluk sistemini İstanbul Hükümeti'ni de dahil ederek tüm Anadolu'ya yayınladığı beyannamelerle duyurmuş, ayrıca Cemiyet-i Akvam tarafından İngiltere'nin bu eyleminin sorgulanması istenmiştir.⁴²⁴ Ankara Hükümeti, bu çalışmalarıyla Padişah ve Damat Ferit'in İngilizler ile yürüttüğü gizli faaliyetlerini ortaya çıkararak millete dayalı bağımsızlık ülküsünün toplum nezdinde meşruluğunu kazanmasına da ön ayak olmuştur. Uluslararası alanda da İngiliz casusluk sisteminin deşifresiyle birlikte İtilaf Devletleri arasındaki siyasi çatışmaların daha da artmasını sağlamıştır.⁴²⁵

Bu gelişmeler karşısında, İşgal Kuvvetleri Komutanı İngiliz General Harrington'ın İngiliz Savaş Bakanlığına gönderdiği 10 Mayıs 1921 tarihli telgrafında "Kanaatimce,

⁴²¹ [https://www.newspapers.com/search/#query=morning+post&ynd=1921-06-06 & p place=England.](https://www.newspapers.com/search/#query=morning+post&ynd=1921-06-06&p_place=England)

⁴²² Kış, 208.

⁴²³ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 199.

⁴²⁴ Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında...", 196.

⁴²⁵ Karaca, 35.

Mustafa Kemal tamamen haşindir. Bizim içerideki ve dışarıdaki güçlüklerimizi pekiyi bilmektedir. Tarafsızlık çalışmalarımıza inanmamaktadır. Yunanlıları tekrar yeneceğinden ve sonra bizi önüne katacağından muhtemelen emindir.”⁴²⁶ şeklindeki beyanı Ankara Hükümeti’nin stratejik seviyede etkin bir politika yürüttüğünün göstergesi olarak görülmektedir.

Ayrıca bu süreçte, Ankara Hükümeti’nin emperyalizm şemsiyesinde altında bulunan İslam ülkelerine tesir etmek amacıyla çalışmalar yaptığı, sadece Hint Müslümanları değil birçok bölgede faaliyet gösterdiği görülmektedir. Belçikalı diplomat Dewvella’nın 17 Mayıs 1921 tarihli raporunda, “Türk Milli Hareketi Ankara’dan, Kafkasya, İran, Arabistan, Suriye, Mısır’a aksetmekle kalmadı, tesir sahasını Balkanlar, Rumeli ve özellikle gayelerine uygun bir saha olan Arnavutluk’a kadar genişletti. Arnavutluk güneyinde hüküm süren karışıklıkta Ankara Hükümeti’nin parmağı olduğu bilinen bir gerçektir.”⁴²⁷ şeklindeki beyanıyla Ankara Hükümeti’nin varoluşçu bir devlet anlayışıyla stratejik hamleler yaparak İtilaf Devletleri’nin etki alanlarını zayıflatmaya çalışmıştır.

Ankara Hükümeti’nin olayın başından sonuna kadar uyguladığı stratejik istihbarat faaliyeti ile İngiliz İstihbarat Servisinin önemli ajanlarından Ramiz Bey takma ismiyle anılan Albay Nelson deşifre edilerek Anadolu’dan çıkartılması sağlanmıştır.⁴²⁸ Diğer yandan, Mustafa Sagir ile ilgili 7 Nisan 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa tarafından yayımlanan bildiride aşağıdaki husus ifade edilmiştir:

Hint Hilafet Komitesi üyesiymiş gibi Ankara’ya gelen İngiliz casusu Mustafa Sagir’in Ankara’da Karaoğlan Çarşısı’nda asıldığı, İngiltere’nin bu olayı istismar ederek, Hindistan Müslümanlarını Türkiye aleyhine çevirmeye çalıştığı, Hindistanlı kardeşlerin tedbirli ve dikkatli olması gerektiği, İngilizlerin beş yaşlarında on fakir Hintli çocuğu casus olarak yetiştirdiği, bu iğrenç İngiliz yönteminin uygar dünyaya açıklanacağı ve İngilizlerin hesap vermek zorunda kalacakları, Mustafa Sagir hakkında yayılan söylentilerin yalan olduğu...⁴²⁹

⁴²⁶ Şimşir, “İngiliz Belgeleriyle...”, 23.

⁴²⁷ Zeynep Kerman, **Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Millî Mücadele**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1987, 43.

⁴²⁸ Baydar, “Mustafa Kemal’in Gizli...”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Ekim 1970.

⁴²⁹ Şimşir, “İngiliz Belgeleriyle...”, 568-569.

Esat Arslan'ın aktardığına göre, Anadolu'da başlayan bağımsızlık hareketini yakinen takip altına alma arzusunda olan ve İngilizlerin Anadolu'daki istihbarat faaliyetlerini de gözetim altında tutan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de 1 Temmuz 1921 tarihinde Ankara Garında Mustafa Kemal Paşa ile genel konjonktür çerçevesinde görüşme gerçekleştirmiştir.⁴³⁰ Görüşmede "Anadolu'daki Koşullar" adını taşıyan raporda geçen hususlar ile 'TBMM'nin Yapısı ve Örgütlenme Sistematiği', 'Amerikan Örgütlerine Yönelik Ankara Hükümeti'nin Tutumu' ve 'Ankara Hükümeti'nin Dış Dünya ile İlişkileri' her yönüyle incelenerek Amerikan Dış Politikasının bu yönde gelişmesi amaçlanmıştır.⁴³¹ ABD yetkilileri ile Mustafa Kemal Paşa arasında gerçekleşen görüşmede önem arz eden hususlardan birinin de Mustafa Sagir ile ilgili yöneltilen soru olduğu göze çarpmaktadır. Amerikalı yetkilinin "Mustafa Sagir'in Türkiye'de aldığı mektuplar ve kendi itirafları dışında onun Mustafa Kemal'in suikastının zeminini hazırlamak için buraya gönderildiğine ilişkin kanıtlar var mıydı?"⁴³² sorusuna karşılık Mustafa Kemal Paşa'nın, "Mustafa Sagir tarafından yapılan itiraflar ve bulunan belgelerin dışında çevremdeki muhafızların komutanlarından bazılarını etkilemeye çalıştığı kanıtlanmıştır. Mustafa Sagir üstelik emir erimi de etkilemeye çalışmıştır."⁴³³ şeklinde cevap vermiştir. Görüleceği üzere, Anadolu'da başlayan 'Millî Mücadele Hareketi'ne yönelik girişilecek menfi faaliyetlere karşın Ankara Hükümeti'nin tepkisiz kalmayacağı siyasi anlamda anlatılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'yla yapılan görüşmenin ardından Türk Dış Politikasının ana hatlarını ve girişimsel yönlerini etkilemek amacıyla Yusuf Kemal Bey ile de görüşme sağlayan Amerikalı yetkililer Mustafa Sagir olayı ile burada da ilgilenmiştir. Amerikalı Teğmenin, Mustafa Sagir olayı ile ilgili Yusuf Kemal Bey'e yönelttiği sorulardan anlaşılacağı üzere yargılama sürecinde yeterli kanıt durumu ve Türklerin haklılığı üzerinde ortaya çıkan müspet duruma karşın diplomatik tavırlar ile Türk

⁴³⁰ Esat Arslan, "Amerikan İstihbarat Belgelerinde Mustafa Kemal: Kişisel Özellikleri ve Bir Görüşme", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, 1996, 65.

⁴³¹ Esat Arslan, "Amerikan İstihbarat Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı'nın Bunalım Dönemindeki Türk Dış Politikası ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le Yapılan Görüşmeler", **Türk Tarih Kurumu Dergisi**, Cilt 112, 1998, 501.

⁴³² Arslan, "Amerikan İstihbarat Belgelerinde Mustafa Kemal...", 65-66.

⁴³³ Cemal Güven, **Millî Mücadelede Mustafa Kemal Paşanın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri**, Konya: Eğitim Yayınevi, 2012, 112; Arslan, "Amerikan İstihbarat Belgelerinde Mustafa Kemal...", 71.

tarafında oluşabilecek Amerikan dış politikasının belirleyici yönlerini değerlendirmiştir.⁴³⁴

İngiliz İstihbarat Servisi, stratejik istihbarat üretimine yönelik, İslam dünyasının etkinliği açısından hem istihbarat toplamış hem de karşı istihbarata yönelik çalışmalarda bulunmuştur.⁴³⁵ Ankara Hükümeti ise İngilizlerin kontrol altında tuttuğu yahut kontrol altına almaya çalıştığı bölgelerde isyanlar çıkartarak baskı unsuru oluşturmaya çalışmış,⁴³⁶ karşı istihbarat faaliyetlerini stratejik istihbarat açısından değerlendirerek buna yönelik güvenlik politikaları oluşturmuştur.

Ankara Hükümeti'nin, Mustafa Sagir olayında uyguladığı stratejik istihbarat faaliyeti incelendiğinde; stratejik amaç, yetenek ve yöntem açısından olay değerlendirilerek olası bir İngiliz operasyonuna karşı teyakkuz durumuna geçildiği görülmektedir. Burada Sherman Kent'in, stratejik istihbaratın üretim süreci kapsamında ortaya koyduğu yedi safhanın faaliyetlere yansıdığı görülmektedir.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin birinci safhası olan 'stratejik istihbarat grubunun dikkatini çekecek bir sorunun ortaya çıkışı' maddesinden hareketle hedefin İstanbul'a girişinde pasaport giriş çıkış kayıtlarına dikkat kesilerek araştırma yapan Felah Grubuna çalışan aynı zamanda İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün personeli olan Razi Bey'in takibatıyla süreç başlamıştır.

Mustafa Sagir'in Anadolu'ya geliş amacı stratejik istihbarat üretim sürecinin ikinci safhası olan 'ortaya çıkan sorunun ülke için öneminin tespiti ve analizi' prensibiyle değerlendirilerek, Hindistan'dan 'Millî Mücadele Hareketi'ne katkı sağlamak üzere geldiği yönünde propaganda yapılan Sagir'in İngiliz İstihbarat Servisi ile olan bağlantısının belirlenmesi sonucunda Ankara Hükümeti'ne karşı oluşabilecek olası bir operasyona yönelik çalışma yapılmıştır. Özellikle Ankara Hükümeti'ne ulaşan ilk raporlarda Mustafa Sagir'in geliş amacı çok yönlü değerlendirilerek güvenlik zafiyetlerinin oluşması önlenmiş ve bu yönde politikalar üretilmiştir.

⁴³⁴ Arslan, "Amerikan İstihbarat Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı'nın...", 516-517.

⁴³⁵ Güven, 113; Sonyel, 300.

⁴³⁶ Sonyel, 301.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin üçüncü safhasında ‘soruna yönelik bilgi toplama’ faaliyetlerine başlanmıştır. Bu maksatla istihbarat grupları Sagir’in faaliyetlerinin araştırılmasına yönelik Ankara Hükümeti tarafından yönlendirilmiştir. Çok yönlü istihbarat toplama faaliyeti yürütülerek hedefe yönelik veri aktarımı çeşitlendirilmiştir. Bu maksatla sürecin milli mücadele lehinde işletilerek, karar alıcının etkin kamu güvenlik politikalarını üretmesine olanak sağlanmıştır.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin dördüncü safhasında ‘toplanan bilginin eleştirel gözle değerlendirilmesi’ yapılarak karar alıcının politika üretimine taslak oluşturulmuştur. Burada Sagir’in Hint kimliğinin Hindistan Müslümanları üzerinde yaratabileceği etki eleştirel bir analiz ile değerlendirilerek nitelikli politika belirlenmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Toplanan verilerin tek merkezde birleştirilerek analiz sürecine sokulmasıyla, karar alıcının nitelikli politika belirlenmesine katkı sunulmuştur.

Ankara Hükümeti, Sagir’in faaliyetlerine devam etmesi halinde milli mücadeleye yönelik tehditlerin ortaya çıkabileceği ve güvenlik sorunlarının doğabileceği değerlendirilerek üretim sürecinin beşinci safhasında ‘verilerin anlamlandırılarak hipotezin üretilmesi anı’ aşamasını uygulamıştır. Özellikle bu süreçte hukuki açıdan ve siyasi yönlü sorunların ortaya çıkmaması için mektupların tahkiki, tanıkların beyanı ve müspet deliller tekraren gözden geçirilerek süreç kontrol altında tutulmuştur.

Stratejik istihbarat üretiminde analizecilerin sürekli kıskaç içerisinde kaldığı, karar alıcıların politika üretiminin kısıtlandığı altıncı safhada, karar alıcı ‘hipotezlerin gözden geçirilerek test edilmesi’ aşaması ile herhangi bir siyasi krize sebebiyet vermemek maksadıyla tahkikat yapılmış, Sagir’e ait mektuplar kimyasal yöntemlerle incelenerek mektupların içeriğindeki tutarsızlıklar ortaya çıkarılmıştır. Mustafa Sagir hakkında daha detaylı bilgi aktarımı yapılarak isnat edilen suçun sabit hale getirilmesi sağlanmıştır.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin yedinci ve son safhasında ‘bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması’ sonucunda stratejik kararın alınmasıyla birlikte hukuki dayanaklar üzerinden başlanan

yargılamada, tanıkların ifadesiyle desteklenen müspet deliller ve mektuplarda ortaya çıkan kimyasal içerikli gizli yazıların varlığı sonucunda Mustafa Sagir'in idamına karar verilmiştir. Bu sürecin genel işleyişine bakıldığında, Ankara Hükümeti'nin karşılaştığı siyasi ve askeri yönlü baskılarda istihbarat desteğini göz ardı etmeden iç ve dış politikalarını yürüttüğü görülmektedir. İtilaf Devletleri'nin ve özellikle İngilizlerin baskıları karşısında direnen Ankara Hükümeti, İslam Dünyası'nda ortaya koyduğu siyasi etkinliğini, bulunduğu coğrafyada da güvenli politikalarla yürütmüş ve millet iradesine dayalı yeni bir devletin kurulmasını sağlamıştır.

Ankara Hükümeti'nin, İngilizlerin stratejik fayda olarak değerlendirdiği Hint Müslümanları üzerinde etkin politika üretmesi, Şeyh Senusi vasıtasıyla İngiliz sömürgesi altındaki Müslüman toplumlara mücadele ruhunu aşılması ve bu yönde faaliyetlere girişmesi, batı bloğuna karşı doğuda Bolşeviklerle temasta bulunması gibi hususlar, kuruluş sürecindeki bir devletin varoluşçu anlayışla stratejik istihbarat faaliyeti yürüttüğünü göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, taktik ve operatif istihbarat yaklaşımlarda, eylemler ve olaylar üzerinden kısmi süreli kazanımlar ihtiyacı karşılamaktayken, stratejik istihbarat yaklaşımında ufkun ötesi yani devletin bekasını etkileyecek faktörler göz önüne çıkmaktadır. Bu maksatla stratejik istihbaratın temelinde devletin varoluş çizgisini belirleyen unsurlar devletin geleceğine yönelik etkin kamu politikalarının üretilmesine fırsat sunmaktadır.

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

İstihbarat unsurlarının faaliyetleri sonucunda yürütülen stratejik istihbarat yaklaşımı ülkenin bağımsızlığını kazanmasına fayda sağlayan önemli etkenlerden biri olmuştur. Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarında sağlanan istihbarat desteği ile alınan siyasi ve askeri kararlar sonucunda ortaya konulan stratejik istihbarat yaklaşımı etkin kamu politikalarının üretilmesine olanak sağlamıştır.

Bu açıdan üretilen kamu politikaları, Ankara Hükümeti'nin siyasi meşruiyetinin kazanılması, devletin bağımsızlığı ve egemenliğinin tesis edilmesi ve uzun vadeli stratejileri gerçekleştirmek için planlamaların yapılmasında önemli bir katkı sunmuştur. Dolayısıyla Yüzbaşı Kemal Bey ve Mustafa Sagir olaylarındaki stratejik istihbarat üretim sürecini belirleyen yedi evrenin uygulanma aşamasında ortaya

konulan stratejik istihbarat yaklaşımı ile orta ve uzun vadeli kamu güvenlik politikalarının karar alma süreçleri belirlenerek siyasi ve askeri yönlü başarılar sağlanmıştır.

Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Sherman Kent'in belirtmiş olduğu yedi safha bir güvenlik sorunu olarak Yunan Ordusunun harekât planlarının öğrenilmesinin ehemmiyeti sonucunda Yüzbaşı Kemal Bey tarafından Yunan askeri planlarının edinilmesinde yönünde stratejik istihbarat faaliyeti geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu uygulama ile ortaya konulan faaliyetler Büyük Taarruzun başarıya ulaşmasında önemli bir husus olmuştur.

Mustafa Sagir olayında ise İngilizler ile irtibatı olduğu yönünde şüphelenilen bir Hint Müslümanı olan ve görünüşte milli mücadeleye katkı sunmak için faaliyetler yürüten Mustafa Sagir'den şüphelenilmesi bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Yürütülen stratejik istihbarat üretim süreci neticesinde Ankara Hükümeti'nin Müslüman dünyasındaki etkinliğine zarar verebilecek hatta Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenleyebilecek olan Mustafa Sagir'in gerçek kimliği ortaya çıkarılarak milli mücadeleyi sekteye uğratma potansiyeli yüksek önemli bir güvenlik tehdidi bertaraf edilmiştir. Bu şekilde işletilen stratejik istihbarat üretim süreci ile yürütülen milli mücadelenin başarıya ulaşması sağlanmış ve dönemin egemenlik ve bağımsızlık yolunda orta ve uzun vadeli kamu politikalarının üretilmesi sağlanmıştır.

SONUÇ

Devletlerin güvenlik politikalarını şekillendiren karar alıcıların, olaylara yaklaşım biçimlerinde ortaya çıkan belirsizlik olgusu istihbarata duyulan ihtiyacı her zaman arttırmak zorunda kalmıştır. Belirsizliğin getirdiği karmaşık durumlar istihbaratın niteliği ve niceliğini oranlamada yardımcı olurken istihbarat toplama gayretlerini de bu yönde etkilemektedir. Bu yönüyle istihbarat ihtiyacı belirlenirken de risk, tehdit ve fırsat üçleminde yapılan analizler sonucu ortaya çıkan veriler, karar alıcıların politika belirleme süreçlerinde etkin rol oynamaktadır.

Devletlerin gelişmişlik düzeyleri, jeopolitik ve jeostratejik konumları, teknolojik ve bilimsel etkinlik durumları, istihbaratın multidisipliner yaklaşım ve akademik açıdan değerlendirilme zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Özellikle insana dayalı istihbarat yaklaşımında ortaya çıkabilecek risklerin değerlendirilmesinde ve analizci ile karar alıcı arasında bütünsel yaklaşımın tesisi amacıyla, bilimsel verilere dayalı multidisipliner yönetim anlayışı önem kazanmaktadır.

İstihbaratın temelinde, ham bilginin işlenerek niteliğine ve işlevselliğine yönelik ayrışma tabi tutulması, kullanım alanlarına etki eden sürecin rasyonelliği ile mümkün olabilmektedir. Özellikle devletlerin ulusal savunma mekanizmalarını tetikleyici konumda olan ve ileri düzeyde veri akışı sağlanarak yaklaşım modelleri oluşturan stratejik istihbarat kavramı da buna bağlı olarak gelişim göstermektedir.

Stratejik istihbarat yaklaşımında, hedef ülkenin coğrafi, ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri durumları öncelikli olmak üzere genel durumu analiz edilirken sağlanan veri kaynağı üzerinden taktik ve operatif faaliyetler değerlendirmeye alınarak karar alıcı üzerinde etkin bir konum oluşturabilmektedir. Bu yönüyle anlık istihbarattan sağlanan küçük bir veri, uzun süreler çalışılan stratejik bir faaliyette belirleyici olabileceği gibi operatif bir faaliyette etkisiz kalabilmektedir.

İstihbaratın doğası gereği, devletlerin bekalarına yönelik ortaya çıkan veya çıkabilecek muhtemel tehditlere karşı tedbir almak amacıyla istihbarat faaliyetleri yürütülmektedir. Türk devletinin 'Millî Mücadele Dönemi'nde Ankara Hükümeti'nin

takip, kontrol ve koordinesinde istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetlerini yürütmesi de bu minvalde karşımıza çıkmaktadır.

Geniş bir coğrafyada sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda çeşitlilik sağlayarak yaklaşık 600 yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde paramiliter teşkilatlanmalar vasıtasıyla etkinlik sağlayan Teşkilat-ı Mahsusa, dönemin ihtiyaçlarına yönelik faaliyette bulunmuştur. 30.000'e yaklaşan ajanı vasıtasıyla⁴³⁷ geniş bir coğrafyada ve çeşitli savaşlarda tecrübe kazanan Teşkilat-ı Mahsusa' nın kadroları, sistemli ve kontrollü bir şekilde vatan savunmasında görev almıştır.

Mondros Mütarekesi'nin olası sonuçlarına yönelik işgale karşı, mahalli teşkilatlanmalar kurulmuş ve haberleşme ağları kontrol altında tutulmuştur.1918 yılının sonlarına doğru hareketlilik gösteren ve ülkenin kurtuluşuna yönelik faaliyetler içine girmeye başlayan kadrolar 'Millî Mücadele Hareketi'ni başlatmıştır. Bu kadrolar, özellikle toplumsal manada halkın mücadeleye dahil edilmesini sağlamış, propaganda faaliyetleri ile de halkı dezenformasyondan korumaya çalışmıştır.

Dönemin şartları ile imkân ve kabiliyetleri de değerlendirildiğinde; istihbarat gruplarının olayları münferit bazda kıymetlendirerek istihbarat ihtiyaçlarını belirlediği, bu ihtiyaca yönelik istihbarat toplama gayretlerini sahaya yönlendirdiği, verilerin toplanmasına müteakip titizlikle analiz sürecine sokularak karar alıcıya ulaştırıldığı görülmektedir. Propaganda faaliyetleri ile askeri ve siyasi açıdan tedbirler olarak yönlendirme ve tecrit faaliyetleri de yürütmüştür.

Bu çalışmada, istihbarat gruplarının, 'Millî Mücadele Hareketi'nin planları doğrultusunda ortaya koyduğu faaliyetler üç grupta değerlendirilmiştir. Birincisi, işgal ortamında bulunan ülkenin toplumsal yönden fikri ve içtimai anlamda desteklenerek milli mücadele fikrinin ve uygulama yollarının halka gösterilmesi, halkın yoksunluk ve ümitsizliğe kapılmasına yönelik tedbirlerin alınmasıdır. Bu faaliyetler, İstanbul ve İzmir'de başlayan işgali kınamak ve direnişi yaymak maksadıyla Sultanahmet, Fatih

⁴³⁷ Philip Stoddard, **Teşkilat-ı Mahsusa**, Tansel Demirel (çev.), 3.Basım, İstanbul: Arma Yayınları, 2003, 59.

ve Kadıköy’de yapılan mitingler ile başlamış Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a ayak basmasıyla bu süreç tamamlanmıştır.

İkinci safhada, milli mücadele fikrinin uygulama açısından etkinliği, halka nüfuz edilerek işlenmiş, Havza Genelgesi ile yerel, Amasya Genelgesiyle ise genel anlamda ortaya konan çağrılar ve yaklaşım biçimleri toplumun ulus devlet anlayışı yönünde hareketliliğine sebep olmuş ve bağımsızlık fikrinin yayılması sağlanmıştır.

Önemli ve dikkat çeken husus ise halkın ‘Millî Mücadele Hareketi’ne dahil edilerek merkezine konması ve bağımsızlığın milletin iradesi ve egemenlik anlayışla sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bu süreç, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle devam ederek toplum nezdinde ortaya konan ulus-devlet yaklaşımı 16 Mart 1920 tarihine kadar desteklenmiş ve istihbarat gruplarının propagandalarıyla bu yönde başarı sağlanmıştır.

Üçüncü ve son safhada ise, İstanbul’un ikinci kez işgali ile birlikte dönüm noktasına giren ‘Millî Mücadele Hareketi’, otoritesi zayıflayan ve siyasi etkinliği ortadan kaldırılan Osmanlı İmparatorluğu’nun İstanbul Hükümeti’ne karşı, Ankara Hükümeti’nin meşru ve geçerli siyasi gerçeğini ortaya koymak amacıyla istihbari çalışmalara yönelmiş ve başarılı olmuştur. Bu süreç, milletvekillerinin Ankara’ya ulaştırılması, meclisin Ankara’da açılması ve kamu politikalarının bu merkezden yönetilmesi ile sağlanmıştır. Özellikle İngilizlerin meclis üyelerini tutuklayarak baskı kurmasına karşılık Ankara Hükümeti’nin Rawlinson’u tutuklayarak karşılık vermesi buna örnek gösterilebilir.⁴³⁸

İnsan odaklı istihbarat yaklaşımını kontrollü bir şekilde uygulayan istihbarat grupları, Ankara Hükümeti’nin talimatlarını disiplinli bir şekilde uygulayarak, öncelikli olarak asker ve malzeme sevkiyatlarını gerçekleştirmiş, diğer yandan işgal güçlerinin karargahlarında kontrespiyonaj faaliyetleri yürüterek istihbarat akışını verimli bir şekilde sağlamıştır. İnönü zaferlerinden sonra Anadolu’da ortaya çıkan saha egemenliğini kontrolü altında tutan ve propaganda faaliyetlerini etkin bir şekilde

⁴³⁸ Bkz.Rahmi Doğanay, “İngiltere'nin Ankara İle İlişki Kurma Çabaları ve Rawlinson'un Rolü”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 29-30, 2002, 68.

uygulayan gruplar, önce Sakarya Savaşında sonrasında ise Büyük Taarruz'un kazanılmasında etkin görev almıştır.

Ankara Hükümeti'nin talimatları doğrultusunda faaliyet gösteren gruplardan biri olan Felah Grubu'nun Büyük Taarruz öncesinde sıkı hazırlıklara girişmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Felah Grubu, Fransız karargâhına yerleştiği ajanı Yüzbaşı Kemal Bey vasıtasıyla askeri ve siyasi nitelikte bilgileri günü gününe gruba aktarmış, grubun analizcileri tarafından işlenen veriler karar alıcı konumundaki Ankara Hükümeti'ne ulaştırılmıştır. Yüzbaşı Kemal Bey'in Yunan Ordusu'nun savunma ve taarruz noktaları ile tahkimatlarını gösteren haritayı ele geçirmesi önemli bir başarı olmuştur.

Stratejik seviyede sağlanan istihbarat, Ankara Hükümeti tarafından risk, fırsat ve tehdit üçlemesine bağlı olarak değerlendirmeye alınmış, istihbaratın teyide muhtaç seviyede bırakılarak desteklenmesi sağlanmış, verilerin sahada uygulanmasına hemen başlanmayarak risk değerlendirmeleri üst seviyede yapılmıştır. İstihbaratın karar alıcıya ulaştırılması noktasında da Felah Grubu tarafından detay verilmeyerek, sağlanan verinin çok gizli kategoride değerlendirilmesiyle, Ankara Hükümeti'nin fiziki görüşmeler sonrasında teyidi kazanılmıştır.

Görüleceği üzere dönemin şartlarında stratejik istihbarat üretim sürecinde ajanın angaje edilerek Fransız Karargâhına yerleştirilmesi, ilerleyen süreçte sağlanacak verilerin kazanım noktalarını arttırmayı amaçlamış ve stratejik istihbarat temininde başarı sağlanmıştır. Bu maksatla elde edilen veriler ışığında savunma ve taarruz birliklerinin konuş yerleri şekillendirilmiş ve takip harekâtı bu yönde icra edilmiştir.

Bu süreçte propaganda faaliyetlerinden de geri kalmayan gruplar işgal güçlerinin istihbarat yapılarını aldatma ve yönlendirme faaliyetleriyle saha dışında bırakmıştır. Keza Türk Ordusu'nun ilerleyişini 4'üncü günde haber alan İngiliz İstihbarat Servisi, karşı istihbarat faaliyeti yürütememiş ve siyasi açıdan baskı altına girmiştir.

Stratejik bir vaka olarak göze çarpan Mustafa Sagir olayında ise İngiliz İstihbarat Servisi'nin casusluk ve suikast zemininde özel olarak yetiştirdiği Hindistan asıllı

Mustafa Sagir'in dini motifle şekillendirilmiş bir yapıda İstanbul'a gelerek propagandaya başlaması, istihbarat grupları tarafından dikkatle izlenmiştir. Mustafa Sagir isimli casus her ne kadar İngiliz İstihbarat Servisi'nin desteği ve yönlendirmesiyle toplum nezdinde yer tutsa da faaliyetleri günü gününe takip edilerek veri akışı Ankara'ya iletilmiş ve tedbirler üst seviyede tutulmuştur.

Mustafa Sagir'in deşifre sürecinde istihbaratın çok yönlü çalışma sahalarını etkin kullanan gruplar, Ankara Hükümeti'ne yönelik oluşabilecek siyasi yönlü saldırılara karşı tedbirli davranmıştır. Özellikle tahkikat ve yargılama süreçlerinde hukuktan yoksun bir tavır sergilemeyerek bütün detaylar incelenmiş ve muhataplarına aktarılmıştır. Ayrıca ulusal manada propaganda yaparak İngiliz siyasetinin yanlışlarını ortaya koyan Ankara Hükümeti İngilizlerin uluslararası açıdan siyasi etkinliğine de zarar vermiştir. İngiliz sömürgesi altında bulunan İslam Dünyası'nın bazı bölgelerinde espionaj ve kontrespiyonaj faaliyetleri yürüterek İngiliz Hükümeti'ni zor durumda bırakmıştır.

İstihbaratın üretim, analiz ve karar süreçlerine etki eden kaynak ile karar alıcı arasındaki etkileşimin, nitelik ve nicelik açısından bütünleşik yapıda olması önem arz etmektedir. Bu maksatla, 'Millî Mücadele Hareketi'nin başlatıldığı süreçte, istihbarat okumaları ile yönlendirmelerin doğru yapılması, paramiliter yapıların etkin konumda tutulması, propaganda desteğiyle toplumun mücadeleye dahil edilmesi ve sürecin her yönüyle değerlendirilerek veri akışının sağlanması sonucunda başarı elde edilmiştir.

Stratejik istihbarat yaklaşımında, istihbarat çarkının yürütülmesi ile ortaya çıkan operatif ve taktik yönlü elde edilen verilerin analiz süreci de Ankara Hükümeti üzerinden yapılmıştır. Ankara Hükümeti bu süreçte askeri, lojistik ve ekonomik yönden geri durumda bulunmasına rağmen istihbarat faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmüştür. Grupların stratejik istihbarat üretim sürecinde gizlilik esaslarına uyması, vaka odaklı yönlendirme yapması, istihbarat toplama gayretlerinde propaganda yönlü veri akışının sağlanması ile kamu güvenlik politikalarının yön bulmasında karar alıcılara fayda sağlamıştır.

Millî mücadelenin başarıyla yürütülerek yurdun düşman işgalinden kurtarılması ile egemenlik ve bağımsızlığın Ankara Hükümeti yönetiminde tesis edilmesi, stratejik istihbarata konu olan orta ve uzun vadeli kamu güvenlik politikaları olarak görülmektedir. Bu açıdan taktik ve operasyonel istihbarat faaliyetlerinin ötesinde stratejik istihbarat faaliyetleri olarak hem Yüzbaşı Kemal Bey vakasında hem de Mustafa Sagir olayında Sherman Kent'in, stratejik istihbaratın üretim süreci kapsamında ortaya koyduğu yedi safhanın yürütülen faaliyetlere yansıtılarak üretim sürecinin yönetildiği görülmüştür.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin birinci safhası olan stratejik istihbarat grubunun dikkatini çekecek bir sorunun ortaya çıkışı maddesinden hareketle bağımsızlığa etken olabilecek kamu güvenlik politikalarının belirlenmesi için ortaya çıkan soruna yönelik takibat yapılmıştır. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Yunan Ordusunun Ankara'ya yönelik oluşturacağı askeri hareketin doğuracağı belirsizlik Ankara Hükümeti tarafından bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Mustafa Sagir olayında ise Sagir'in İstanbul'a girişinde pasaport giriş çıkış kayıtlarına dikkat kesilerek araştırma yapan Razi Yalkın'ın takibatıyla süreç başlamıştır.

İkinci safhasında ortaya çıkan sorunun ülke için öneminin tespiti ve analizi prensibiyle hareket edilerek Ankara Hükümeti mevcut sorunun kamu güvenlik politikalarına etkilerini değerlendirmiştir. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Ankara Hükümeti'nin siyasi meşruluğunun ortadan kaldırılmasına ve 'Millî Mücadele Hareketi'nin gelişimine yönelik ortaya çıkabilecek tehdidin tespiti ve analizi yapılmıştır. Mustafa Sagir olayında ise Hindistan'dan 'Millî Mücadele Hareketi'ne katkı sağlamak üzere geldiği yönünde propaganda yapılan Sagir'in İngiliz İstihbarat Servisi ile olan bağlantısının belirlenmesi sonucunda Ankara Hükümeti'ne karşı oluşabilecek olası bir operasyona yönelik çalışma yapılmıştır.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin üçüncü safhasında soruna yönelik bilgi toplama faaliyetlerine başlanarak sorunun etki alanları incelenmiştir. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında ortaya çıkan sorunun çözümüne yönelik Felah Grubu tarafından saha çalışması yapılmıştır. Mustafa Sagir olayında ise istihbarat grupları Sagir'in faaliyetlerinin araştırılmasına yönelik Ankara Hükümeti tarafından yönlendirilmiştir.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin dördüncü safhasında toplanan bilginin eleştirel gözle değerlendirilmesi yapılarak karar alıcının politika üretimine taslak oluşturulmuştur. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Fransız Karargahından sağlanan bilgilerin değerlendirilmesi yapılarak oluşabilecek karşı istihbarat faaliyetine yönelik olası ihtimaller incelenmiştir. Mustafa Sagir olayında ise Sagir'in Hint kimliğinin Hindistan Müslümanları üzerinde yaratabileceği etki eleştirel bir analiz ile değerlendirilerek nitelikli politika belirlenmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir.

Beşinci safhada, verilerin anlamlandırılarak hipotezin üretilmesi anı ile toplanan verilerin tek merkez üzerinden analiz sürecine sokulmasıyla, karar alıcının nitelikli politika belirlemesine katkı sunulmuştur. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında, Yüzbaşı Kemal Bey vasıtasıyla bilgi sağlanarak Yunan Ordusunun ilerleyişinin durdurulması, Ankara Hükümeti'ne yönelik tehdidin ortadan kaldırılarak milli mücadelenin başarıya ulaşmasına yönelik bir hipotez geliştirilmiştir. Mustafa Sagir olayında ise Sagir'in faaliyetlerine devam etmesi halinde milli mücadeleye yönelik tehditlerin ortaya çıkabileceği ve güvenlik sorunlarının doğabileceği değerlendirilmiştir.

Stratejik istihbarat üretim sürecinin altıncı safhasında, Ankara Hükümeti hipotezlerin gözden geçirilerek test edilmesi ilkesiyle her iki olayda da geri takibin yapılarak verilen stratejik kararın anlamlandırılmasını sağlamıştır. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Ankara Hükümeti eldeki bilgiler ile Yüzbaşı Kemal Bey'den sağlanan verilerin karşılaştırması yapılarak anlamlandırma sürecini başlatmıştır. Mustafa Sagir olayında ise herhangi bir siyasi krize sebebiyet vermemek amacıyla tahkikat yapılmış, Sagir'e ait mektuplar kimyasal yöntemlerle incelenerek mektupların içeriğindeki tutarsızlıklar ortaya çıkarılmıştır.

Yedinci ve son safhasında ise bir ya da daha çok hipotezin diğerlerine göre daha doğru ve gerçek olduğunun saptanması sonucunda orta ve uzun vadeli kamu güvenlik politikaları ile stratejik kararlar alınmıştır. Yüzbaşı Kemal Bey vakasında Fransız Karargahından elde edilen Yunan Ordusuna yönelik savunma ve taarruz planlarına yönelik kamu güvenlik politikaları belirlenerek bu yönde askerî harekât planlarının çerçevesi çizilmiş ve siyasi kararlar alınmıştır. Mustafa Sagir olayında ise hukuki

dayanaklar üzerinden başlanan yargılamada, tanıkların ifadesiyle desteklenen müspet deliller ve mektuplarda ortaya çıkan kimyasal içerikli gizli yazıların varlığı sonucunda Mustafa Sagir'in idamına karar verilmiştir. Bu süreçte stratejik kararın alınmasıyla birlikte İtilaf Devletleri'nin baskıları karşısında direnen Ankara Hükümeti, İslam Dünyası'nda ortaya koyduğu siyasi etkinliğini, bulunduğu coğrafyada da güvenli politikalarla yürütmüş ve millet iradesine dayalı yeni bir devletin kurulmasını sağlamıştır.

Yurdun düşman işgalinden kurtarılarak millî mücadelenin başarıya ulaştırılması, egemenliğin ülke sathında sağlanması ve bağımsızlığın Ankara Hükümeti yönetiminde tesis edilmesi için her iki vaka da ortaya çıkan faaliyetler stratejik istihbarat yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilerek uzun vadeli kamu güvenlik politikaları yürütülmüştür.

Ankara Hükümeti'nin iki örnek olaya yaklaşımı, Sherman Kent'in, stratejik istihbaratın üretim süreci kapsamında ortaya koyduğu yedi safha üzerinden değerlendirilebilecek nitelikte, orta ve uzun vadeli kamu güvenlik politikaları ile işgal altında bulunan bir ülke millet iradesine dayalı, tam bağımsız ve egemenlik anlayışıyla yeniden kurulmuştur.

Sonuç olarak, bu çalışma Mustafa Sagir ve Yüzbaşı Kemal Bey örnek olaylarındaki bulgularıyla Ankara Hükümeti'nin, Milli Mücadele Dönemindeki kamu güvenlik politikalarını yürütürken stratejik istihbarat üretim ve uygulama süreçlerini bilimsel yöntemlerle ve eleştirel bakış açısıyla, uzun vadeli stratejilere katkı sunacak şekilde uyguladığını ileri sürmektedir.

KAYNAKÇA

Acar Ü, Urhal Ö (2007) *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm* (Adalet Yayınevi, Ankara).

Akad MT (2003) *Strateji Üzerine* (Kastaş Yayınları, İstanbul).

Akbulut DA (2016) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Çöken Devlet* (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara).

Aksoley İ (1969) Moltke Grubunun Faaliyeti. *Hayat Tarih Mecmuası* 2(8): 31.

Akşin S (1976) *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* (Cem Yayınevi, İstanbul).

Akyüz ÖF (2001) *Değişim Rüzgârlarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması* (Sistem Yayıncılık, İstanbul).

Akyol T (2016) *1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye* (Doğan Kitap, İstanbul).

Aralov Sİ (2019) *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları* (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).

Arslan E (1995) 1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagır Olayı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 31(11): 190.

Arslan E (1996) Amerikan İstihbarat Belgelerinde Mustafa Kemal: Kişisel Özellikleri ve Bir Görüşme. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6(2): 49-72.

Arslan E (1998) Amerikan İstihbarat Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı'nın Bunalım Dönemindeki Türk Dış Politikası ve "Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le Yapılan Görüşmeler. *Türk Tarih Kurumu Dergisi* Belleten LXII, 495-527.

Aslan T (2008) Arşiv Vesikalarına Göre Batı Anadolu'da Yunanlılara Karşı Kazanılan Askeri Başarılar Karşısında Duyulan Memnuniyete Dair Yazışmalar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7(16) : 35-50.

Atabay M (2010) *Milli Mücadele Tarihi* (Kriter Yayınları, İstanbul).

Atatürk MK (2004) *Nutuk* (Yuva Yayınları, İstanbul).

Atay M (1996) Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı. *Strateji Dergisi* 1: 80-88.

Ateş H (2016) *İstihbarat Konferansları* (Detay Yayıncılık, Ankara).

Atılır A (2018) Türkiye'de İstihbarattan Sorumlu Kurumların Yapısı, Faaliyet Alanları, Aralarındaki Bilgi Paylaşımı ve Sorunların Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Avşar S (2010) Milli Mücadelede Propaganda Faaliyetleri (1918-1923). Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta.

Avşar S (2008) Birinci Dünya Savaşı'nda Casusluk Okulları, Casusluk Uygulamaları Ve Osmanlı Devleti'nin Casusluğu Önleme Faaliyetleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3): 1-46.

Aydemir ŞS (1994) *Tek Adam I* (Remzi Kitabevi, İstanbul).

Aydın M (1989) Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Aydın M (1989) Hamza Grubu (23 Eylül 1920- 15 Aralık 1920). *Atatürk Yolu Dergisi* 1(3): 371-394.

Aydın M (1992) Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri (Boğaziçi Yayınları, İstanbul).

Aydinel S (1990) *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).

Aydoğan E (2001) Tümgeneral Arif Hikmet Gerçekçi'nin Günlüğünde Refet Paşa'nın İstanbul'a Gidişi, Karşılınması ve İstanbul'daki İlk Günleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 27-28: 253-261.

Aydoğdu M (2010) Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 26(76): 159-161.

Aysal N (2007) Çöküşten Mütarekeye Osmanlıda Haberalma. *Atatürk Yolu Dergisi* 40: 523-543.

Babacan H (2010) *Milli Mücadele ve Büyük Taarruzda Afyonkarahisar* (Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar).

Bahar İ (2017) *Teşkilat-ı Mahsusa Mit ve İstihbarat Örgütleri* (Kamer Yayınları, İstanbul).

Balcıoğlu M (1990) Milli Mücadelede Merkez Ordusu'nun İstihbarat Faaliyetleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5:1-10.

Başak T (2010) Erzurum Kongresi Günlerinde Mustafa Kemal Paşa ve Kongre İle İlgili İngiliz Belgeleri. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 9(9): 71-124.

Başboğa S (2007) Anadolu Ajansı (1920-1922). Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Bayat M (1983) Strateji-Tarih-Coğrafya İlişkileri. *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I* (ATASE Yayınları, Ankara)

Baykal H (1991) Kurtuluş Savaşında Türk - Fransız İlişkileri ve Bir Fransız Türk Dostu Albay Mougin. *Atatürk Yolu Dergisi* 2(7): 457-510.

Benhür Ç (2008) Türk - Rus Siyasi İlişkileri (1917-1920). *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi* 19: 83-95.

Beren F (2011) *Demokrasi ve Özgürlüğün Teminatı Olarak İç Güvenlik İstihbaratı* (Alfa Yayınları, İstanbul).

Beşe E ve Seren M (2011) Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Önemi. *Polis Bilimleri Dergisi* 13(3): 123-145.

Biçer S (2017) Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9(2).

Bozkurt A (2010) Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Planı (1922). *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 18:133-154.

Cebesoy A F (2017) *Milli Mücadele Hatıraları* (Temel Yayınları, İstanbul).

Clausewitz CV (1991) *Harp Üzerine*, çev. H.Fahri Çeliker. (Genelkurmay Basımevi, Ankara)

Çağlak A (2011) Milli Mücadele'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Çakmak F (2019) Türk İstiklal Harbinde Kütahya Eskişehir Muharebeleri. Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çapa M (1989) Sakarya Savaşından Sonra İmzalanan Türk-İngiliz Esir Mübadelesi Anlaşmasının Uygulanması ve Belgeler. *Atatürk Yolu Dergisi* 1(3): 399-418.

Çelik K (2007) Milli Mücadele'de İç isyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 40: 570-579.

Çelik R (1999) *Milli Mücadelede Din Adamları* (Emre Yayınları, İstanbul).

Çeliktepe A (2002) *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu* (IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul).

Çetinkaya A, Özalp K (2009) *Direnış 1919* (Örgün Yayınevi, İstanbul).

Çınar B (1997) *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör* (Sam Yayınları, Ankara).

Çıtak E (2019) Savaş Stratejisinde İstihbaratın Önemi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18): 775-798.

- Çiftçi H (2013) *Her Yönüyle Siber Savaş* (TUBİTAK Yayınları, Ankara).
- Çiğdem TB (2007) Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çufalı M (1998) İstiklal Harbi Döneminde Batı Anadolu'da Yunan Zulmü 1921, Arnold Toynbee'nin Eşi Bayan Rosalind Toynbee'nin İzlenimleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 6(21): 33-48.
- Çukurova B (1994) *Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları* (Ardıç Yayınları, Ankara).
- Dedeoğlu B (2008) *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul).
- Demir Y (2010) Stratejik Planlama Süreci ve Örgütler Açısından Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25(1): 69-88.
- Demirel E (2002) *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler* (IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul).
- Demiroğlu AT (2015) Stratejik İstihbaratın Önemi: Bilişim Suçları Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer Ö (2004) *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası* (Beta Yayınları, İstanbul).
- Doğan T (2013) İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (Ic) Örneği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Doğan Ü (2017) *Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri* (Kripto Yayınları, Ankara).
- Doğanay R (2002) İngiltere'nin Ankara İle İlişki Kurma Çabaları ve Rawlinson'un Rolü. *Atatürk Yolu Dergisi* 29-30: 68.
- Dönmez C (1999) *Milli Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhibleri Cemiyeti* (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara)
- Duru O (2017) *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları* (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul)
- Ekinci N (1994) Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Anadolu'daki Türk ve Düşman Gizli Faaliyetleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 14(4):167-184.
- Ekrem Baydar'ın "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" konulu röportajı, *Cumhuriyet Gazetesi Arşivi*, 14,15,25,26,27,28,29,30 Ekim 1970.
- Ersanel N (2001) *Siber İstihbarat* (ASAM Yayınları, Ankara).

Ertürk H (2018) *İki Devrin Perde Arkası*, haz: Samih Hafız Tansu, (Nokta Kitap, İstanbul).

Eslen N (2005) *Tarih Boyu Savaş ve Strateji* (Truva Yayınları, İstanbul).

Evren L (2001), 1920–1930 Zabit Ceridelerine Göre Türkiye Ekonomisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Genelkurmay Başkanlığı (2017) *Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk-2* (ATASE Yayınları, Ankara).

Genelkurmay Başkanlığı (2017) *Arşiv Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk-3* (ATASE Yayınları, Ankara).

Girgin K (2003) *Uluslararası İlişkiler, Modern İstihbarat ve Türkiye* (Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul).

Güçlü N (2003) Stratejik Yönetim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23(2): 61-85.

Gün Ç (2014) Ulusal Güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde İstihbaratın Rolü ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güneş İ (2015) Sakarya Savaşı Sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi. *Sakarya Zaferi ve Haymana Sempozyumu*, Cilt II, Ed. Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara.

Güney R (2008) Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Günsev M (1990) *Savaş Aldatmacaları* (Kastaş Yayınları, İstanbul).

Gürbüz M (1987) Karakol Cemiyeti. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Güven C (2012) Milli Mücadelede Mustafa Kemal Paşanın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Eğitim Yayınevi, Konya).

Güven E (2013) *Stratejik İstihbarat, İstihbarat Bilimi*, ed. Sait Yılmaz. (Kripto Yayınları, Ankara).

Goloğlu M (2008) *Erzurum Kongresi* (İşbankası Yayınları, İstanbul).

Goloğlu M (2008) *Sivas Kongresi* (İşbankası Yayınları, İstanbul).

Gökçen S (1982) *Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti*, haz. Oktay Verel. (Türk Hava Kurumu Yayınları, İstanbul).

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Ankara, 1965, 52, Vesika No 1205.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Ankara,1967, 59, Vesika No 1356.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Ankara,1967, 61, Vesika No 1388.

<https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce>, (9 Mayıs 2020)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/turkiye-buyuk-millet-meclisi>.(25 Mayıs 2020).

<http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>(21 Temmuz 2020).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kizilay> (29 Ağustos 2020).

<http://kizilaytarih.org/tarihce.html>.(29 Ağustos 2020).

Hiçyılmaz E (1979) *Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri* (Ünsal Kitabevi, İstanbul).

Huntington SP (2006) *Asker ve Devlet*, çev. Kazım Uğur Kızılaslan. (Salyangoz Yayınları, İstanbul).

Hülagü M (1994) Milli Mücadele Dönemi Türkiye İslam Ülkeleri Münasebetleri, *Atatürk Yolu Dergisi* 4(13): 901-938.

Hür A (2018) *Mondrostan Cumhuriyete Milli Mücadelenin Öteki Tarihi* (Literatür Yayınları, İstanbul).

Işık G (2018) Millî Mücadele Ruhunun Toplumsal Harekete Dönüşümü: Telgraf Hareketi. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 29:125-148.

İlter E, “*Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*”, http://www.mit.gov.tr/birinci_bolum_B.html #enverpasa, (07 Aralık 2018).

İmamoğlu UCD (2014) Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan ve Milli Mücadele. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kahn D (2002) İstihbaratın Tarihsel Teorisi. *Avrasya Dosyası İstihbarat Özel Sayısı* 8(2): 5-20.

Kandemir F (1964) *İstiklal Savaşında Bozguncular ve Casuslar* (Ercan Matbaası, İstanbul).

Kansu MM (1986) *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).

Kapıcı HZ (2015) Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün İstihbarat Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies* 33:261-278.

Karabekir K (2018) *İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat Terakki Erkanı* (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul).

Karabekir K (2019) *İstiklal Harbimiz* (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul).

Karabulut A (2013) Dünya Tarihinde İstihbarat. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi* 5(18): 64-68.

Karabulut S (2019) İşgal, Kurtuluş Ve Toplumsal Etkileri: Amerikan Belgelerinde Milli Mücadelenin Son Günleri. *Atatürk Yolu Dergisi* 64: 181-210.

Karaca N (1990) Milli Mücadele'yi Parçalamaya Yönelik Casusluk Olayı ve Mustafa Sagir. *Türk Dünyası Tarih Dergisi* 44: 31-36.

Karaören S (2010) *Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı Atatürk'ün İstihbaratçısıydım* (Destek Yayınevi, İstanbul).

Kayabaşı K (2016) Felah Grubunun Milli Mücadeledeki Faaliyetleri. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4(2): 603-625.

Kazancıgil A (1998) Dr. Adnan Adıvar, Prof. Dr. Avni Refik Bekman ve Mustafa Sagir: Bir Casusluk Hikayesinin Bilimsel Yönü. *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7: 171-179.

Kent S (2002) *Stratejik İstihbarat* (ASAM Yayınları, Ankara).

Kerman Z (1987) *Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Milli Mücadele* (Dergâh Yayınları, İstanbul).

Kış S (2009) İşgal ile İstiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1): 195-210.

Kızılırmak A (2012) *Askeri ve Siyasi Yönleriyle Kazım Özalp* (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara).

Koca FDC (2015) Stratejik İstihbaratın Ulusal Güvenliğin Sağlanmasındaki Önemi: 11 Eylül Saldırıları Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Kocaş S (1955) Büyük Casus Mustafa Sagir. *Resimli Tarih Mecmuası*, 6(72): 4236-4288.

Koçel T (2011) *İşletme Yöneticiliği* (Beta Yayınları, İstanbul).

Köseli M (2009) Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2): 51-72.

Köseli M (2011) Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin İstihbarat Analizinde Kullanılması. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(21): 87-117.

Kuloğlu G (2015) *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk ABD Örneği* (Beta Yayınları, İstanbul).

McDowell D (1998) *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users* (Istana Enterprises Pty., Ltd. Australia)

Mutlu C (2019), Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun Havza'daki Faaliyetlerinin Milli Mücadele'deki Yeri. *Cedrus*, 7: 723-740.

Müderrişoğlu A (1994), Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4(13): 27-53.

Müezzinoğlu E (2016) Milli Mücadele Döneminde İttihatçılar Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5(8): 2913-2933

Morning Post Gazetesi https://www.newspapers.com/search/#query=morning+post&ynd=1921-06-06&p_place=England (02 Mart 2020).

Oran B (2002) *Türk Dış Politikası-I, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (İletişim Yayınları, İstanbul).

Okur M, Küçükuşurlu M (2006) *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele 1918-1920* (Serander Yayıncılık, Trabzon).

Okyar O (2017) *Milli Mücadele Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Mustafa Kemal* (Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul).

Okyar O (1999), İstiklal Harbinde Mustafa Kemal'in Dış Politikası. *XIII. Türk Tarih Kongresi*, 04-08 Ekim 1999, Ankara (III. Cilt-I. Kısım), 431-435.

Online Etymology Dictionary: <http://www.etymonline.com/index.php?term=strategy>, (01 Mart 2020).

Ortaylı İ (2010) *Türkiye'nin Yakın Tarihi* (Timaş Yayıncılık, İstanbul).

Öksüz H (2019) Misak-ı Milli'de Belirlenen Sınırların Jeopolitik Açından Değerlendirilmesi. *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz de Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu* 2: 895-902.

Önal T (2019) İşgalden İhtilale Millî Mücadele Hareketinin Diplomatik Boyutu. *Türkiyat Mecmuası* 29: 89-125.

Özcan H (2019) *Atatürk'ün Özel Şifre Hattı "PR Gizli Telgraf Merkezi"* (Siyasal Kitabevi, Ankara).

Özdağ A (2020) *Osmanlı İdaresinde Trablusgarp Vilayeti (1876-1911)* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).

Özdağ Ü (2014) *İstihbarat Teorisi* (Kripto Yayınları, Ankara).

- Özdağ Ü (2002) Stratejik İstihbarat. *Avrasya Dosyası İstihbarat Özel* 8(2):109-149.
- Özdemir AU (2017) *Anılarda Batı Anadolu Kuva-yi Milliyesi* (Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul).
- Özdemir S (2014) Milli Mücadele Dönemi Bazı Casusluk Faaliyetleri ve Mustafa Sagir. *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, 1166-1188.
- Özdoğan M (2018) Asimetrik Tehditlerle Mücadelede Stratejik Yönetim: Emniyet Genel Müdürlüğü Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özel S (2009) *Casustur Casus* (Derlem Yayınları, İstanbul).
- Özkan A (2015) *İşgal İstanbul'unda İstihbarat ve Eylem* (Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum).
- Özkan T (2003) *MİT'in Gizli Tarihi* (Alfa Yayınları, İstanbul).
- Özkurt F (2017) *Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Askeri Manevra ve Tatbikatlar(1909-1938)* (ATASE Yayınları, Ankara).
- Özüçetin Y (2004) Milli Mücadele içerisinde 19 Mayıs 1919. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 5(2): 60-69.
- Parlar S (1996) *Osmanlıdan Günümüze Gizli Devlet* (Spartaküs Yayınları, İstanbul).
- Pehlivanlı H (1995) Mudanya Mütarekesi ile Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti'nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 11(32):441-475.
- Pehlivanlı H (1993) *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri* (Genelkurmay Basımevi, Ankara).
- Pehlivanlı H (1992) *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı* (Genelkurmay Basımevi, Ankara).
- Polat HA (2010) Mondros Mütarekesi'ni Müteakip İşgallere Karşı Marmara Ahalisinin Tepkisi. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9: 478-488.
- Roux JP (2007) *Türklerin Tarihi* (Kabalıcı Yayınevi, İstanbul).
- Saklı R (2012) *Stratejik Kurumsal Yönetişim* (Nobel Yayınları, Ankara).
- Saran U (2004) *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma* (Atlas Yayınları, Ankara).
- Saxe DM (2003) *Savaş Sanatı Üzerine Hayallerim* (Q-Matris Yayınları, İstanbul).

- Seren M (2017) *Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik* (Orion Yayınevi, Ankara).
- Sertoğlu M (1955) *İstiklal Harbinde Ankara'da Asılan İngiliz Casusu Mustafa Sagir* (Güven Basımevi, İstanbul).
- Selvi H (2018) *Milli Mücadelede İlk İşgaller İlk Direnişler* (Yeditepe Yayınları, İstanbul).
- Sürmeli S (1998) *Milli Mücadele'de Tekalif-i Milliye Emirleri* (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara).
- Sofuoğlu A (2002) İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu'da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Milli Direniş. *Atatürk Yolu Dergisi* 29-30: 131-142.
- Sonyel RS (2013) *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Soysal İ (1983) *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945)* (Türk Tarih Kurumu, Ankara).
- Stoddard PH (2003) *Teşkilat-ı Mahsusa* (Arma Yayınları, İstanbul).
- Streit CK (2012) *Bilinmeyen Türkler, Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçi Ankara ve Anadolu'da Gündelik Hayat* (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Şahin N (2015) Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri. *Vergi Raporu Dergisi* 174-178.
- Şenel M, Şenel T (1969) *Ana Hatları ile İstihbarat Casusluk-Propaganda Sabotaj-Yıkıcı Faaliyetler Bunlara Karşı Koyma ve Polis* (EGM Yayınları, Ankara).
- Şimşir B (2006) *İngiliz Belgelerinde Atatürk Cilt 7* (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).
- Şimşir B (1989) *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922)*(Bilgi Yayınevi, İstanbul).
- Şimşek E (2004) *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT*, (Kum Saati Yayınları, İstanbul).
- Tarhan N (2006) *Psikolojik Savaş* (Timaş Yayınları, İstanbul).
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt3, 6 Mart 1922.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt 2, 23 Temmuz 1921.
- TBMM, Tarihe Düşülen Notlar 3, Meclis Başkanları ve Genel Kurul Konuşmaları, ed.Tuncer Yılmaz, 2013 <https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/tarihedusulenotlar.pdf>. (19 Mayıs 2020).

Tevetoğlu F (1988) *Millî M¼cadele Yıllarındaki Kuruluşlar* (T¼rk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara).

Tunaya TZ (1986) *T¼rkiye 'de Siyasal Partiler-2* (H¼rriyet Vakfı Yayınları, İstanbul).

Turan O (1985) *T¼rklerde Stratejik ve Taktik D¼ř¼nceler Mete'den Atat¼rk'e Kadar*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi T¼rk İnkılap Tarihi Enstit¼s¼, Ankara.

Turgut H (2005) *Atat¼rk'¼n Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları* (İş Bankası Yayınları İstanbul).

T¼rkmen İ (2015) *Ulusal Kamu Politikalarında İstihbaratın Rol¼ ve Etkisi*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8(36):910-917.

T¼rksoy EM (2004) *Askeri ve Stratejik Açıdan B¼y¼k Taarruz*. Y¼ksek Lisans Tezi, Dokuz Eyl¼l niversitesi, Atat¼rk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstit¼s¼, İzmir.

Torlak , Uzkurt C (1999) *Belediyelerde Hizmet Anlayışı ve Stratejik Y¼netime Geçiş*. Çağdaş G¼m¼řsuyu (ed) *Kamu Y¼netiminde Kalite 2*. Ulusal Kongresi, TODAİE Yayınları, 249-296.

Tzu S (2008) *Savaş Sanatı* (Q-Matris Yayınları, İstanbul).

Uca A (2000) *Atat¼rk ve Kom¼nizm*. *T¼rkiyat Araştırmaları Enstit¼s¼ Dergisi* 15: 323-348.

¼lgen H, Mirze K (2004) *İşletmelerde Stratejik Y¼netim* (Literat¼r Yayınları, İstanbul).

Vural MK (2019) *Hasan Tahsin ve "İlk Kurşun" zerine Bir Literat¼r Analizi*. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 34(1): 281-310.

Yarman BS, nal AN (2015) *Stratejik Karar Verme Boyutunda Bilgi Toplama/İşleme Amaçlı Karar Destek Sistemleri* (Nobel Yayınları, Ankara).

Yavuz R (2017) *Milli M¼cadele'nin Başlarında İngiliz İstihbarat Servisinin Trabzon'daki Faaliyetleri*. *Karadeniz Araştırmaları Enstit¼s¼ Dergisi* 3(4):113-150.

Yavuz ř (2009) *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine G¼re Milli M¼cadele D¼neminde T¼rk-İngiliz İlişkileri*. Y¼ksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼, Ankara.

Yavuz  (1988) *Fransız Arşivleri Resm¼ Belgelerine G¼re TBMM'nin Açıılışının Dış Etkileri*. *Atat¼rk Araştırma Merkezi Dergisi* 5(13): 195-221.

Yıldırım S (2002) *İstanbul'da Milli M¼cadele ve Gizli rg¼tlerin Faaliyetleri*. *Yakın D¼nem T¼rkiye Araştırmaları Dergisi* 357-388.

Yılmaz S (2018) *İstihbarat Bilimi* (Kripto Yayınları, Ankara).

Yılmaz S (2018) *Temel İstihbarat* (Kripto Yayınları, Ankara).

Yılmaz S “*Savunma ve İstihbarat*”, Ulusal Kanal, [http:// www. ulusalkanal. com. tr/ savunma-veistihbarat-makale/amp/3565. html](http://www.ulusalkanal.com.tr/savunma-veistihbarat-makale/amp/3565.html), (09 Haziran 2019).

Yılmaz S (2007) *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat* (Milenyum Yayınları İstanbul).

Yılmaz D (1992) Milli Mücadele Döneminde (1918-1922) Ankara Hükümeti Aleyhinde Bazı Faaliyetler. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yurtsever S (2015) *Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup:Felah* (Berikan Yayınevi, Ankara).

Yurtsever S (2013) *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri* (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara).

Yücel İ (2017) Fransız Belgelerinde Son Halife Abdülmecid ve Türkiye’de Hilafetin Kaldırılması. *Atatürk Yolu Dergisi* 61: 467-492.

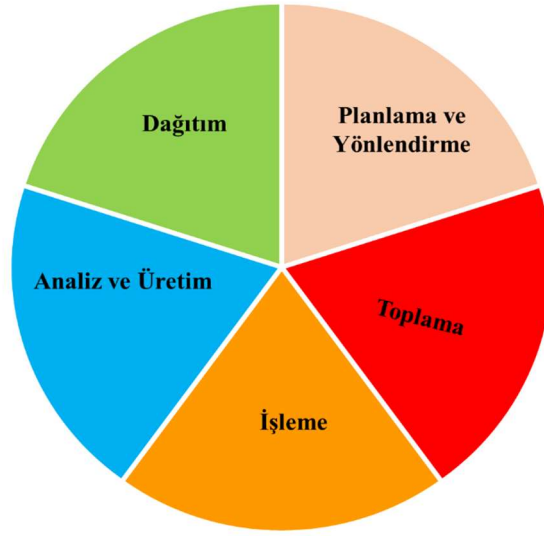
Zürcher EJ (2016) *Milli Mücadelede İttihatçılık* (İletişim Yayınları, İstanbul).

EKLER

Ek-1

Geleneksel İstihbarat Çarkı

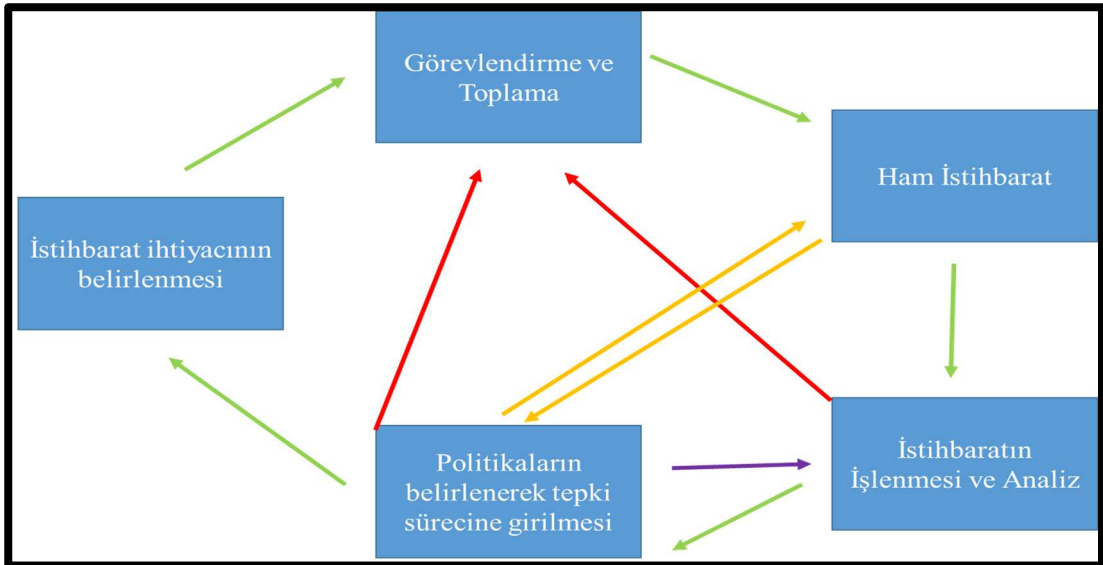
Geleneksel İstihbarat Çarkı

‘Merve Seren, Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik, Orion Yayınları, 251.’ kaynağından uyarlanmıştır.

Ek-2

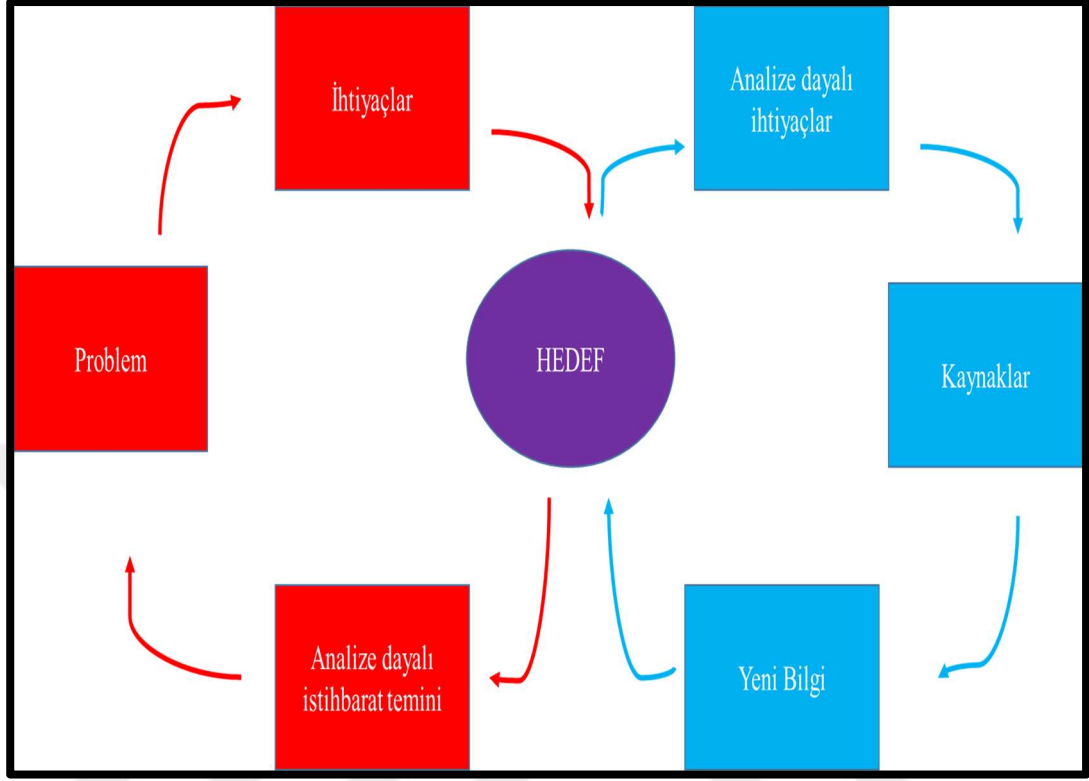
Gregory F. Treverton’ın “Gerçek İstihbarat Çarkı”

‘Merve Seren, Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik, Orion Yayınları, 259.’ kaynağından uyarlanmıştır.

Ek-3

Robert M. Clark'ın "Hedef Merkezli İstihbarat Süreci"

‘Merve Seren, Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik, Orion Yayınları, 261.’ kaynağından uyarlanmıştır.

Ek-4

Sherman Kent'in Ortaya Koyduğu "Analitik Doktrin Prensipleri"

Tablodaki bilgiler 'Jack Davis, Sherman Kent and the Profession of Intelligence Analysis, 2002 aktaran Merve Seren, Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik, Orion Yayınları, 356-357.' kaynağından uyarlanmıştır.

Ek-5
Milli Mücadele Kronolojisi

Mondros Mütarekesi/Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması	30 Ekim 1918
Musul'un İngilizler tarafından işgali	3 Kasım 1918
İtilaf Kuvvetleri'nce Çanakkale Boğazı'nın işgali	8 Kasım 1918
İskenderun'un İngilizler tarafından işgali	9 Kasım 1918
Urfa, Maraş ve Antep'in Fransızlar tarafından işgali	9 Kasım 1918
İtilâf kuvvetlerince İstanbul'un işgali	13 Kasım 1918
Millî Kongre Cemiyeti'nin kuruluşu	29 Kasım 1918
Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi'nin kurulması	2 Aralık 1918
İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'nin kurulması	2 Aralık 1918
Osmanlı Mebusan Meclisi'nin feshi	21 Aralık 1918
Paris Sulh Konferansı'nda İzmir'in Yunanlılar'a verilmesi kararı alınması	30 Mart 1919
Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliği'ne atanması	6 Mayıs 1919
Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kuruluşu	14 Mayıs 1919
İzmir'in Yunan kuvvetlerince işgal edilmesi	15 Mayıs 1919
Hasan Tahsin'in Yunanlılar'a ilk kurşunu sıkması ve şehit düşmesi	15 Mayıs 1919
Mustafa Kemal Paşa ve kurmay heyetinin Samsun'a çıkması	19 Mayıs 1919
Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'ya geçişi	13 Haziran 1919
Amasya Genelgesi'nin yayınlanması	22 Haziran 1919
Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Hükümeti'nce görevinden azledilmesi	24 Haziran 1919
I. Balıkesir Kongresi	26 Haziran 1919
Erzurum Kongresi'nin toplanması	23 Temmuz- 7 Ağustos 1919
Nazilli Kongresi'nin toplanması	4 Ağustos 1919
Sivas Kongresi'nin toplanması	4-12 Eylül 1919
Karakol Cemiyeti'nin kuruluşu	19 Kasım 1919
Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelişi	27 Aralık 1919
Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması	12 Ocak 1920

Ek-5'in devamı

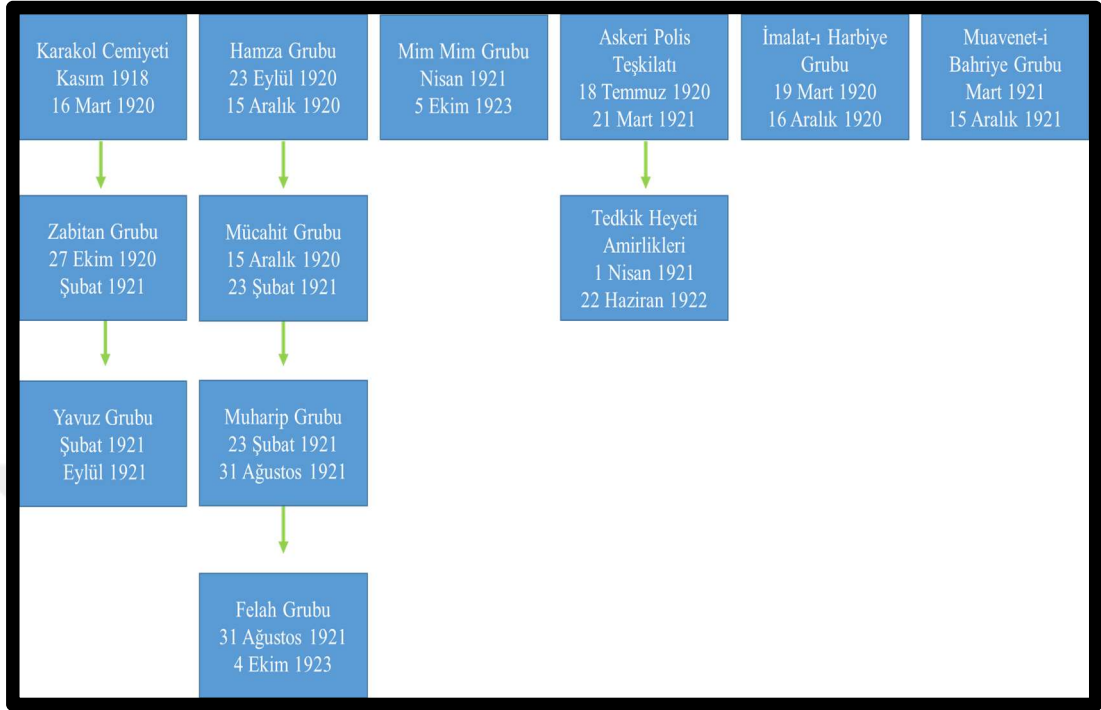
Milli Mücadele Kronolojisi

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Millî'nin kabulü	28 Ocak 1920
İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince işgali	16 Mart 1920
Mustafa Kemal Paşa'nın yeni bir seçim talimatını valilere yollaması	19 Mart 1920
TBMM'nin Ankara'da toplanması	23 Nisan 1920
Gümrü Antlaşması'nın imzalanması	2-3 Aralık 1920
I. İnönü Savaşı	10-11 Ocak 1921
Londra Konferansı'nın toplanması	21 Şubat 1921
Moskova Antlaşması'nın imzalanması	16 Mart 1921
II. İnönü Savaşı	23 Mart – 1 Nisan 1921
Sakarya Savaşı	23 Ağustos-13 Eylül 1921
Kars Antlaşması'nın imzalanması	13 Ekim 1921
Ankara İtilâfnamesi'nin imzalanması	20 Ekim 1921
Büyük Taarruz'un başlaması	26 Ağustos 1922
Dumlupınar Zaferi	30 Ağustos 1922
Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması	11 Ekim 1922
Lozan Konferansı'nın başlaması	20 Kasım 1922
Lozan Antlaşması'nın imzalanması	25 Temmuz 1923
Ankara'nın başkent olması	13 Ekim 1923
Cumhuriyet'in ilânı	29 Ekim 1923

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY'ın Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi, (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, 1-6.) isimli çalışmasından uyarlanmıştır.

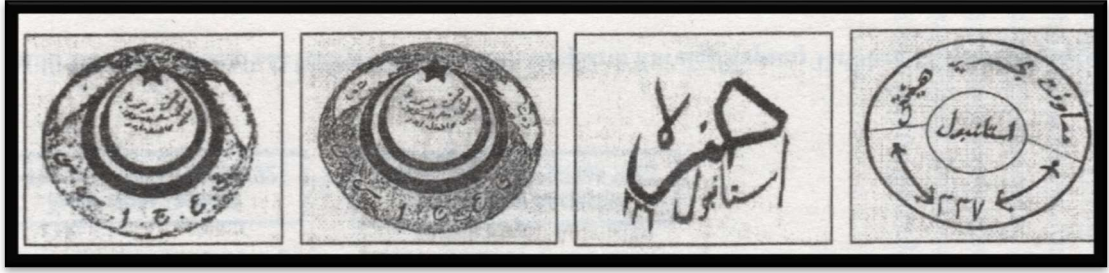
Ek-6

Milli Mücadele Döneminde Faaliyet Gösteren İstihbarat Grupları Şeması

‘Mesut Aydın, Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, 279-284.’ kaynağından uyarlanmıştır.

Ek-7
İstihbarat Gruplarına Ait Mühürler

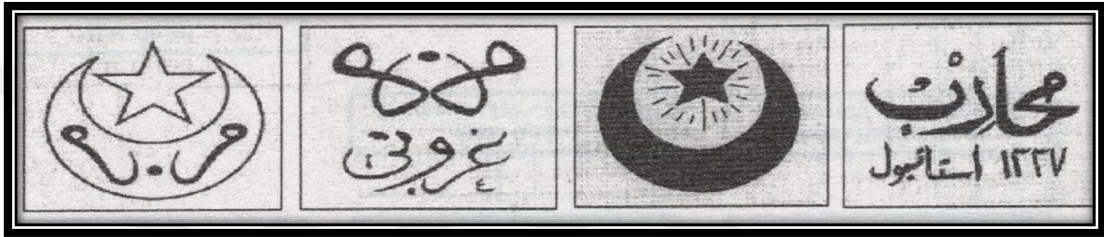

Karakol Cemiyeti Mührü
Orijinal

İngilizlerin ele geçirdiği
Karakol Cemiyeti Mührü

Hamza Grubu Mührü

Muavenet-i Bahriye Mührü

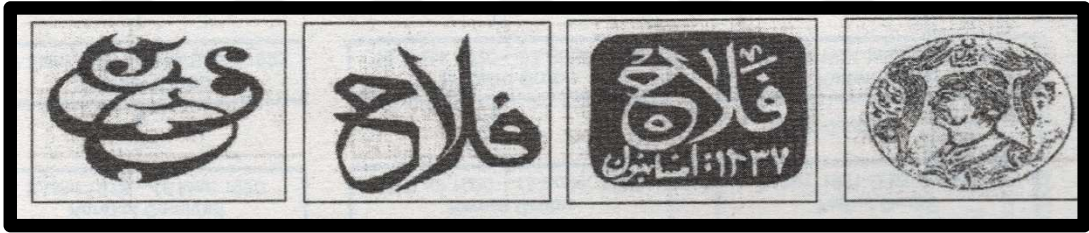

Mim Mim Grubu Mührü

Mim Mim Grubu Mührü

Müdafaa-i Milliye
Teşkilatı Mührü

Muharip Grubu Mührü

Felah Grubu Mührü

Felah Grubu Mührü

Felah Grubu Mührü

Yavuz Grubu Mührü

‘Serdar Yurtsever, Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 226.’

Ek-8
Cumhuriyet Gazetesinin Ekrem Baydar İle Yaptığı 14 Ekim 1970 Tarihli
Röportajının Manşeti.

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ekim 1970.

Ek-9
Felah Grubuna Ait Toplu Fotoğraf.

[Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 1970 tarihli röportajın eki.]
(4) rakamıyla gösterilen şahıs Fransız Karargâhına yerleştirilen Fransız Kemal olarak da tanınan Yüzbaşı Kemal Bey'dir.

Ek-10

Adana'daki İngiliz İstihbarat Görevlisinin Özel Raporu

(No:24, Ulukışla'dan Kayseri'ye dek Ulusal Savunma, 24.09.1919.)

...Ulu Kışla'daki otelde, Kayseri'nin 40 mil batısında bulunan Nevşehirli iki Türk'le tanıştım; iş için Adana'ya gidiyorlardı. Bunlardan, İsmail Hakkı adındaki kişinin alelade bir tüccar olmadığından kuşkulananarak, onunla konuşmaya başladım. Bir Türk gibi görünerek, bu ülkenin kâfirlerin topuğu altında ezilmesinden ötürü üzüntümü belirttim. Kurmuş olduğum tuzağa hemen düştü ve bana Ulusal Savunma Derneği'nin amaç ve eylemleri hakkında aydınlatıcı bilgi verdi. Bu sırada karargâhı Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal'in Türkiye'de bir akım örgütlediğinden bahsetti. 'Bu akımın başarısızlığa uğrayabileceği ve Mustafa Kemal'in bencil amaçlar için çalıştığını' öne sürdüm. Bunun üzerine, İsmail Hakkı, bu akım ulusal ve dinsel olduğundan, kişisel faktörün söz konusu olmadığı yolunda bana güvence verdi. Savaştan önce Hintlilerin Hindistan'daki Müslümanları kâfirlere karşı ayaklandırmak için oraya gönderildiklerini söyledi. Ayrıca şunları ekledi: "İran, Arabistan ve Kafkasya'ya da ajanlar gönderdik. Azerbaycan dolaylarında Ermenilere karşı savaşmakta olan Enver'in bu savaş bitince Tatarları Ulusal Savunma Güçlerine katılmaya inandıracağını ümit ederiz. Bundan sonra İsmail Hakkı, ajana, İstanbul'da İngiliz yandaşı Türklerce yeni kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nden söz etmeye başladı: "Bu dernek, çeşitli kentlerdeki gizli ajanları aracılığıyla her üyesine, biri kırmızı ve biri beyaz olmak üzere iki kart sağlamıştır. Kırmızı kartların üzerinde basılı olarak 'İngiltere'nin dostları-bu adam İngiliz yandaşıdır ve siyasete karışmaz' sözcükleri vardır. Beyaz kartta ise adamın kişiliği hakkında bilgi verilmektedir. Böylece, derneğin bir üyesi, İngiliz yandaşı olduğunu kanıtlamak amacıyla herhangi bir anda bu kartları İngiliz yetkililerine gösterebilir. Mustafa Kemal kurnazca davranarak bu kartlardan 5.000 adet sağlamış ve kendi ajanlarına dağıtmıştır. Onlar da bu kartlara doğru dürüst kişisel bilgi, ama sahte adlar koymuşlardır. Bu da İngilizleri aldatmak için kullanılan yararlı bir araçtır." Bu arada İsmail Hakkı kendi kartlarını da ajana gösteriyor, kartlardaki kişisel bilgiler doğru olmakla beraber, ad kısmında 'Mustafa Hilmi' adı görünüyordu.

'Salahi R.Sonyel, Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 39-40.'

Mustafa Sagir'in Anadolu'ya Geliş Amacı ve Faaliyetleri Hakkında Yeni Sabah Gazetesinin 07 Nisan 1939 Tarihli Manşeti.

İhtimal verilmez.

Büyük Almanya bugün hiçbir tecarüzdən korkmıyarak kadar kuvvettir. Berlin - Roma müverri her hangi bir hücumu muvafakıyelle mukavemet edecek kadar yekpare bir kitledir. Almanya ve İtalyadan toprak almak için açılacak bir tecavüz darbe ne garbi Avrupa eflakırumunıyesi tahammül eder, ne Avrupalının orta ve cevabi earki müilletleri böyle bir çekavil akından geçirir. Biranaley Almanya ve İtalyada İngilterenin yeni siyasi aleyhinde işkilen infial seslerini hakiki bir meseleleri verdiği endişeden ziyade bazı taavuzlarının fiile çıkarmıyacağı mülahazaandan mütevelli bir memnuniyetsizliğe nispetmek zarureti hasil oluyor.

Filhakika Chamberlain'in hazırlamakta olduğu anlaşma fiile çıkarsa Almanyanın etrafında tecavüzü bir çember değil, Almanyadan taşması muhtemel istikbal sovelerine karpı bir set vücutu gelmiş olacaktır. Eğer Almanya da ve İtalyada tecavüz ve istikbal maksatları yoksa bu müdafaa seddinin yükletmesinden niçin bu kadar sindirildiklerini makül ve mantıklı bir surette izah imkânı bulunmaz.

Hüseyin Cahid YALÇIN
(Sona 3 üncü sayfada)

kinin dilinden düşmiyen en güzel manilerini aynen ihtiva edişidir.

Her sınıf halkın lezzet ve merakla okuyacağı bu fevkalâde güzel ve sürükleyici mertlik ve kahramanlık romanı, aynı zamanda hususi suretle yaptırığımız resimlerle de canlandırılmıştır.

YARIN BAŞLIYOR

Casus Mustafa Sagir

Nasıl Yetiştii?
İstanbul'a Neden geldi?
Kimlerle Temas Etti?
Bulgaristana Niçin Gitti?
Yunanlılardan hüviyetini nasıl gizledi?
Ankaraya nasıl ve niçin gitti?
Nasıl Tutuldu Ve Nasıl Asıldı?
Bir iki Güne Kadar Başlıyacağız

Casus Mustafa Sagir

Refet Canitez, Hariciye umumi kâlib muariri Nebil, elçilik baş kâlibi Receb ve hususi kalem müdürü Abdullah Zeki.

Heyet Nisânin onunda Musul Kerkük Hanımın yolu ile hareket edecektir. Ayrıca yedi tayyarelik hava filozof ve aşkırı kita da bugün Tahran'a hareket edecektir.

Kaymakamlar arasında

Ankara: 6 (Husus) — Acıpa-yan kaymakamına Cemil, Yeniceye Kâzım Gürel, Serik kaymakamına Hakkı Uygur, Kara Su-ya, Dütyol kaymakamı Adil, Su-gehrine Necmi, Arapkir'e Emin, Karzaana Şevket, Yağcıoğlu Çorlu kaymakamı Niyazi, Dadaya Zeki Andrine Hüsnü Erkin, Çatara Hadim kaymakamı Nazım tayin edilmişlerdir.

Yeni tayinler

Ankara: 6 (Husus) — Tütün işleri müdürü Adana inhisarlar U-um müdürlüğüne Fahrudin de or-man umum müdürlüğüne tayinl-ylenek tasdikten çıkmıştır.

Hariciyede tayinler

Ankara: 6 (Husus) — Melih Ezenbel Paris ve Hayreddin Ya-lın Beyrut baş konsolosluğu ka-riyerlerine tayin edilmişlerdir.

Maliyede tayinler

Ankara: 6 (Husus) — Maliye müfettişi Gıyaseddin mali tetkik kâzalığa tayin olunmuştur.

Türk - Yugoslav Afyon anlaşması Belgrad'da imzalanırken

İktisat Vekâleti teşkilâtlandırma ofisi İstanbul gubesi müdürü Vahid müdürü Servet Birkin, sabık top- Demirkandan mürekkep Afyon he- rak mahsülleri umum müdürü Af- yetimiz dün sabah Sempion ekspresine yon mebusu Hamza Osman Erkan, (Sona 3 üncü sayfada)

Reha Karaoğuz, Yeni Sabah Gazetesi, 07 Nisan 1939

Ek-12

Mustafa Sagir'in İngiliz Casusluk Sistemi İle İlgili İstiklal Mahkemesi'ne

Verdiği Beyanat.

“ Hindistan'daki (Ahrar-ı Hindi) ismindeki cemiyet hakkında malumat vermem, merkez kumandanlığı tarafından emredildi. İsim biraz gayri munistir ve İngilizce en yakın tercümesi şöyle olabilir. Hindistan Hürriyetperverler Cemiyeti. Bu cemiyetin asıl maksat ve gayesi hakkında pek esaslı malûmata sahip olmamakla beraber, malumdur ki, Hindistan'da İngilizlerin malûmatı ve tasdiki olmaksızın hiç bir İngiliz aleyhtarı cemiyet kurulamaz. 1914 yılında Umumî Harp ilân edildiği zaman, Hindistan'da, sırf Almanları aldatmak için böyle birçok cemiyetler kurulmuştu. Bunların birçok azaları Almanya'ya gönderildi ve orada pek hararetli surette karşılandılar. İngiliz Bingale üniversitesi talebesinden birçokları “Bingale İhtilâl Fırkası” ismiyle bir cemiyet kurup, sözde gizli azasından altı kişiyi kurnazlıkla Almanya'ya ve Avusturya'ya gönderdiler ve bunlar orada uzun müddet kaldılar, Londra ile muhaberede bulundular. Önceleri gidenlerden şüphe edilmedi. Fakat sonra mesele anlaşıldı ve bu talihsiz gençlerin kaçamayan yarısı, hâlâ Almanya topraklarında gömülüdür. Harp nihayete erdikten sonra, bu sahte cemiyet Hindistan'da baki kaldı, İngilizler böyle işlerde 'daima yüksek tahsil görmüş adamları kullanırlar. Anadolu'da ufak tefek muharebeler devam ettikçe Türkleri aldatmak için daha böyle birçok “Hürriyetperver” cemiyetler kurulur ve bu yolda birçok Hintlilerin hayatları uzak memleketlerde yok edilir. Hiçbir hürriyetperver Hint cemiyetine inanmayınız hatta bu cemiyetler ecnebi memleketlerde Hintliler tarafından kurulmuş olsa bile. İngilizler uzak memleketlerde nüfuz sahibidirler ve Hindistan hudutları dışında dahi olsa aleyhlerinde çalışan hiç bir cemiyetin hayatını devam ettirmesine müsaade etmezler. Hindistan hudutları içinde ise bu gibi cemiyetler bir gün bile yaşayamaz. Merkez yapılan ev derhal hâk ile yeksan edilir. Azalan ise en yüksek ağaçlara asılır. Bu sebeple, bu gibi cemiyetler, daima İngilizlerin haberleri olarak, muvafakatleri ile kurulur. Bu suretle kurulan cemiyetler ise ihtilâlcı ve bomba atıcı insanlardan değil, aksine İngiliz dostu olan adamlardan müteşekkil olur. İngilizler bu cemiyetleri, bilhassa başka memleketlerde sır çalmak için siyasî bir entrika olmak üzere kullanırlar. 1913 yılında İran'ın Şiraz şehrinde birkaç aylık konsolosluğum vardır. O esnada bir gün: Şiraz'da bulunup, Tahrana hareket edecek olan bir Hintli ihtilâlcı hakkında rapor aldım ve kendi mesuliyetim altında bu adamı tevkif ettirdim ve büyük bir memnuniyetle Hindistan'a telgraf çekerek; hâdiseyi haber verdim ve talimat istedim. Bir ihtilâlciyi yakalamış olduğumdan dolayı teşekkür ve takdir beklerken, hayretle gördüm ki, bu “ihtilâlcı” meğer, hakiki ihtilâlcı değil, bizim kendi adamımız imiş. Cevap olarak gelen telgrafta derhal kendisini serbest bırakmam emrediliyordu. Daha sonra, Hindistan'dan mahrem bir mektup aldım. Bu mektupta, bu gibi adamlar hakkında izahat verilerek, şüphe etmemeliyim yazılıyordu. Bu sebeple, tecrübelerime istinaden söyleyebilirim ki; bu cemiyetler beş para etmez. Cemiyetin hakiki ismi bildirildiği takdirde daha fazla malûmat verebilirim. Mustafa Sagir “Ahrar Cemiyeti” mührü şimdi bana gösterildi. Binaenaleyh beyanatıma devam edeyim: Bu cemiyet henüz yenidir ve Rusya ihtilâlini müteakip kurulmuştur. Rica ederim bunu kurana yahut azasına, veyahut her kim ise, ona sorunuz ki, “Molla Bereketullaâh” 1, “Doktor Zühreverdi” yi ve “Gordos Çarak” ı tanıyor mu? Bunların hepsi Hintlidir. Bilhassa sonuncusu, mühim şahsiyettir. Biraz evvel bahsettiğim (Bingale İhtilâl Cemiyeti) nin maruf bir azası idi. Bu adam son zamanlarda Hiyve de bulunuyordu.

O da Hintlidir. Fakat ekseriya (Seyyit Hamit Muhani) müstear ismini kullanır. Umumî Harp esnasında Münih'te tevkif edildi. Fakat ciheti askeriye bir takım yararlı malûmat verdiği için, serbest bırakıldı. Muharebeden sonra İngiltere'ye döndü ve oradan Türkistan'a gönderildi. Taşkent'e gitmiş ise de, sonra Hiyveye geldiğini duydum. Doktor, Zühreverdi Kalkutenin maruf İslâm ailelerinden birine mensuptur. Harp esnasında bir ihtilâl devresinde daima Moskova'da kalmıştır. Rus tiyatrolarına piyesler yazardı. Aynı zamanda muntazaman Londra ile muhabere ederdi. Bu zat da (Cemiyetülahrâr) ın azasından bulunuyordu. Molla Bereketullâh'a gelince; uzun zamandan beri Japonya'da ikamet ediyordu. Ben kendisine bir defa Tokyoda rasgelmişim. Orada Üniversitede profesördü. Geçen sene bir zaman, meşhur bir ihtilâlcı olan (Lala Hardabal) siyasî fikirlerinden vazgeçip, İngiltere'ye sığındığı zaman, kendisine bir kitap yazarak geçmişteki siyasî hatalarını bizzat tenkit ve muaheze etmesi teklif edildi. O da bu teklifi kabul ile kitabı yazdı. Kitabın ismi Almanya'da, Türkiye'de 44 aydır ve bunda Türkleri ve Almanları merhametsizce hicvetmektedir. (Hardabal) in dostu olan (Bereketullâh) bu kitabı Ordu lisanına tercüme etti ve Hardabal'ın fikirlerine iştirak ettiğini İngiltere'ye bildirdi. Bunun üzerine kendisi affedildi. Bu adam şimdi Orta Asya'dadır ve Ahrar cemiyetinin azasıdır. Her şey, üç isim üzerinde dönüyor: Gordas Çarak, Doktor Zühreverdi, Mevlay Bereketullâh... Hiç şüphe edilmemelidir ki, gerek dost, gerek düşman, hangi memlekette olursa olsun kurulan bu gibi cemiyetler, Londra Hariciye nezaretine kayıtlıdır. İngiltere'nin noktai nazarınca Cemiyeti Ahrar, teşkilâtı İngiltere için tehlikeli değildir. Yukarıdaki üç şahsın bu cemiyete aza olduğunu söylemek bu iddiamı teyit eder. Hindistan'ı elinde bulundurmak için İngiltere her fedakârlığı yapmağa amadedir. Bolşeviklerin hareketlerini tecessüs etmek, İngiltere için birinci derece ehemmiyeti haizdir. Bu cemiyetin Taşkent'te kurulmuş olması, bu cihetten dikkati caliptir. Bu sebeple, böyle İngiliz aleyhtarı cemiyetler kurarak bunları kendişlerinde kullanır. Ben bu çeşit teşkilât ile altı seneden fazla meşgul olduğum için, İngiltere'nin (Pekin), (Tokyo), (Stockholm), ve (Berlin) arasında bu gibi teşkilât ile neler yaptığını pek yakından bilirim. Umumî Harp esnasında İngiltere, Türkiye'ye pek büyük ehemmiyet atfetti. Bu hükümetin Almanya ile hayat memmat mücadelesine girişini ehemmiyetle takip etti. Başlıca emeli Almanya'ya vurmaktı. Şimdi o büyük tehlike bertaraf oldu. Artık Türk meselesi ile uğraşmağa rahatça vakit buldu. Bu cemiyetleri işte bu maksatla kullanıyor. İngiltere'nin nazarında «Taşkent» son zamanlarda pek büyük bir ehemmiyet peyda etti. Göç ve esaret zahiri sebeplerde oradan Afganistan'a ve hatta Türkiye'ye geçen insanlar, hakikatte Bolşevizm propagandası için geçiyorlar yahut o niyetle geçiriliyorlar. Aynı zamanda, o civarda Türkler de bir parça faaliyet eseri göstermektedirler. Cemal Paşa da oradan geçti. Taşkentlilerle Türkler aynı soydandırlar ve aynı dili konuşurlar. Bu sebeplerden dolayı, Taşkent'te olup bitenlerden haberdar olmak, İngiltere için hayat memmat meselesidir. Adamlarını bu bölgelere İngiliz pasaportuyla göndermek mümkün değildir. O halde böyle Hintli ihtilâl cemiyetleri kurarak, Hintli ihtilâlcileri göndermek mecburiyetindedir ki, ne Türkler, ne de Bolşevikler bundan şüphe ederler.

'Feridun Kandemir, İstiklal Savaşında Bozguncular ve Casuslar, Ercan Matbaası, İstanbul, 138-139.'

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Kadir AKBULUT
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi : Kadıköy/14.05.1988
Tel : 0506 120 67 06
E-posta : kadir.uda.akbulut@gmail.com
Yazışma Adresi : Jandarma At ve Köpek Eğitim Merkezi Komutanlığı/Nevşehir

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
2,52	Anadolu Üniversitesi	2015

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Ünvan
2009-	Jandarma Genel Komutanlığı	Jandarma Astsubay